

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS**

TOMA STAŠKŪNAITĖ
EUROPOS SĄJUNGOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO MAGISTRANTŪROS
STUDIJŲ PROGRAMA

ROMŲ ETNINĖS MAŽUMOS LIETUVOS RESPUBLIKOJE ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė doc. dr. Audronė Janužytė

Vilnius, 2013

ROMŲ ETNINĖS MAŽUMOS LIETUVOS RESPUBLIKOJE ANALIZĖ

Europos Sąjungos politikos ir administravimo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62603S203

Vadovė

doc. dr. Audronė Janužytė

2013

Recenzentas

Atliko

ESAmns1-01gr. mag.

Toma Staškūnaitė

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „Romų etninės mažumos Lietuvos Respublikoje analizė“ yra:

1. Atliktas savarankiškai ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose.
2. Nebuvo naudotas kitame universitete Lietuvoje ir užsienyje.
3. Nedaro nuorodų į kitus darbus, jeigu jie nėra nurodyti darbe.
4. Pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Toma Staškūnaitė

DARBE NAUDOJAMOS SANTRUMPOS

AT	<i>Atgimimas</i>
BK	Baudžiamasis kodeksas
CPK	Civilinio proceso kodeksas
ECRI	Europos Komisija kovai su rasizmu ir netolerancija
EESRK	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas
EK	Europos Komisija
ES	Europos Sąjunga
ET	Europos Taryba
EŽTK	Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija
FRA	Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra
JK	Jungtinė Karalystė
JT	Jungtinės Tautos
LGKT	Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba
LR	Lietuvos Respublika
Lrytas	<i>Lietuvos rytas</i>
LRKM	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija
LŽ	<i>Lietuvos žinios</i>
RK	Regionų Komitetas
TMID	Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės
ŽTSI	Žmogaus teisių stebėjimo institutas

TURINYS

DARBE NAUDOJAMOS SANTRUMPOS	4
IVADAS.....	6
1. ETNINIO NEPAKANTUMO KAIP REIŠKINIO TYRIMAS	11
1.1. Etninio nepakantumo sampratos apibrėžimas.....	11
1.2. Etninio nepakantumo kaip reiškinio formavimosi priežasčių nustatymas	13
1.3. Politika etninių mažumų atžvilgiu	14
2. VISUOMENĖS POŽIŪRIO IR NUOSTATŲ FORMAVIMOSI TENDENCIJŲ ROMŲ MAŽUMOS ATŽVILGIU ANALIZĖ LIETUVOS IR EUROPOS SĄJUNGOS LYGMENIMIS20	
2.1. Romų etninės mažumos Lietuvos Respublikoje analizė	20
2.1.1. Nacionaliniu lygmeniu.....	21
2.1.2. Europos Sąjungos lygmeniu.....	39
2.2. Romų bendruomenės padėties Europos Sąjungos šalyse lyginamoji analizė.....	52
IŠVADOS.....	57
REKOMENDACIJOS	60
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	61
SANTRAUKA.....	70
DIE ZUSAMMENFASSUNG	71
ANOTACIJA.....	72
DAS ABSTRACT.....	72

IVADAS

Išskylančios nacionaliniai konfliktai ir netolerancija etninių mažumų ar grupių atžvilgiu yra aktuali problema šiandieninėje postmodernioje visuomenėje. Ksenofobijos ar nepakantumo formų kaip religinio / ideologinio rasizmo, diskriminacijos ir antisemitizmo apraiškų aptinkama ir demokratinėse visuomenėse, nežiūrint į tai, kad gresia civilinė ir baudžiamoji atsakomybė dėl nepakantumo ir diskriminacijos kurstymų. Ypač dažnai šie reiškiniai akcentuojami viešajame diskurse. Galima išskirti du lemiančius veiksnius, įtakančius ksenofobijos ir etninio nepakantumo aktualumą: 1) aktyvėjant imigracijos srautams, padidėjo žiniasklaidos dėmesys įvairioms emigrantų grupėms ir 2) Lietuvai tapus ES šalimi nare, aktualūs tapo bendri politikos prevencijos principai, kurie taip pat apima ir žiniasklaidą¹. Diskriminacijos ir nepakantumo reiškinių atsiradimui poveikį daro gyvenamosiose teritorijose susiformavę papročiai, tradicijos, nuostatos, ir įvairūs veiksniai, kaip nelegali migracija ar pavyzdžiui, romų gyvenimo izoliuotoje bendruomenėje būdas, kuris dažnai siejamas su nusikalstamumu ir prekyba narkotikais. Tai verčia kai kurias Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybes imtis neordinarinių veiksmų, kaip pavyzdžiui, 2010 m. Prancūzijos vyriausybė, kaltindama romus dėl nusikaltimų didėjimo šalyje ėmė juos priverstinai iškeldinti į Balkanų šalis.

Tokia valstybių vykdoma politika privertė ES institucijas reaguoti į šiuos veiksmus. ES institucijos nuolat vykdo etninių mažumų teisių apsaugos bei integracijos monitoringą ES šalyse. Darbe orientuojamasi į etninės mažumos – romų bendruomenės – integracijos ir nepakantumo jų atžvilgiu analizę, siekiant išsiaiškinti nepakantumo kaip reiškinio priežastis. Nors yra rengiamos strategijos ir planai, siekiant užtikrinti daugiau nei 10 milijonų atstovų turinčios etninės romų mažumos glaudesnę integravimąsi į įvairias visuomenes, tačiau išvengti pažeidimų ES šalims vis dar nepavyksta. Labiausiai kritikuojamas valstybių nesugebėjimas užtikrinti romų bendruomenės įtraukties į visas gyvenimo ir veiklos sritis, neišskiriant kurios nors vienos, kas skatintų efektyvesnę romų segregacijos mažėjimą.

Temos aktualumas. Nepakantumas kitokiems nei didžioji dauguma visuomenės narių, tapo globalaus pasaulio problema. Nors etniškumo tema ir nepakantumas, ksenofobija, diskriminacija nėra nauji reiškiniai, jie išlieka aktualūs ir šiandieną, todėl būtina tirti bei analizuoti etniškumo fenomeno aspektus². Lietuvos visuomenė nėra homogeninė, tad etninių mažumų ir visuomenės santykiai yra nuolatinis diskusijų objektas. Remiantis gyventojų apklausos duomenis, Lietuvai tapus ES dalimi, visuomenės požiūris į romus, musulmonus bei kitas mažumas, gyvenančias ir dirbančias

¹ *Etniškumo studijos 2009/1*, Vilnius: Eugrimas, 2009, p. 5.

² Kasatkina, N., Kuzmickaitė, L., *Etniškumo studijos: teoriniai samprotavimai ir empiriniai tyrimai: straipsnių rinkinys*, Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 4.

Lietuvoje, iš dalies nepakito³. Apžvelgus 2005–2012 m. laikotarpio tyrimų duomenis apie nepageidautinus žmones kaimynystėje, visuomenės nuomonė išlieka gana stabili: pirmoje pozicijoje, kaip labiausiai nepageidaujami kaimynai, išlieka romai, toliau minimi musulmonai, lenkai ir rusai⁴.

Kaip svarbų veiksnį, formuojantį visuomenės nuomonę, taip pat galima įvardinti informacinį foną žiniasklaidoje. Interneto portaluose ar spaudoje publikuojami straipsniai dažnai neatitinka realios situacijos, informacija yra iškraipoma ir taip formuojamas klaidingas visuomenės požiūris⁵.

Temos ištirtumas. Analizuojant etniškumo sampratą, etninio nepakantumo reiškinius visuomenėje ir jų formavimosi priežastis etninių grupių atžvilgiu, svarbu išskirti etninių tyrimų instituto nuo 2005 m. atliekamas visuomenės nuomonės apklausas apie įvairias socialines ir etnines grupes ir jų pagrindu rengiamas mokslines publikacijas⁶, vykdomus žiniasklaidos monitoringus bei rengiamas publikacijas, tarp jų galima išskirti: N. Kasatkinos, T. Leončiko studiją „Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga“ (2000), M. Frėjūtės-Rakauskienės straipsnį „Etninis nepakantumas Lietuvos spaudoje“ (Etniškumo studijos, 2009, nr. 1) ir T. Leončiko straipsnį „Romų švietimo iššūkiai“ (Etniškumo studijos = Ethnicity Studies, 2006)⁷.

Darbo objektas – Romų mažumos Lietuvoje ir etninio nepakantumo kaip reiškinių jos atžvilgiu tyrimas.

Darbo dalykas – Remiantis dokumentais, tyrinėjimais ir publikacijomis žiniasklaidoje, romų mažumos ir etninio nepakantumo ir diskriminacijos apraiškų romų tautybės asmenų atžvilgiu analizė ir tyrimas Lietuvos ir ES lygmenimis.

Darbo tikslas – Ištirti romų etninės mažumos padėtį Lietuvos ir ES lygmenimis, atliekant lyginamąją analizę bei atskleisti, kokios yra etninio nepakantumo kaip reiškinių formavimosi priežastys ir nustatyti, kokios yra vykdomos politikos etninių mažumų atžvilgiu.

Darbo uždaviniai:

1. Apibrėžti etninio nepakantumo sampratą ir nustatyti jo kaip reiškinių formavimosi priežastis;
2. Išnagrinėti etninių mažumų atžvilgiu vykdomų politikų tendencijas;
3. Ištirti romų mažumos padėtį nacionaliniu (Lietuvos) ir europiniu (ES) lygmenimis;
4. Išanalizuoti ir palyginti romų bendruomenės padėtį ES šalyse.

Ginamieji (hipotetiniai) teiginiai:

³ Informacija apie naudojamus duomenis pateikiama Etninių tyrimų instituto tinklapyje, <www.ces.lt>.

⁴ Visuomenės nuostatų apklausų 2005–2011 metų duomenys, <<http://www.ces.lt/veikla-2/ziniasklaidos-stebesena/visuomenes-nuomones-apklauso/>> [žiūrėta 2012-01-18].

⁵ Kaip vienas iš pavyzdžių apie klaidingai informuojamą visuomenę pateikiamas straipsnis „Apie turkų imigrantų potyrius Lietuvoje“, <<http://www.atgimimas.lt/Aktualijos/2011-metai-lapkricio/Apie-turku-imigrantu-potyrius-Lietuvoje>> [žiūrėta 2012-01-18].

⁶ Etninių tyrimų instituto tinklapis, <www.ces.lt>.

⁷ Pilnas publikacijų sąrašas, <<http://www.ces.lt/veikla-2/publikacijos/>> [žiūrėta 2012-05-25].

1. Lietuvoje kaip labiausiai socialiai atskirta grupė yra romų bendruomenė.

2. Romų bendruomenė Lietuvos žiniasklaidoje yra vaizduojama neigiamai, kas skatina visuomenės nepakantumą jos atžvilgiu, nors Lietuvos vykdoma politika turėtų mažinti romų mažumos atskirtį ir segregaciją ar įveikti neigiamus stereotipus visuomenėje.

Darbo metodai. Darbe taikomi šie tyrimo metodai: 1) aprašomasis-analitinis (naudojamas, analizuojant nepakantumo sampratą ir nepakantumo kaip reiškinių aiškinimo teorijas ir koncepcijas, apibrėžiant nepakantumo formavimosi priežastis bei išskiriant etninių mažumų atžvilgiu vykdomų politikų tendencijas); 2) dokumentų analizė (naudojamas, siekiant išnagrinėti mažumų teises ir įvertinti romų mažumos padėtį Lietuvos Respublikoje ir Europos Sąjungos šalyse); 3) lyginamasis (naudojamas, siekiant išsiaiškinti ir palyginti romų tautybės asmenų padėtį skirtingose ES valstybėse narėse); 4) turinio analizė (taikomas, siekiant ištirti žiniasklaidoje publikuojamų straipsnių apie romus turinį ir įvertinti spaudoje kuriamą romų mažumos įvaizdį).

Darbo šaltiniai ir literatūra. Analizuojant etninį nepakantumą kaip reiškinį ir siekiant apibrėžti esmines darbe naudojamas sąvokas, remiamasi N. Kasatkinos ir T. Leončiko tyrimais, kuriuose apibrėžiami etninio nepakantumo ir etninių mažumų terminai bei nurodomos esminės politikos etninių mažumų atžvilgiu⁸. R. Plečkaičio monografija „Tolerancija“ yra naudojama, apibrėžiant tolerancijos sampratą ir aptariant tolerancijos ribų problemą⁹. Nustatant etninio nepakantumo kaip reiškinių formavimosi priežastis, remiamasi T. Leončiko straipsniu „Nepakantumo hierarchija ir socialinė distancija visuomenės mažumų atžvilgiu“, kur analizuojama tolerancijos problema ir atskleidžiama visuomenės nuostatų įtaka, galinti skatinti nepakantumą mažumoms¹⁰. Taip pat remiamasi L. Bielinio veikalu „Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė“, kur kalbama apie visuomenės ir žiniasklaidos sąveiką bei žiniasklaidos įtaką, formuojant viešąją nuomonę¹¹.

Analizuojant valstybių vykdomas etninės politikos strategijas bei jų pasekmes tautinėms mažumoms, remiamasi N. Statkaus monografija „Tapatybės politika etniniam konfliktams reguliuoti“, kur išskiriamos dvi strategijos, tai: 1) etninių skirtumų šalinimo strategija ir 2) etninių skirtumų valdymo strategija, bei nurodomi atitinkami būdai, etniniam konfliktams spręsti¹². Analizuojant akulturacijos bei adaptacijos sampratas ir su jais susijusius procesus, magistro darbe remiamasi J. W. Berry straipsniu „Immigration, Acculturation, and Adaptation“ bei N. Kasatkinos ir T. Leončiko knyga „Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga“, kur plačiau

⁸ Kasatkina, N., Leončikas, T., *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: Eugrimas, 2003.

⁹ Plečkaitis, R., *Tolerancija*, Vilnius: Pradai, 1998.

¹⁰ Leončikas, T., *Nepakantumo hierarchija ir socialinė distancija visuomenės mažumų atžvilgiu, Dabartinės Lietuvos kultūros raidos tendencijos: vertybiniai virsmai*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2007.

¹¹ Bielinis, L., *Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė*, Vilnius: Eugrimas, 2005.

¹² Statkus, N., *Tapatybės politika etniniam konfliktams reguliuoti*, Vilnius: Versus aureus, 2004.

nagrinėjama etninių grupių tarpusavio bei etninių grupių ir visuomenės sąveika bei analizuojami išskylantys etninių grupių adaptacijos sunkumai ir iššūkiai mažumų identitetui¹³.

Analizuojant romų bendruomenės integravimo į visuomenę klausimą, remiamasi Lietuvos Respublikos (toliau – LR) įstatymais ir ES teisės dokumentais: Europos Tarybos (toliau – ET) Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija, Asociacijų įstatymu, Labdaros ir paramos įstatymu, Pilietybės įstatymu, Lygių galimybių įstatymu ir kitais. Analizuojant romų integracijos strategijas ES lygmeniu, remiamasi Europos Komisijos (toliau – EK), Europos Parlamento (toliau – EP), Regionų komiteto ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto (toliau – EESRK) nuomonėmis dėl romų bendruomenės socialinės įtraukties.

Analizuojant ir vertinant vyraujančias visuomenės nuostatas romų tautybės atžvilgiu bei šios mažumos padėtį Lietuvoje, remiamasi „Žmogaus teisių įgyvendinimo Lietuvoje 2009–2010“ apžvalga¹⁴ ir Etninių tyrimo centro atliktų gyventojų nuomonių apklausų rezultatais¹⁵. Atsižvelgiant į romų padėtį Lietuvoje ir į EK rekomendacijas šios mažumos atžvilgiu, analizuojama „Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2012–2014 metų veiklos planas“¹⁶. Įvertinant romų bendruomenės padėtį Lietuvoje, analizuojama EK ketvirtoji ataskaita apie Lietuvą, kurioje pateiktos išvados ir rekomendacijos apie romų padėtį Lietuvoje¹⁷. Tiriant nepakantumo reiškinių, kurio objektas romų tautybės asmenys, nagrinėjamos Europos Komisijos kovai su rasizmu ir netolerancija (toliau – ECRI) rekomendacijos ES šalims, įveikiant diskriminaciją tautinių mažumų atžvilgiu ir pateikti pasiūlymai dėl tautinių mažumų integracijos skirtingose visuomenėse¹⁸. Darbe analizuojamos tik tos ataskaitos, kuriose yra išskirtos romų bendruomenės ir nagrinėjamos tos ES šalys, kurios susiduria su romų integracijos klausimais, t. y. Austrija, Čekija, Estija, Italija, Jungtinė Karalystė, Latvija, Liuksemburgas, Slovakija ir Vokietija¹⁹.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, dvi pagrindinės dalys, išvados ir rekomendacijos, šaltinių ir literatūros sąrašas bei santraukos ir anotacijos lietuvių ir vokiečių kalbomis. Pirmoje darbo dalyje apibrėžiama tiriamo reiškinių samprata, nustatomos etninio nepakantumo kaip reiškinių atsiradimą lemiančios priežastys, analizuojamos valstybių strategijos ir vykdomos politikos etniniam konfliktams reguliuoti bei aptariamos jų pasekmės etninėms ir

¹³ Berry, J. W., Immigration, Acculturation, and Adaptation, *Applied Psychology: An International Review*, 1997, 46 (1); Kasatkina, N., Leončikas, T., *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: Eugrimas, 2003.

¹⁴ Žmogaus teisių stebėjimo institutas, *Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2009–2010*, Vilnius: Eugrimas, 2011.

¹⁵ Etninių tyrimų institutas, <<http://www.ces.lt/2011/12/su-kuriomis-is-isvardytu-zmoniu-grupiu-jus-nenoretumete-gyventi-kaimynysteje/>> [žiūrėta 2012-05-28].

¹⁶ Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2012–2014 metų veiklos planas, <http://www.lrkmlt/go.php/lit/Del_romu_integracijos_i_Lietuvos_visuome/472/0/459> [žiūrėta 2012-05-04].

¹⁷ Europos Komisija. Ataskaita apie Lietuvą, 2011, <<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Lithuania/LTU-CbC-IV-2011-038-LTU.pdf>> [žiūrėta 2012-01-18].

¹⁸ Europos Komisijos kovai su rasizmu ir netolerancija ataskaitos, <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/library/publications_en.asp#P22_272> [žiūrėta 2013-02-08].

¹⁹ Europos Komisijos kovai su rasizmu ir netolerancija ataskaitos apima ne tik ES šalis nares, monitoringas yra vykdomas Šveicarijoje, Turkijoje, Ukrainoje, Azerbaidžiane ir kitur.

tautinėms mažumoms. Antroje darbo dalyje nagrinėjama ir lyginama romų etninės mažumos padėtis Lietuvoje ir ES šalyse, analizuojami LR ir ES dokumentai dėl romų bendruomenės socialinės įtraukties bei vertinamas visuomenės požiūris ir publikuojamų straipsnių įtaka, formuojant nusistatymą prieš romų tautybės asmenis.

Darbe naudojamų sąvokų apibrėžimai. Darbe naudojamos šios pagrindinės sąvokos:

Terminas *etninis nepakantumas* apibrėžiamas kaip „priešingos ar skirtingos nuomonės ir įsitikinimų, lygių galimybių nepripažinimas individų, priklausančių ar priskiriamų tam tikroms etninėms, rasinėms, socialinėms grupėms, dominavimo ar prievartos pateisinimo įvairiomis formomis raiška viešajame diskurse“²⁰.

Terminas *etniškumas* „dažniausiai nurodo tapatybę, grindžiamą bendra kilme ir bendruomeninio solidarumo jausmu“²¹.

Terminas *etninė mažuma* suvokiamas kaip „etninė grupė, atsidūrusi nelygioje padėtyje palyginti su kitomis etninėmis grupėmis arba tapusi diskriminacijos objektu ir nepajėgianti jos įveikti“²².

Terminas *ksenofobija* apibrėžiamas kaip perdėtas nepalankumas ar priešiškas svetimšaliams ir tam, kas svetimšališka. Šią fobiją turintys žmonės bijo, vengia ar yra priešiški nusiteikę prieš kitokios tautybės, rasės, religijos, kultūros atstovus. Nors terminas ksenofobija dažnai vartojamas kaip rasizmo sinonimas, tačiau tai nėra lygiavėrdžiai terminai. Ksenofobijos priežastys gali būti tautinė izoliacija, istorinės aplinkybės, staigus imigrantų skaičiaus padidėjimas²³.

²⁰ Frėjūtė-Rakauskienė, M., Etninis nepakantumas Lietuvos spaudoje, *Etniškumo studijos* 2009/1, Vilnius: Eugrimas, 2009, p. 37.

²¹ Kasatkina, N., Leončikas, T., *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 17.

²² Ten pat, p. 26.

²³ Terminų žodynas, <<http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/K/ksenofobija>> [žiūrėta 2012-05-28].

1. ETNINIO NEPAKANTUMO KAIP REIŠKINIO TYRIMAS

1.1. Etninio nepakantumo sampratos apibrėžimas

Ne tik besivystančiose, bet ir pažangiose Vakarų Europos valstybėse susiduriame su rasizmo, ksenofobijos bei kitomis diskriminacijos išraiškomis. Su visuomenės netolerancija kitokiems asmenims susiduria įvairių tautybių ir tikėjimų žmonės. T. Leončiko nuomone, neigiamų nuostatų susiformavimas mažina galimybes žmonėms tapti visaverčiais visuomenės nariais. Akcentas, kultūra ar išvaizda tampa skiriamaisiais jų bruožais bei didina pažeidžiamumą²⁴.

Tiriant etninį nepakantumą kaip reškinį, pirmiausia verta apibrėžti „etniškumo“ terminą. N. Statkaus teigimu, „etniškumą galima suvokti kaip įgimtą, o kartu ir įgytą, kaip daugiaamžę, o kartu ir modernią kolektyvinę tapatybę“²⁵. Pagal reikšmę, šią sąvoką galima priskirti vienai iš trijų grupių: „1. Etniškumas, kaip priklausomybės etninei grupei jausmas; 2. Etniškumas, kaip savybių visuma, kuri charakterizuoja etninę grupę; 3. Etniškumas, kaip kolektyvinė tapatybė, paremta bendros kilmės suvokimu, giminyste, kultūrinėmis ir / ar morfofiziologinėmis charakteristikomis“²⁶. Kai kuriais atvejais „etniškumo“ terminas tapatinamas su „tautybės“ definicija, tačiau moksliniuose tyrimuose, vis dėl to, yra vartojama „etniškumo / etninio“ sąvoka, todėl analizuojant temą, taip pat bus vartojama būtent ši sąvoka. Kaip teigia N. Kasatkina ir T. Leončikas, „etniškumo sąvoka leidžia analizuoti ir lyginti įvairius etninius reiškinius, fiksuoti identifikacijų ir jų raiškos įvairovę, netelpančią nusistovėjusiuose tautybių klasifikacijos rėmuose“²⁷. Su sąvokos įvairiapusiškumu ir bendro termino nebuvimu taip pat susiduriama analizuojant „etninės grupės“ apibrėžimą. Etnine grupe galima apibūdinti žmonių grupes, kurie išskiria save iš kitų grupių pagal kultūrinius ir / ar fizinius bruožus, santuoka sudaroma dažniausiai tarpusavyje²⁸. Pagal skiriamuosius bruožus, etnines grupes galima skirstyti į keturis tipus: 1) biologiniai (tokioms grupėms būdingas biologinis tęstinumas); 2) kultūriniai (bendros prigimtinės vertybės); 3) kalbiniai (grupės nariams lengviau komunikuoti tarpusavyje nei su kitomis grupėmis); 4) struktūriniai (vyrauja savita tarpusavio santykių tvarka)²⁹. Mokslininkai sutaria, jog tokios grupės visuomenėje egzistuoja kaip subgrupės, todėl etninė grupė tampa etnine mažuma³⁰. N. Kasatkina ir T. Leončikas taip pat pastebi, jog terminų vartojimas teisiniuose ir kituose dokumentuose skiriasi: tarptautinėse deklaracijose labiau

²⁴ Leončikas, T., „Lygios galimybės ir diskriminacija: rasės, tautybės, religijos aspektai“// Mackevičiūtė I., *Diskriminuoti draudžiama integruoti*. Vilnius: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2007, p. 36.

²⁵ Statkus, N., *Ar galima etniškumo ir nacionalizmo teorijų sintezė*, p. 178.

²⁶ Ten pat, p. 185.

²⁷ Kasatkina, N., Leončikas, T., *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 19.

²⁸ Statkus, N., *Ar galima etniškumo ir nacionalizmo teorijų sintezė*, p. 186.

²⁹ Kasatkina, N., Leončikas, T., *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 21-22.

³⁰ Kasatkina, N., Leončikas, T., *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 20.

paplitęs „etninių mažumų“ terminas, o europiniuose teisės aktuose vartojama „tautinių mažumų“ definicija³¹.

Analizuojant etninio nepakantumo reiškinių, susiduriama ne tik su etninio nepakantumo definicijos daugiaprasmiškumu, bet ir su įvairiomis etniškumo teorijomis ir koncepcijomis. Dabartinis teorinis diskursas remiasi primordialistiniu (C. Geertzas, E. Shilsas – etniškumas kaip pagrindinė kolektyvinė žmonių tapatybė), etnosimbolistiniu (A. D. Smithas, W. Connoras, J. Armstrongas, M. J. Esmanas – etniškumas aiškinamas kaip bendras giminystės jausmas, bendros vertybės, simboliai, mitai), instrumentalistiniu (F. Barthas, M. Hechteris, M. Bantonas, P. Brassas, A. Cohenas – etniškumas tai masių mobilizacijos priemonė, tam tikros kultūrinės vertybės skirtos palaikyti kolektyvo ribas) teorijomis, koncepcijomis ir požiūriais etniniams reiškiniams paaiškinti. Taip pat galima išskirti ekologines (L. N. Gumilevas, W. Abruzzi – etniškumas kaip ekologinių grupių gyvenimo stilius, kur išteklių pasiskirstymas nulemia etninių grupių atsiradimą / išnykimą ar multietninių grupių formavimąsi) ir sociobiologinę (P. L. Van den Berghe, R. P. Shawas, G. Johnsonas, Y. Wongas – etniškumas suvokiamas kaip bendros kilmės jausmas, t.y. giminės prieš negimines) etniškumo teorijas³². N. Statkaus nuomone, „dauguma etniškumo teorijų pagal aiškinimo pobūdį yra arba intencionalistinės (primordialistai ir etnosimbolistai), arba funkcionalistinės (instrumentalistai ir ekologai), ir tik sociobiologai naudoja priežastinį-funkcinį paaiškinimą“³³.

Analizuojant etninio nepakantumo, diskriminacijos, ksenofobijos ir kitas apraiškas, reikia nagrinėti klausimą, kur / ar yra tolerancijos ribos? Kaip teigia R. Plečkaitis, „neribota tolerancija veda į tolerancijos išnykimą“³⁴. Nors teoriškai tokios ribos ir yra nustatytos (bendros vertybės, teisinis žmogaus teisių įforminimas), tačiau praktikoje tai sunkiau apibrėžti. R. Plečkaičio nuomone, „kai vyriausybės imasi nustatyti tolerancijos ribas pagal valstybių konstitucijas, atsiranda keblumų – konstitucijos nevienodai demokratiškos“³⁵. Nors mažumų teisės yra garantuojamos įstatymuose, tačiau ne visus santykius galima analizuoti įstatymu kontekste. Negalima teigti, jog diskriminacijos draudimo įteisinimas užtikrina, jog mažumos, nors ir pripažintos valstybės, su tuo nesusidurs. Šiai minčiai pritaria ir T. Leončikas, kuris teigia, jog diskriminaciją draudžiantys įstatymai neužtikrina jos nebuvimo ir įvardina juos kaip valstybės suteikta priemone kovoti su ja³⁶. Tačiau ksenofobiją, rasizmą dažnai iššaukia „neapykanta savo pačių oficialiajai kultūrai ir laikotarpiui“ ir kaip pažymi,

³¹ Ten pat, p. 24.

³² Statkus, N., *Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti*, Vilnius: Versus aureus, 2004, p. 17-25.

³³ Ten pat, p. 27

³⁴ Plečkaitis, R., *Tolerancija*, Vilnius: Pradai, 1998, p. 188.

³⁵ Ten pat, p. 200-201.

³⁶ Leončikas, T., *Nepakantumo hierarchija ir socialinė distancija visuomenės mažumų atžvilgiu, Dabartinės Lietuvos kultūros raidos tendencijos: vertybiniai virsmai*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2007, p. 90.

L. Donskis, saugiausia šią agresiją yra nukreipti prieš tuos, kuriems visuomenė yra mažiausiai palanki ir dėmesinga³⁷.

Ne tik etniškumo sąvoka gali būti apibrėžiama skirtingai, tačiau yra daugybė ir etniškumą aiškinančių teorijų. Etniškumą galima vadinti universaliu tiriamu reiškiniu, kuris analizuojamas plačiame kontekste ir neturi apibrėžtų aiškinimo rėmų. Taip pat svarbu paminėti, jog jei teoriškai yra įmanoma nustatyti tolerancijos ribas, tai praktikoje tai padaryti gerokai sunkiau.

1.2. Etninio nepakantumo kaip reiškinio formavimosi priežasčių nustatymas

Atsiradus sąlygoms laisvai judėti ES erdvėje ir dėl to didėjant imigracijos mastams, vis dažniau kalbama apie didėjančią priešišumą kitos tautybės, rasės ar etninės grupės asmenims. Taip pat vis dažniau yra vartojamos etninio nepakantumo, ksenofobijos, diskriminacijos ar netolerancijos sąvokos. Su neigiama visuomenės reakcija susiduria daugybė žmonių, todėl yra siekiama įvardinti ir išnagrinėti šių reiškinių priežastis bei rasti sprendimus, palengvinančius integracinius procesus.

Kaip vieną iš etninio nepakantumo kaip reiškinio formavimosi priežasčių galima įvardinti visuomenėje vyraujančių nuostatų ir tam tikrų vertybių akcentavimą. T. Leončiko nuomone, yra svarbu, jog visuomenėje būtų nustatyti aiškūs vertybių kriterijai, kurie yra tarsi pagrindas žmonių tarpusavio santykiuose³⁸. Nors demokratinėse visuomenėse etninių grupių egzistavimas yra akcentuojamas kaip vertybė, vis dėl to, tolerancijos sklaida turi būti nuolat skatinama. Šiuo atveju, kaip svarbų veiksnį, formuojantį visuomenėje vyraujančias nuostatas, galima įvardinti žiniasklaidos ir visuomenės sąveiką bei žiniasklaidos formuojamą viešąją nuomonę.

Vertinant žiniasklaidos įtaką, formuojant nepakantumą etninių mažumų atžvilgiu, verta aptarti visuomenės ir žiniasklaidos santykį. Nuolatinis informacijos poreikis formuoja tam tikrą žiniasklaidos ir visuomenės priklausomybę. Proceso eigoje, priimdama informaciją, visuomenė įsisavina sukuriamus stereotipus, pamiršdama objektyviai įvertinti gaunamą informaciją. Kaip teigia L. Bielinis, „žiniasklaidos tikslas – per informavimą bei laiko užpildymą (seduktyvinė funkcija) sukurti realybės pojūtį. Realybės pojūčio kontūrais tampa tokie mūsų sąmonės būviai: baimės, įsitikinimai, nuostatos, simboliai, pozicijos“³⁹. Klaidinga manyti, jog žiniasklaida užtikrina nuomonių ir pozicijų pliuralizmą. Visa tai pakeičiama įtaką turinčių interesų grupių polemika.

Reikia pažymėti, kad žiniasklaidos poveikis visuomenei yra skirtingas. L. Bielinis skiria tris poveikio visuomenei lygius: 1) kognityvus (veikia tiesiogiai, formuoja supratimą apie reiškinį); 2) afektyvus (formuoja emocijas, įtakoja moralinį vertinimą); 3) elgsenos (provokuoja konkrečius

³⁷ Donskis, L., *Nepopuliariosi įžvalgos: politikos komentarai ir esė*, Vilnius: Versus aureus, 2009, p. 169.

³⁸ Leončikas, T., *Nepakantumo hierarchija ir socialinė distancija visuomenės mažumų atžvilgiu*, *Dabartinės Lietuvos kultūros raidos tendencijos: vertybiniai virsmai*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2007, p. 89-90.

³⁹ Bielinis, L., *Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštarą komunikacinė simbiozė*, Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 64.

veiksmus)⁴⁰. Taigi, žiniasklaida turi galią manipuluoti visuomenės nuostatomis. Asmuo, ne visada turėdamas galimybę išsamiai išanalizuoti jam teikiamą informaciją, pasikliauja žiniasklaidos objektyvumu. Kaip pavyzdį galima paminėti neigiamai vaizduojamą romų etninės bendruomenės įvaizdį, kuriuos dažniausiai siejama su narkotinių medžiagų laikymu bei pardavimu, taip pat nelegaliais gyvenamaisiais statiniais bei nenoru dirbti ir taip sėkmingai integruotis į visuomenę. Todėl šiame darbe analizuojami straipsniai žiniasklaidoje, kur tikslas yra nustatyti, kokį vaidmenį ji vaidina formuojant visuomenės nuostatas romų mažumos atžvilgiu.

Kaip svarbią priežastį, įtakančią etninio nepakantumo kaip reiškinio formavimąsi, galima įvardinti vyriausybės vykdomą politiką, reguliuojančią etninius santykius. Nacionalinės programos gali būti vykdomos atsižvelgiant į tai, ar norima suvienodinti visas etnines grupes ir integruoti jas į vyraujančią daugumą, ar padėti joms išsaugoti savo etninį tapatumą, ar tiesiog vykdyti segregacinę politiką, kuri galiausiai tokias etnines grupes gali marginalizuoti.

1.3. Politika etninių mažumų atžvilgiu

Aptarus etninio nepakantumo sampratą bei išskyrus etninio nepakantumo kaip reiškinio formavimosi kai kurias priežastis, svarbu analizuoti vyriausybės vykdomą politiką etninių mažumų atžvilgiu. Siekiant atskleisti skirtingas politikas, šiame poskyryje remiamasi N. Statkaus, N. Kasatkinos, T. Leončiko ir J. W. Berry tyrimais.

N. Statkaus teigimu, „tikrovėje nėra multietninės valstybės, kurioje būtų išvengta vienokio ar kitokio pobūdžio etninių vaidų ir nesutarimų, tačiau ar prieinama prie ginkluoto konflikto priklauso nuo valstybės etninės politikos, tarptautinės valstybės padėties, etninių grupių, gyvenančių valstybės teritorijoje, ir galių balanso“⁴¹. N. Statkus skiria dvi etninių konfliktų reguliavimo strategijas: 1) etninių skirtumų šalinimo strategija (kaip priemonę vykdyti tokią strategiją vyriausybė gali panaudoti mokyklas ir kitas tokio tipo institucijas. Šiuo atveju gali būti draudžiama etninių grupių kalba, šventės ir panašūs dalykai.) ir 2) etninių skirtumų valdymo strategija (įgyvendinant šią strategiją, vyriausybė gali sudaryti etniškai mišrias gyvenvietes, taip pat skatinti mišrias santuokas ir panašiai.)⁴². Kita vertus, vyriausybės vykdoma politika nebūtinai remiasi tik viena kuria nors strategija. Norint išvengti etninių grupių tarpusavio konfrontacijos, sušvelninti ar suvaldyti vienos ar kitos etninės grupės interesų dominavimą, vyriausybės dažnai taiko mišrias strategijas.

N. Statkus, etninių konfliktų reguliavimo strategijas skirsto į konkrečius būdus, etniniams konfliktams spręsti (žr. 1 lentelę). Etninių skirtumų šalinimo strategija apima keletą etninių

⁴⁰ Ten pat, p. 69.

⁴¹ Statkus, N., *Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti*, Vilnius: Versus aureus, 2004, p. 119.

⁴² Ten pat, p. 119.

konfliktų sprendimo būdų. Vienas iš jų yra genocidas (kaip valstybę, vykdančią genocidą, kaip etninių konfliktų sprendimo būdą, galima įvardinti Ruandą ir Burundį, kur vyko susirėmimai tarp hutų ir tutsių. Pasak N. Statkaus, „Ruandoje tutsiai kaip tik siekė atgauti prievartinę kontrolę hutams ir dalis hutų šią problemą išsprendė – griebėsi genocido“⁴³). Pagal 1948 m. Jungtinių Tautų (toliau – JT) „konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį“ antrą straipsnį, genocidu laikoma tokia veika, „kuria siekiama visiškai ar iš dalies sunaikinti kokią nors nacionalinę, etninę, rasinę ar religinę grupę, būtent: a) tos grupės narių žudymas; b) rimtų fizinių ar psichikos sužalojimų darymas tos grupės nariams; c) tyčinis sudarymas tai grupei tokių gyvenimo sąlygų, kuriomis apgalvotai siekiama fiziškai sunaikinti ją visą ar jos dalį; d) priemonių, kuriomis siekiama riboti tai grupei priklausančių žmonių gimstamumą, panaudojimas ir e) prievartinis vienos tokios grupės vaikų perdavimas kitai“⁴⁴.

1 lentelė. Etninių konfliktų reguliavimo strategijos pagal N. Statkų.

ETNINIŲ SKIRTUMŲ ŠALINIMO STRATEGIJA	ETNINIŲ SKIRTUMŲ VALDYMO STRATEGIJA
Genocidas	Prievartinė kontrolė
Etninis valymas (deportacija)	Funkcinė autonomija
Asimiliacija ir suliejimas	Teritorinė autonomija
Integracija (akultūracija)	Konsocializmas (galių pasidalijimas)
Atsiskyrimas (padalijimas)	

Šaltinis: Statkus, N. *Tapatybės politika etniniam konfliktams reguliuoti*, Vilnius: Versus aureus, 2004.

Kitas etninių skirtumų šalinimo strategijai priskiriamas sprendimo būdas yra etnis valymas ir (ar) deportacija (etninio valymo ir (ar) deportacijos pavyzdys – Lenkija. Vyko trys deportacijos procesai: vokiečių išvaymas iš Lenkijos, lenkų repatriacija iš SSRS ir ukrainiečių perkėlimas į SSRS⁴⁵). Kaip teigia N. Statkus, deportacija yra toks „procesas, kai etninė grupė ar jos dalis perkeliama gyventi už valstybės ribų arba išblaškoma valstybės teritorijoje“⁴⁶. Taip pat šis būdas gali būti kaip priemonė asimiliacijai ir genocidui vykdyti. Skirtingai nuo genocido, deportacija gali būti vykdoma ir tuomet, kai tarp etninių grupių nėra ryškių skirtumų ir kaip pabrėžia N. Statkus, deportaciją, kaip procesą, gali lemti tokie veiksniai: „didelis politinių ir karinių resursų disbalansas tarp etninių grupių, demografinis disbalansas tarp etninių grupių, silpnesnioji grupė valdo gausius

⁴³ Statkus, N., *Tapatybės politika etniniam konfliktams reguliuoti*, Vilnius: Versus aureus, 2004, p. 129.

⁴⁴ Jungtinių Tautų konvencija dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį, <<http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=745CCF99-DBB1-4AEA-B7F2-F41231DF836D>> [žiūrėta 2012-12-03].

⁴⁵ Statkus, N., *Tapatybės politika etniniam konfliktams reguliuoti*, Vilnius: Versus aureus, 2004, p. 130.

⁴⁶ Ten pat, p. 129.

materialinius išteklius, subordinuota grupė bando pakeisti *status quo*; politiškai organizuota, valstybė nedemokratiška, valstybė stipri tarptautinėje arenoje⁴⁷.

Kitas etninių skirtumų šalinimo strategijai priskiriamų sprendimo būdų yra asimiliacija ir susiliejimas, t. y. kai kuriais atvejais asmuo turi galimybę rinktis, ar jis, gimęs ir tokiu būdu priklausantis etninei grupei, patvirtins savąją tapatybę ar nuspręs ją pakeisti kita (asimiliuosis). Siekdamas socialinio statuso asmuo netenka kultūrinio tapatumo, todėl etninė kilmė jam nebetenka reikšmės⁴⁸. Tačiau asimiliacijos procesai ne visada vyksta laisva žmogaus valia, nes, kaip teigia N. Statkus, vyriausybės pačios gali inicijuoti asimiliacijos procesus vykdydamos atitinkamą politiką, norint „suvienodinti etninius gyventojų žymenis (simbolius, mitus, kalbą ir kt.), skatinti etniškai mišrias santuokas ir taip naikinti etninius skirtumus“⁴⁹. Tipiškas tokios politikos pavyzdys yra Prancūzijos vykdoma politika. Ilgai vykdyta asimiliacijos politika, krypsta link akultūracijos, kadangi šalyje gimę imigrantų vaikai gauna pilietybę ne savaime, o turi jos prašyti⁵⁰.

Dar kitas etninių skirtumų šalinimo strategijai priskiriamų sprendimo būdų yra integracija (akultūracija). Siekiant integruoti etnines grupes į visuomenę, svarbu sudaryti sąlygas tokiems asmenims sėkmingai įsilieti į įvairias visuomenės sferas (kultūrinę, socialinę, ekonominę ir kt.). Kalbant apie pačią integracijos sąvoką, reikia pabrėžti, jog ji yra daugialypė, todėl mokslinėje literatūroje randama daugybė terminų, apibūdinančių šį procesą. N. Kasatkina ir T. Leončiko teigimu, „individo lygmenyje integracija pasireiškia tuomet, kai individas išlaiko savo etninį tapatumą ir kartu turi pakankamai įgūdžių dalyvavimui daugumos kultūroje ir visuomenėje“⁵¹. Su integracijos kaip proceso daugiareikšmiškumu sutinka ir N. Statkus. Nagrinėjant etninius santykius, šis terminas, pasak jo, „dažniausiai apibūdina kaip etninių mažumų narių įtraukimo į visuomenę procesą ir tokių santykių kiekybę bei kokybę socialinėje, ekonominėje, politinėje, teisinėje ir kultūrinėje sferoje“, o siekis užtikrinti etninių mažumų lygias galimybes, pareigas bei teises, kartu paliekat galimybę išsaugoti etninį tapatumą, įvardijami kaip integracijos tikslas⁵². Tačiau integracijai taip pat būdinga tam tikra etninių grupių atranka, nes ne visos tokios grupės gali būti vienodai įtraukiamos į visuomeninius procesus. Dėl to integracija kaip procesas palaipsniui veda prie asimiliacijos į visuomenėje dominuojančią etninę grupę arba prie susiliejimo⁵³. Taigi, galima daryti prielaidą, jog integracijos negalima įvardinti kaip galutinio, vieno iš etninių skirtumų šalinimo strategijos būdo, kadangi tai tik tarpinis procesas, kuris laikui bėgant keičiasi. Tačiau kaip sąlygą, kuri yra būtina atsirasti integracijai, galima įvardyti akultūraciją. Plačiaja prasme

⁴⁷ Ten pat, p. 129-130.

⁴⁸ Kasatkina, N., Leončikas, T., *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 73.

⁴⁹ Statkus, N., *Tapatybės politika etniniam konfliktams reguliuoti*, Vilnius: Versus aureus, 2004, p. 133.

⁵⁰ Ten pat, p. 137.

⁵¹ Kasatkina, N., Leončikas, T., *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 73.

⁵² Statkus, N., *Tapatybės politika etniniam konfliktams reguliuoti*, Vilnius: Versus aureus, 2004, p. 138.

⁵³ Ten pat, p. 138.

akultūraciją galima apibrėžti kaip prisitaikymo prie kitos kultūros rezultatą. J. W. Berry akultūraciją apibūdina kaip fenomenų visumą, kurie atsiranda skirtingų kultūrų individams palaikant nuolatinį kontaktą, kuris įtakoja pokyčius abiejose grupėse⁵⁴. N. Statkus pabrėžia, jog akultūracija yra būtinas asimiliacijos rezultatas, tačiau ne pakankama sąlyga ir akultūraciją apibūdina kaip pusiaukelę „tarp asimiliacijos ir etninių mažumų toleravimo arba suliejimo“⁵⁵.

Nagrinėdamas akultūracijos procesą, J. W. Berry išskiria keturias akultūracijos strategijas⁵⁶: 1) asimiliacija (subgrupės individai nenori išlaikyti savo kultūrinės tapatybės ir nuolat kontaktuoja su kitomis kultūromis); 2) separatizmas (priešingai nei asimiliacijos atveju, individai siekia išlaikyti savo kultūrą ir vengia sąveikos su kitomis); 3) integracija (šiuo atveju, kontaktuojant su kitomis grupėmis, yra siekiama išlaikyti abi pradines kultūras); ir 4) marginalizacija (individai nesiekia / neturi galimybės išlaikyti kultūrą bei kontaktuoti su kitomis grupėmis). Tokios politikos pavyzdys yra Jungtinė Karalystė. Pasak N. Statkaus, iki pat paskutinio XX a. dešimtmečio, bandyta nenaikinti „škotiškumo“, „airiškumo“ ir „velsiškumo“, nes buvo akcentuojamas bendras britiškas identitetas, siekiant išlaikyti valstybės administravimo vientisumą. Įvardijant etninį tapatumą, taip pat vartojamos „britiškas“, „britų“ sąvokas, kurios vartojamos ir teisinėje kalboje⁵⁷.

Dar vienas būdas – atsiskyrimas (padalijimas). Nors tai atrodo kaip vienas iš paprasčiausių būdų etniniams konfliktams valdyti, tačiau N. Statkaus teigimu, valstybės šį būdą naudoja tik kraštutiniu atveju, kadangi atsiskyrimas sumažina valstybės galią (sumažėja gyventojų skaičius, netenkama gamtinių žaliavų, komunikacijų ir panašiai). Be to, toks būdas ne visada užtikrintų konfliktinės situacijos sprendimo efektyvumą, nes etninės grupės dažniausiai siekia tik pakeisti savo statusą valstybėje, o ne ją ardyti⁵⁸. Be to, atsiskyrimo kaip etniniams konfliktams valdyti būdo pasirinkimą lemia valstybės vykdoma politika, etninių grupių santykiai, etninė sudėtis ir kiti veiksniai. Tokios politikos pavyzdys – Čekoslovakija. Valstybėje etninės grupės gyvena aiškiai apibrėžtose teritorijose, todėl skilimas vyko greitai. Slovakijai priėmus savo Konstituciją, Čekoslovakijos kaip valstybės nebeliko. Kaip vieną svarbiausią atsiskyrimo priežastį galima įvardinti tai, jog buvimas bendroje valstybėje nebeteikė naudos⁵⁹.

Vyriausybės, spręsdamos etninius konfliktus, taip pat gali naudoti etninių skirtumų valdymo strategiją. Šiuo atveju, N. Statkus pateikia keturis galimus tokios strategijos užtikrinimo būdus (žr. 1 lentelę). Istoriskai labiausiai yra paplitęs prievartinės kontrolės būdas, t.y. kai etniniai kolektyviniai veiksmai yra prievarta slopinami (dažniausiai autoritariniuose režimuose), o liberaliose

⁵⁴ Berry, J. W., Immigration, Acculturation, and Adaptation, *Applied Psychology: An International Review*, 1997, 46 (1), p. 7.

⁵⁵ Statkus, N., *Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti*, Vilnius: Versus aureus, 2004, p. 139.

⁵⁶ Berry, J. W., Immigration, Acculturation, and Adaptation, *Applied Psychology: An International Review*, 1997, 46 (1), p. 9.

⁵⁷ Statkus, N., *Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti*, Vilnius: Versus aureus, 2004, p. 139-141.

⁵⁸ Ten pat, p. 145.

⁵⁹ Ten pat, p. 153.

demokratijose, kur tokie kolektyviniai veiksmai labiau galimi, viskas apibrėžiama kaip paprasčiausia „daugumos valia“⁶⁰. Kosovą galima įvardinti kaip tokios vykdomos politikos pavyzdį. Kosovas padalintas pagal etnines ribas, kuriose konfrontuoja dvi etninės grupės: albanai ir serbai (nors nuo 2008 m. Kosovas yra nepriklausoma valstybė)⁶¹. Konfliktas tarp serbų ir albanų vis dar lieka neišspręstas, todėl ir ateityje Kosovui teks spręsti tautinį konfliktą su serbais.

Jei prievartinės kontrolės būdas etniniam skirtumams valdyti, dažniau taikomas valstybėse, kuriose egzistuoja nedidelės mažumų grupės arba jos konfliktuoja tarpusavyje, tai valstybės, kuriose gyventojų, priklausančių mažumoms, tėra labai nedaug, paprastai renkasi funkcinės autonomijos būdą. Etniniam skirtumams valdyti, N. Statkaus nuomone, tokios „etnine prasme vienalytės valstybės“ pripažįsta etninių mažumų teises, todėl tokia politika yra paremta pareigų ir įgaliojimų perdavimu etniniu pagrindu, todėl „etninė grupė gauna jai labiausiai rūpimų sričių autonomiją“, tačiau tuo pačiu neprivalo dalyvauti valdant valstybę⁶². Funkcinės autonomijos politika vykdoma Slovėnijoje ir Vengrijoje. Tokią politiką nulėmė etninės daugumos ir mažumos santykis abiejose valstybėse. Slovėnijoje išskirtinės sąlygos suteiktos etninėms vengrų ir italų mažumoms, taip pat išskirta romų bendrija, kuriai suteikta finansinė parama⁶³.

Priešingai nei funkcinė autonomija, teritorinė autonomija yra paremta ne etniniu, bet teritoriniu ar regioniniu pagrindu. Tai reiškia, jog etninė grupė turėtų gyventi aiškiai apibrėžtoje teritorijoje. Teritorinės autonomijos pavyzdys yra teritorinė savivalda Ispanijoje. Šalyje yra išskirti trys autonominiai regionai: Katalonija, Baskija ir Galicija⁶⁴.

Taip pat priešingas funkciniai autonomijai yra konsocijalizmo arba galių pasidalijimo būdas etniniam skirtumams valdyti, kurio esmė yra įtraukti etnines grupes į valstybės valdymą. Konsocijalinei demokratijai atsirasti reikalingos šios sąlygos: „geografinis etninių (kultūrinių) grupių mišrumas, bet atskiros jų teritorijos, demografinė ir ekonominė etninių (kultūrinių) grupių lygybė, pakankamai didelis etninių (kultūrinių) grupių mišrių santuokų ir kitų bendrų socialinių institucijų skaičius, politinė ir ekonominė etninių (kultūrinių) grupių tarpusavio priklausomybė“⁶⁵. Visus pagrindinius konsocijalizmo bruožus turinti valstybė yra Belgija. Belgijoje nei viena iš dviejų pagrindinių etninių grupių (flamandai ir valonai) nėra vyraujanti, todėl čia yra įtvirtinta federacinė valstybės struktūra⁶⁶.

Taigi, iš pateiktų etninių skirtumų šalinimo ir valdymo strategijų būdų galima daryti išvadą, jog vyriausybės naudoja labai skirtingą poveikį ir pasekmes sukeliančius būdus etniniam

⁶⁰ Ten pat, p. 154.

⁶¹ Ten pat, p. 159.

⁶² Ten pat, p. 159.

⁶³ Ten pat, p. 159-161.

⁶⁴ Ten pat, p. 165.

⁶⁵ Ten pat, p. 169.

⁶⁶ Ten pat, p. 170.

santykiams reguliuoti: nuo drastiškų būdų, tokių kaip genocidas ar atsiskyrimas, iki labiau priimtinių, kaip, pavyzdžiui, integracija (akultūracija). Taip pat verta pažymėti, kad pasirinkta vyriausybės strategija priklauso nuo vykdomos valstybės politikos, jos padėties tarptautinėje arenoje bei kitų veiksnių, kaip etninių grupių santykiai, etninė sudėtis. Kadangi nėra universalios etninių santykių reguliavimo strategijos, būdo ar priemonės / instrumento, dažniausiai, yra taikomos mišrios strategijos ir keli etninių skirtumų šalinimo ir valdymo strategijoms priskiriami sprendimo būdai. Šiame darbe, analizuojant romų etninės mažumos padėtį Lietuvoje, remiamasi etninių konfliktų reguliavimo būdais, tokiais kaip akultūracija, kuri pamažu pereina į marginalizaciją, asimiliaciją ir separatizmą, kada asmuo nenori priskirti savęs etninei mažumai ir integracija.

2. VISUOMENĖS POŽIŪRIO IR NUOSTATŲ FORMAVIMOSI TENDENCIJŲ ROMŲ MAŽUMOS ATŽVILGIU ANALIZĖ LIETUVOS IR EUROPOS SĄJUNGOS LYGMENIMIS

Siekdami integruotis visuomenėje, etninių mažumų nariai patiria daugybę sunkumų, kurie ne visada priklauso nuo jų pačių valios, kaip, pavyzdžiui, vyriausybės vykdoma politika mažumų atžvilgiu bei taikomos etninių konfliktų reguliavimo strategijos. Sėkminga tokių grupių integracija labai priklauso ir nuo socialinės aplinkos. Remiantis tyrimais galima teigti, jog pirmiausia integruojamasi į antrinius socialinius darinius (narystė, profesinė veikla), vėliau į pirminius kontaktus (giminystė, mišri santuoka)⁶⁷. Taigi, dalyvavimas socialiniame gyvenime yra svarbus veiksnys, siekiant integruotis, tačiau dėl nepakantumo etninių mažumų nariams bei didelių kultūrinių skirtumų, integracijos procesas tampa komplikuoatas ir tokios subgrupės yra marginalizuojamos. Lietuvoje, kaip labiausiai socialiai atskirta grupė, yra romų bendruomenė. Tokią situaciją įtakoja daugybė veiksnių, tokių kaip socialinė aplinka, diskriminacinės nuostatos ir pan.

Norint sumažinti atskirtį tarp etninių mažumų ir dominuojančios etninės grupės, galima išskirti kelias prielaidas, palankias etninei integracijai. N. Kasatkina ir T. Leončikas išskiria tris pagrindines socialinės integracijos prielaidas: 1) struktūrinė asimiliacija – kaip svarbiausia integracijos prielaida (mažumų grupės turi turėti lygias teises su daugumos grupe); 2) visuomenės pakantumas – būtina sąlyga – etninei diferenciacijai (visuomenė turi priiimti atsakomybę už etninio pakantumo skatinimą); 3) etnokultūrinio tapatumo išlaikymas (etninės mažumos turi turėti galimybę išreikšti etnokultūrinį savitumą)⁶⁸. Nepaisant to, Lietuvoje, etninei romų bendruomenei sėkminga integracija vis dar yra sunkiai pasiekimas rezultatas.

2.1. Romų etninės mažumos Lietuvos Respublikoje analizė

Nagrinėjant romų padėtį Lietuvoje, pirmiausia reikia apžvelgti šios bendruomenės istorinį aspektą, taip pat migracinius kelius į Lietuvą. Teigiama, jog „romų (čigonų) tėvynė – Indija, iš kurios jie IX–X a. per Mažąją Aziją plito į Europą“⁶⁹. Kalbant apie Lietuvos romų kilmę, manoma, jog apie XV a. jie atkeliavo iš Lenkijos per Gudiją, o XIX a. 7-jame dešimtmetyje – iš Vengrijos ir Rumunijos, tačiau pagal papročius ir kalbą jie artimiausi Lenkijos romams, iš kur ir kilo

⁶⁷ Kasatkina, N., Leončikas, T., *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 127.

⁶⁸ Ten pat, p. 129.

⁶⁹ Ketvirtasis ir penktasis periodinis pranešimas pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo,

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=324965&p_query=tautin%EB%20ma%FEuma&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-16].

pavadinimas *polska roma*. Lietuvoje taip pat gyvena Rusijos ir Moldovos romai. Iš tuometinių sovietinių Rusijos ir Moldavijos valstybių atvykę romai yra stačiatikiai, vietiniai – katalikai. Vietiniai romai lietuviškai kalba nuo seno, dažniausiai tarmiškai, tuo tarpu atvykėliai kalba silpnai (tai būdinga ir Vilniaus romams). Didžioji dalis romų gyvena didžiuosiuose Lietuvos miestuose (Vilniuje, Kaune, Šiauliuose ir Panevėžyje), taip pat kaimuose ir miesteliuose. Nors romų bendruomenės sėslumu nepasižymėjo, tačiau XX a. 4-jame dešimtmetyje pastebėta romų polinkio į sėslumą tendencija – pradedama namų statyba, vaikai pradeda lankyti mokyklas. Tačiau bene didžiausią įtaką romų sėslumo procesui atsirasti padarė „1956 m. SSSR Aukščiausiosios Tarybos įsakas, draudžiantis klajoti“⁷⁰. Pačių romų nuomone, Lietuvoje jų bendruomenė sėsliai gyventi pradėjo tik 8-jame dešimtmetyje⁷¹.

Po Lietuvos nepriklausomybės, norėdami labiau pritapti visuomenėje, dauguma romų bendruomenės narių dalyvauja romų bendrijų ir organizacijų veikloje. Veikia nemažai tokių bendrijų ir organizacijų, tačiau aktyviausiomis galima laikyti tik keletą iš jų, tai romų bendrijų sąjunga „Romų misija“, „Nevo drom“ ir „Romany jagory“. Tačiau, nepaisant, organizacijų ir bendrijų aktyvumo, romų bendruomenė sunkiai integruojasi į Lietuvos visuomenę, nors V. Toleikio teigimu, romų problemos Lietuvoje „sprendžiamos pasitelkus vadinamąją pozityviąją diskriminaciją, t. y. čigonams siūloma kur kas didesnė nei kitoms tautinėms bendrijoms ar socialinėms grupėms valstybės ir nevyriausybinų organizacijų parama bei dėmesys“⁷².

2.1.1. Nacionaliniu lygmeniu

Kalbant ne tik apie romų bendruomenę ir su jais susijusius integracinius klausimus, bet ir bendrai apie tautines mažumas, visų pirma reikia akcentuoti LR teisinį reglamentavimą. Asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, pagrindines teises reglamentuoja LR Konstitucija (37 ir 45 straipsniai⁷³) ir ET tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija⁷⁴. Šiais pagrindiniais dokumentais siekiama užtikrinti tautinių mažumų teisę į tikėjimą, išpažinti įvairias religijas, taikius

⁷⁰ Žilevičius, V., „Keletas pastabų apie Lietuvos čigonų praeitį ir dabartį“// Toleikis, V., *Lietuvos čigonai: tarp praeities ir dabarties*. Vilnius: Garnelis, 2001, p. 9-12.

⁷¹ Antrasis ir trečiasis periodinis pranešimas pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=232571&p_query=tautin%EB%20ma%FEuma&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-16].

⁷² Toleikis, V., „Lietuvos čigonų ugdymas: nuo būtinybės suvokimo iki adekvačios vizijos“// Toleikis, V., *Lietuvos čigonai: tarp praeities ir dabarties*. Vilnius: Garnelis, 2001, p. 39.

⁷³ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 37 str. skelbia: „Piliečiai, priklausantys tautinėms bendrijoms, turi teisę puoselėti savo kalbą, kultūrą ir papročius“; Lietuvos Respublikos Konstitucijos 45 str. skelbia: „Piliečių tautinės bendrijos savo tautinės kultūros reikalus, švietimą, labdarą, savitarpio pagalbą tvarko savarankiškai. Tautinėms bendrijoms valstybė teikia paramą.“

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=274999> [žiūrėta 2012-05-02].

⁷⁴ Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija pasirašyta 1995 m. vasario 1 d., ratifikuota 2000 m. vasario 17 d.

susibūrimus, organizacijas, į žodžio laisvę bei teisę gauti ir perduoti informaciją. Šalys, pagal Konvenciją, taip pat įpareigojamos pripažinti mažumos kalbą, išipareigoja ženklinti, jei to reikia, vietovių ar gatvių pavadinimus mažumų kalba⁷⁵. Galimybę tautinių mažumų atstovams burtis į visuomenines organizacijas ir gauti paramą suteikia LR asociacijų įstatymas bei Labdaros ir paramos įstatymas. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija (toliau – LRKM) vykdo priemones, kurios numatytos Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategijoje⁷⁶. Analizuojant temą, vertinami svarbiausi LR teisės aktai ir įvairūs dokumentai, kurie reglamentuoja tautinių mažumų nuostatus.

Nuo 1989 m. tautinių mažumų politiką LR formavo ir įgyvendino Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie LR Vyriausybės (toliau – TMID). Nuo 2010 m. sausio 1 d., remiantis LR Vyriausybės nutarimu „dėl tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie LR Vyriausybės ir lietuvių grįžimo į tėvynę informacijos centro reorganizavimo“, TMID teisės ir pareigos buvo perleistos kitiems Vyriausybės viešojo administravimo subjektams: Kultūros ministerijai, Užsienio reikalų ministerijai ir Švietimo ir mokslo ministerijai⁷⁷. Siekiant atstovauti tautinių mažumų interesams, prie LRKM veikia Lietuvos Tautinių bendrijų taryba. Remiantis Tautinių bendrijų tarybos nuostatais, Taryba veikia kaip patariamasis organas, kuris atstovauja mažumoms, sprendžiant mažumų politikos koordinavimo klausimus⁷⁸. Pagrindiniai Tarybos uždaviniai, pagal Tautinių bendrijų tarybos nuostatus, yra stebėti įstatymus, susijusius su tautinių mažumų teisėmis; skatinti visuomenės ugdymą, švietimą ir toleranciją mažumų atžvilgiu; skatinti mažumų asociacijų iniciatyvas; užtikrinti tautinio tapatumo išsaugojimą ir integraciją į visuomenę⁷⁹. Šiuo metu Tarybą sudaro 24 nariai, kurie atstovauja 18 tautybių. Kaip vieną iš iniciatyvų, vykdomų Tarybos, galima paminėti 2013 m. sausio 25 d. vykusią diskusiją „Tautinės mažumos Lietuvos gyvenime“, kurioje buvo pateiktas svarstyti vienas iš klausimų dėl Atmintinių dienų įstatyme siūlytos įtvirtinti Tautinių bendrijų dienos⁸⁰. Taryba jau senai nori įteisinti Tautinių bendrijų dieną ir siūlo ją minėti, remiantis istorijos įvykiais, sausio 25 d., kadangi „būtent 1323 m. sausio 25 d. Lietuvos didysis kunigaikštis Gediminas išsiuntė laiškus Liubeko, Bremeno, Magdeburgo, Kelno ir kitų miestų piliečiams,

⁷⁵ Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija,

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=96635&p_query=&p_tr2=> [žiūrėta 2012-05-26].

⁷⁶ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, <http://www.lrkm.lt/go.php/lit/Tautines_mazumos/413/6/192> [žiūrėta 2012-05-02].

⁷⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „dėl tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir lietuvių grįžimo į tėvynę informacijos centro reorganizavimo“, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=361105> [žiūrėta 2013-02-15].

⁷⁸ Tautinių bendrijų tarybos nuostatai,

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=435518&p_query=tautin%EB%20ma%FEuma&p_tr2=> [žiūrėta 2013-02-15].

⁷⁹ Ten pat.

⁸⁰ Straipsnis apie diskusijas Lietuvos Respublikos Seime, patalpintas Tautinių bendrijų namų tinklapyje,

<http://www.tbn.lt/enews/id-2013_metu_naujienos-news-diskusija_lietuvos_respublikos_seime.html> [žiūrėta 2013-02-15].

kviesdamas pirklius, gydytojus, kalvius, kurpius ir kitų profesijų bei amatų atstovus atvykti į Lietuvą, čia įsikurti su šeimomis ir dirbti⁸¹.

Analizuojant LR teisės aktus, susijusius su tautinių mažumų teisėmis, reikia pastebėti, jog įstatymai nuolatos redaguojami ir keičiami, siekiant palengvinti mažumų integravimąsi į Lietuvos visuomenę. Tai patvirtina LR pilietybės įstatymas⁸², kuris nenumato jokių apribojimų diskriminacijos pagrindais, siekiant įgyti / netekti / išsaugoti / atsisakyti pilietybės. Tautinių mažumų teises taip pat gina LR lygių galimybių įstatymas⁸³, draudžiantis „bet kokią tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų“⁸⁴. Įstatyme taip pat apibrėžiamos tiesioginės ir netiesioginės diskriminacijos ribos. Pagal LR lygių galimybių įstatymo 2 straipsnį, tiesioginė diskriminacija apibrėžiama kaip elgesys su asmeniu, kai dėl jau minėtų nuostatų, jam taikomos prastesnės sąlygos, palyginus su kitais asmenimis, išskyrus: amžiaus apribojimus; reikalavimus mokėti valstybinę kalbą; draudimus dalyvauti politinėje veikloje; pilietybės atžvilgiu taikomus teisės skirtumus; specialias priemones neįgaliesiems, integruojant juos į darbo aplinką; specialias laikinas priemones, siekiant užtikrinti lygybę ir išvengti lygių galimybių pažeidimų; tam tikras žmogaus savybes, kai jos būtinos tam tikrai profesinei veiklai. Netiesioginė diskriminacija, pagal įstatymo 2 straipsnį, apibūdinama kaip „veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi“, tačiau juos pritaikant ar įgyvendinant gali atsirasti privilegijų ar apribojimų dėl amžiaus, rasės, lyties, religijos ir panašiai⁸⁵. Lygių galimybių įstatymas, įgyvendinant apibrėžtus tikslus, nustato pareigas valstybės ir savivaldybių institucijoms, švietimo įstaigoms, mokslo ir studijų institucijoms ir darbdaviams.

Analizuojant mažumų švietimo klausimą, lygios galimybės taip pat įtvirtintos LR švietimo įstatyme. Įstatymo 5 straipsnio 1 punktą skelbia, jog „švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmens teisių įgyvendinimą, kiekvienam asmeniui ji laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują“⁸⁶. Įstatyme įteisinta galimybė mokytis lietuvių kalbos, kartu išsaugoti tautinį tapatumą, susipažinti su Lietuvos kultūra, istorija (25 straipsnis 1 dalis); bendruomenės prašymu, tautinių mažumų gausiai gyvenamose vietovėse, mokytis tautinės mažumos kalba ar tautinių mažumų kalbos (28 straipsnis 7 dalis); gauti socialines paslaugas ir švietimo prieinamumą

⁸¹ Ten pat.

⁸² Naujas Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas priimtas 2010 m. lapkričio 4 d., įsigaliojo 2011 m. balandžio 1 d.

⁸³ Įstatymas priimtas 2003 m. lapkričio 18 d., įsigaliojo 2005 m. sausio 1 d.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas,

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=222522&p_query=&p_tr2=> [žiūrėta 2013-02-16].

⁸⁵ Ten pat.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=441204> [žiūrėta 2013-02-16].

socialiai atskirties asmenims (33 straipsnis 1 dalis); gauti mokymosi rezultatų įvertinimą, nepažeidžiant lygių galimybių principo (38 straipsnis 4 dalis)⁸⁷.

Kalbant apie mažumų ir daugumos visuomenės santykius bei viešąją nuomonę, svarbu atkreipti dėmesį į žiniasklaidą ir priimtus įstatymus, susijusius su visuomenės informavimu. Šiuo atveju, viešosios informacijos dalyvių veiklą, pareigas ir atsakomybę reglamentuoja LR visuomenės informavimo įstatymas. Šio įstatymo 3 straipsnis teigia, kad „viešosios informacijos rengėjai, skleidėjai, žurnalistai ir leidėjai savo veikloje vadovaujasi Konstitucija ir įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, humanizmo, lygybės, pakantos, pagarbos žmogui principais, gerbia žodžio, kūrybos, religijos ir sąžinės laisvę, nuomonių įvairovę, laikosi profesinės etikos normų, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso nuostatų, padeda plėtoti demokratiją, visuomenės atvirumą, skatina visuomenės pilietiškumą ir valstybės pažangą, stiprina valstybės nepriklausomybę, ugdo valstybinę kalbą, tautinę kultūrą ir dorovę“⁸⁸. Įstatymas taip pat numato draudimą dėl neapykantos, diskriminacijos skleidimo bei smurto prieš kitokios lyties, orientacijos, kilmės, tautybės, socialinės padėties asmenis.

Kalbant apie tautinių mažumų padėtį nacionaliniu lygmeniu, svarbu paminėti Tautinių mažumų įstatymą, kuris buvo priimtas 1989 m. ir atkūrus nepriklausomybę, pripažintas galiojančiu. 2009 m. gruodžio 31 d. šis įstatymas buvo panaikintas. Šiuo metu visuomenėje vyksta daug diskusijų dėl naujo įstatymo projekto ir kyla klausimas, ar Tautinių mažumų įstatymas vis dar yra reikalingas. Tautinių bendrijų tarybos narių nuomone, toks įstatymas yra labai reikalingas, kuriame svarbu apibrėžti tautinių mažumų ir emigrantų sąvokas. Tuo tarpu kai kurių Seimo narių teigimu, „tas vienas įstatymas visko neišspręs“, be to, siūlomos įstatyme įtvirtinti nuostatos įeina į kitus įstatymus, todėl būtų beprasmiška viską pakartoti⁸⁹.

2002 m. Tautinių mažumų įstatymo projekte, atsižvelgiant į pastabas dėl sąvokų apibrėžimų, skelbiama, kad „tautinė (etninė) mažuma – grupė asmenų, gyvenančių Lietuvos Respublikoje bei laisva valia pasirinkusių priklausomybę ne lietuvių, o kitai tautai ar kuriai nors etninei grupei“ ir „asmuo, priklausantis tautinei (etninei) mažumai – asmuo, laisva valia pasirinkęs priklausomybę kuriai nors tautinei mažumai ar etninei grupei ir siekiantis išsaugoti savo tautos ar etninės grupės kultūrą – kalbą, tradicijas, papročius, tautinę ar etninę savimonę“⁹⁰. 2007 m. Vyriausybės nutarime „dėl Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XP-518(2)“,

⁸⁷ Ten pat.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas,
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=280580&p_query=&p_tr2=> [žiūrėta 2013-02-16].

⁸⁹ Straipsnis apie diskusijas Lietuvos Respublikos Seime, patalpintas Tautinių bendrijų namų tinklapyje
<http://www.tbn.lt/enews/id-2013_metu_naujienos-news-diskusija_lietuvos_respublikos_seime.html> [žiūrėta 2013-02-17].

⁹⁰ Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymo pakeitimo įstatymas,
<<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=167703&Condition2=>> [žiūrėta 2013-02-17].

pažymima, kad atsisakoma vartoti tautinių / etninių mažumų sąvokas ir siūloma vartoti „asmenys, priklausantys tautinėms mažumoms“⁹¹.

Apibendrinant galima teigti, jog nauji LR tautinių mažumų įstatymo projektai yra pagrįsti buvusio įstatymo nuostatomis. Kai kurie straipsniai papildyti, taip pat akcentuojama asmens teisė priskirti save atitinkamai tautinei mažumai.

Įgyvendinant Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo 2–7 straipsnius, valstybės privalo užtikrinti teisinę apsaugą mažumų atžvilgiu⁹². Už neapykantos ir diskriminacijos skatinimą ir kitus nusižengimus prieš mažumas, numatyta civilinė ir baudžiamoji atsakomybė, įtvirtinta LR civilio proceso kodekse (toliau – CPK), LR baudžiamajame kodekse (toliau – BK). CPK 5 straipsnio 1 dalyje teigiama, kad visi suinteresuoti asmenys turi teisę kreiptis į teismą, kad būtų apgintos pažeistos jų teisės, taip pat 6 straipsnis teigia, jog „teisingumą civilinėse bylose vykdo tik teismai vadovaudamiesi asmenų lygybės įstatymui ir teismui principu, nepaisydami jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, užsiėmimo rūšies ir pobūdžio, kitų aplinkybių“⁹³.

Už su rasine ar kitokia diskriminacija susijusias nusikalstamas veikas baudžiama pagal atitinkamus BK straipsnius. Tai įtvirtina 100 straipsnis „Tarptautinės teisės draudžiamas elgesys su žmonėmis“, 169 straipsnis „Diskriminavimas dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos ar kitos grupinės priklausomybės“, 170 straipsnis „Kurstymas prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę“, kuriose numatoma viešųjų darbų arba baudos, arba laisvės apribojimo, arba arešto, arba laisvės atėmimo iki trejų / dvejų metų bausmės⁹⁴.

Kitas svarbus dokumentas, kurį reikia aptarti, nagrinėjant mažumų teises, yra antrasis ir trečiasis periodinis pranešimas pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo⁹⁵. Pranešimas buvo parengtas įgyvendinant Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo 9 straipsnį, kuriama dalyvaujančios valstybės įpareigojamos JT Generaliniam sekretoriui apsvarstyti ir pranešti apie Konvencijos nuostatomis įgyvendinti reikalingas įstatymines, teismines, administracines ir kitas priemones: „a) per metus nuo

⁹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „dėl Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XP-518(2)“,

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=305123&p_query=tautin%EB%20ma%FEuma&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-17].

⁹² Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo 2–7 straipsniai skelbia, kad „rasinė diskriminacija valstybėse dalyvėse yra smerkiama, todėl valstybės įsipareigoja vykdyti rasinės diskriminacijos panaikinimo politiką; smerkia rasinę segregaciją ir apartheidą; smerkia propagandą ir visas organizacijas, pateisinančias ir skatinančias rasinę diskriminaciją ir neapykantą. Valstybės dalyvės taip pat garantuoja teisinės apsaugos priemones diskriminacijai uždrausti“.

⁹³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas,

<<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=162435&Condition2=>> [žiūrėta 2013-02-17].

⁹⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=111555> [žiūrėta 2013-02-17].

⁹⁵ Pranešime apžvelgiama 2000–2003 m. pažanga, įgyvendinant Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo nuostatas.

Konvencijos įsigaliojimo šioje valstybėje ir b) po to kas dveji metai ir kiekvieną kartą, kai to reikalauja Komitetas⁹⁶. Antrajame ir trečiajame periodiniame pranešime pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo, remiantis Statistikos departamento duomenimis, pateikiami duomenys apie gyventojų tautinę sudėtį, tautinių mažumų charakteristiką. Pranešime išskiriamos dešimt tautinių mažumų grupių: lenkų, rusų, žydų, baltarusių, karaimų, totorių, romų (čigonų), vokiečių, ukrainiečių ir kitos tautinės mažumos. Kalbant apie romų etninę grupę, dokumente teigiama, kad jie sudaro 0,1 proc. visų gyventojų skaičiaus (2571 gyventojas)⁹⁷. Pateiktame jungtiniame ketvirtajame ir penktajame periodiniame pranešime pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo⁹⁸ teigiama, jog Lietuvoje 2007 m. gyveno 2,8 tūkst. romų⁹⁹. Antrajame ir trečiajame periodiniame pranešime pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo pateikiama informacija apie Konvencijos taikymą LR teisinėje sistemoje. Pranešime pažymima, kad diskriminaciją draudžiančios nuostatos įtvirtintos LR Konstitucijoje, CPK, BK, LR lygių galimybių įstatyme ir kituose teisiniuose dokumentuose.

Nagrinėjant pranešimą, reikia atkreipti dėmesį į romų bendruomenės padėtį, kuri labai dažnai susiduria su nedarbo problema, todėl šioje srityje pastebima ypač didelė romų bendruomenės diskriminacija. Dokumente pažymima, jog dėl išsilavinimo neturėjimo, menko profesinio pasirengimo ir kitų priežasčių, romai negali įsidarbinti, negali gauti pašalpų, kas įtakoja išitraukimą į nusikalstamas veikas ir nelegalų darbą¹⁰⁰. Kad išspręstų romų nedarbo problemą, Vyriausybė patvirtino romų integracijos į Lietuvos visuomenę programas. Pirmoji programa buvo „Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2000–2004 metų programą“. Programoje įvertinamos romų bendruomenės socialinės (nedarbas, būsto neturėjimas, prekyba narkotikais), švietimo (pavėluotas arba visiškai mokyklos nelankymas, valstybinės kalbos nemokėjimas), sveikatos apsaugos (antisanitarinės gyvenimo sąlygos), migracijos (ne sėslus gyvenimo būdas) ir kitos problemos, su kuriomis susiduria romų tautybės asmenys. Norint palengvinti romų bendruomenės integraciją į

⁹⁶ Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo, <<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?a=64266&b=>> [žiūrėta 2013-02-16].

⁹⁷ Antrasis ir trečiasis periodinis pranešimas pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=232571&p_query=tautin%EB%20ma%FEuma&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-16].

⁹⁸ Pranešime apžvelgiama 2004–2007 m. pažanga, įgyvendinant Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo nuostatas.

⁹⁹ Ketvirtasis ir penktasis periodinis pranešimas pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=324965&p_query=tautin%EB%20ma%FEuma&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-16].

¹⁰⁰ Antrasis ir trečiasis periodinis pranešimas pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=232571&p_query=tautin%EB%20ma%FEuma&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-16].

visuomenę ir pagerinti jų gyvenimą, „Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2000–2004 metų programoje“ nubrėžti šie tikslai: palengvinti visavertį integravimąsi į visuomenę, numatyti priemonės ir būdus tautiniam bendruomenės savitumui išsaugoti¹⁰¹. Nors, atsižvelgiant į turimą romų išsilavinimą, yra kuriamos jiems pritaikytos mokymo programos, tačiau tokių programų aktyvumas dažnai būna žemas, nes romų etninės grupės yra menkai motyvuotos ir neaktyvios.

Atsižvelgiant į antrajam ir trečiajam periodiniam pranešimui pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo pateiktas baigiamąsias išvadas, parengtas ketvirtasis ir penktasis periodinis pranešimas pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo. Reikia paminėti, jog šis pranešimas parengtas Lietuvai tapus ES šalimi nare, todėl dokumente atkreipiamas dėmesys į nacionalinių teisės aktų peržiūrą ir jų atitikimą ES *acquis*. Kalbant apie mažumų padėtį, Lietuvai tapus ES nare ir dėl to aktualėjant emigracijos problemai, parengta „Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategija“, kurios paskirtis yra „sukurti darnią aplinką, kuri užtikrintų Lietuvos tautinių mažumų sklandų integravimąsi į Lietuvos visuomenę ir leistų naudoti kultūrinį jų potencialą valstybės labui naujame jos raidos etape – tapus ES ir NATO nare“¹⁰². Strategijoje numatyti trys tikslai: siekti didesnės mažumų integracijos, išsaugoti jų tautinį tapatumą ir užtikrinti darną tautiniuose santykiuose¹⁰³. Kaip ir prieš tai priimtame pranešime, šiame dokumente taip pat išskiriama romų bendruomenės integracijos problema. Lyginant dokumentus, galima teigti, jog prioritetinės sritys iš esmės lieka nepakitusios. Daugiausiai dėmesio vis dar skiriama būsto, sveikatos priežiūros, socialinės paramos, įsidarbinimo ir švietimo problemoms spręsti¹⁰⁴.

Nagrinėjant temą reikia pažymėti, jog analizuojant tautinių mažumų politiką Lietuvoje, romų etninei bendruomenei skiriamas didesnis dėmesys, todėl ji išskiriama iš kitų etninių grupių. Romai visuomenėje vis dar išlieka kaip nepageidaujami asmenys kaimynystėje, su jais nenorima dirbti ar tiesiog kontaktuoti. Atsižvelgiant į tokią padėtį, yra rengiami romų bendruomenės integracijos planai ir įvairios programos. Žmogaus teisių stebėjimo instituto¹⁰⁵ (toliau – ŽTSI) parengtoje

¹⁰¹ Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2000–2004 metų programa,

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=104285&p_query=romai&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-16].

¹⁰² Antrasis ir trečiasis periodinis pranešimas pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo,

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=232571&p_query=tautin%EB%20ma%FEuma&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-16].

¹⁰³ Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategija,

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=307551&p_query=tautin%EB%20ma%FEuma&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-16].

¹⁰⁴ Ketvirtasis ir penktasis periodinis pranešimas pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo,

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=324965&p_query=tautin%EB%20ma%FEuma&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-16].

¹⁰⁵ Žmogaus teisių stebėjimo institutas – nepriklausoma nevyriausybinė organizacija, įkurta 2003 m., kurios prioritetinės veiklos sritys yra kova su diskriminacijos bei netolerancijos apraiškomis ir pažeistų žmogaus teisių gynimas. Žmogaus teisių stebėjimo instituto tinklapis, <www.hrmi.lt>.

apžvalgoje „Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2009–2010 m.“ pabrėžiama, kad žmogaus teisių padėtis Lietuvoje blogėja, manipuliavimas visuomenės emocijomis formuoja kritišką asmenų požiūrį į žmogaus teises¹⁰⁶. ŽTSI taip pat išsako kritiką romų integracijos klausimais, akcentuodama Lietuvos įstaigų neveiklumą, sprendžiant įsisenėjusias problemas bei žurnalistų netoleranciją romų bendruomenės atžvilgiu, kuri kursto neigiamą visuomenės požiūrį į romus. Vien 2009 metais ŽTSI „užfiksavo ir perdavė tirti Žurnalistų etikos inspektoriui 37-ias publikacijas savo turiniu galimai kurstančias tautinę nesantaiką“¹⁰⁷.

Kalbant apie romų etninę grupę ir apie beveik neegzistuojančią romų bendruomenės integraciją į Lietuvos visuomenę, svarbu paminėti LR Seimo kontrolierių įstaigos parengtą informacinį biuletenį apie romų teises¹⁰⁸. Tuometinė Seimo kontrolierė V. Pilipavičienė, remdamasi ES ir LR teisės aktais, informaciniame biuletenyje pažymi, jog, nepaisant rengiamų planų, strategijų ir Vyriausybės rodomo dėmesio, romų bendruomenė išlieka ypač pažeidžiama¹⁰⁹. V. Pilipavičienės nuomone, romų integracija vyksta per lėtai ir „romų padėties teigiami pokyčiai, didele dalimi priklauso nuo politinės paramos bei finansavimo [...], nuo to, kiek jos atitinka būtent Lietuvoje gyvenančių romų poreikius, nuo vietinės valdžios pastangų spręsti problemas“¹¹⁰. Kaip pagrindines priežastis, skatinančias romų socialinę atskirtį, kontrolierė pranešime išskiria neraštingumo / žemo išsilavinimo, visuomenės neigiamą požiūrį ir tolerancijos stoką, ribotas valstybės finansavimo galimybes ir politinės valios trūkumą¹¹¹. Taigi, būtent dėl finansavimo trūkumo, daugelis savivaldybių programų lieka neįgyvendintos. Taip pat nevykdomas nuolatinis romams skirtų programų monitoringas, kuriame aiškiai būtų matomi užsibrėžti tikslai ir pasiekti rezultatai.

Užtikrinant nediskriminavimo, lygių galimybių principą ir toleranciją, 2009 m. parengta „Nacionalinė antidiskriminacinė 2009–2011 metų programa“, kurioje, atsižvelgiant į nediskriminavimo nuostatų įgyvendinimą, iškelti šie uždaviniai: analizė ir nediskriminacijos teisinės bazės tobulinimas; diskriminacijos srities tyrimų, studijų ir apžvalgų rengimas; visuomenės švietimo ir informavimo organizavimas; seminarų ir mokymų rengimas; nevyriausybinių organizacijų, ginančių asmens teises veiklos stiprinimas; netoleranciją skatinančios informacijos kontrolė¹¹². Į informacijos kontrolę turėtų būti atkreiptas ypatingas dėmesys, nes, išskiriant diskriminaciją dėl rasės, tautybės ir etninės priklausomybės, programoje pažymima, jog

¹⁰⁶ Žmogaus teisių stebėjimo institutas, *Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2009–2010*, Vilnius: Eugrimas, 2011, p. 4-5.

¹⁰⁷ Ten pat, p. 31.

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga – valstybės biudžetinė įstaiga, ginanti pažeistas žmonių teises, nepaisant rasės, tautybės, lyties, kilmės, kalbos, socialinės padėties ar religinių ir politinių pažiūrų, taip pat tiria skundus diskriminacijos pagrindu.

¹⁰⁹ Šiuo metu Seimo kontrolierių pareigas eina R. Valentukevičius ir A. Normantas.

¹¹⁰ *Žmogaus teisių apsauga: romų teisės*, Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga, 2009, Nr. 23 (38).

¹¹¹ Ten pat.

¹¹² Nacionalinė antidiskriminacinė 2009–2011 metų programa, p. 8.

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=342654&p_query=ANTIDISKRIMINACIJOS%20PROGRAMA&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-19].

„Generalinės prokuratūros duomenimis, nusikalstamų veikų, ypač kurstymo rasiniais, nacionalistiniais, ksenofobiniais ar homofobiniais motyvais, nuo 2005 metų pagausėjo dvigubai ar net daugiau, akivaizdi tokių veikų daugėjimo tendencija“¹¹³. Taip pat pažymima, kad absoliuti dauguma tokių veikų yra diskriminacinio pobūdžio komentarai internete. Šiuo atveju, atsižvelgiant į turimus statistinius duomenis, galima daryti prielaidą, jog tokių nusikaltimų tendencijos ateityje tik didės.

Analizuojant mažumų ir ypač romų etninės bendruomenės padėtį Lietuvoje, reikia atkreipti dėmesį į kasmetines Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos (toliau – LGKT) ataskaitas. Nagrinėjant temą buvo pasirinkta naujausia, 2011 m. ataskaita. Ataskaitoje pateikiama skundų diskriminacijos pagrindu apžvalga ir tyrimų rezultatai. 2011 m. LGKT parengtoje ataskaitoje, remiantis dviem svarbiais antidiskriminaciniais įstatymais (Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas ir Lygių galimybių įstatymas), pateikiama gautų skundų statistika ir LGKT rekomendacijos, į kurias dažniausiai yra atsižvelgiama. Ataskaitoje pažymima, jog 2011 m., kaip ir ankstesniais, didžiąją dalį gaunamų skundų sudaro skundai dėl diskriminavimo lyties pagrindu, o „skundų dėl diskriminavimo etninės priklausomybės pagrindu, religijos ir įsitikinimų, seksualinės orientacijos gaunama rečiau“¹¹⁴. Analizuojant ataskaitą ir atsižvelgiant į darbe nagrinėjamą temą, ypatingas dėmesys kreipiamas į diskriminacijos dėl rasės ir etninės priklausomybės, tautybės ir kalbos skundų duomenis. Tokie skundai sudaro 13,5 proc. visų gautų skundų ir yra ketvirtoje vietoje pagal visų skundų kiekį. Verta paminėti, kad dažniausiai skundžiamasi dėl diskriminacijos švietimo srityje (dažniausiai lenkų ir romų etninių grupių atžvilgiu), paslaugų, valdžios ir valdymo institucijų veikloje, darbo ir kitose srityse¹¹⁵.

Nagrinėjant etninės romų bendruomenės padėtį visuomenėje, reikia atkreipti dėmesį į ataskaitoje pateiktą skundo pavyzdį, kuriame informuojama apie straipsnį internete, kur rašoma apie romų vaikams atskirai suformuotą 3Č klasę. Pranešime teigiama, jog tokia klasė suformuota pagal mokinių pasiskirstymą ir to nebuvo siekiama specialiai. Tačiau nepaisant romų vaikų integravimo į bendras klases, ataskaitoje teigiama, kad romų vaikai lengviau pasiekia rezultatų besimokydami vienoje klasėje, o ne integruotoje¹¹⁶. Nepaisant išskylančių romų vaikų ugdymo sunkumų, atskirų klasių formavimas yra neteisėtas ir pažeidžia įstatymus.

Romų bendruomenės integravimo problemos yra sprendžiamos tiek nacionaliniu, tiek europiniu lygmenimis. Siekiant konkrečių rezultatų šios bendruomenės atžvilgiu ir įgyvendinant 2011 m. EK komunikatą „Dėl Europos Sąjungos romų nacionalinių strategijų plano iki 2020 metų“, patvirtintas naujausias „Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2012–2014 metų veiklos planas“,

¹¹³ Ten pat, p. 5.

¹¹⁴ Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2011 m. ataskaita, p. 17.

¹¹⁵ Ten pat, p. 83-86.

¹¹⁶ Ten pat, p. 89-90.

kurio paskirtis yra „skatinti romų dalyvavimą visuomenės gyvenime, mažinti socialinę atskirtį, didinti romų bendruomenės sąmoningumą ir visuomenės toleranciją“¹¹⁷. Romų integracijai skirtime plane didžiausias dėmesys skiriamas keturioms veiklos sritims: 1) romų švietimui. Remiantis LRKM informacija, romų moksleivių skaičius bendrojo lavinimo mokyklose didėjo beveik dvigubai ir 2011–2012 m. užregistruoti 572 moksleiviai. Tačiau dažniausiai yra įgyjamas pradinis ir tik dalis pagrindinio išsilavinimo. Bendrojo lavinimo mokyklos 9 ar daugiau klasių yra baigę tik 17,3 proc. Romų moksleivių; 2) romų dalyvavimui darbo rinkoje. Atsižvelgiant į turimą išsilavinimą, romų galimybės įsidarbinti labai ribotos, trūksta kvalifikacijos. Pagal plane pateiktus duomenis, „56,7 proc. suaugusių romų nedirbo jokio darbo. [...] Dauguma (83,2 proc.) romų nurodė, kad neturi specialybės“¹¹⁸; 3) romų socialinių įgūdžių ugdymui. Atsižvelgiant į išsilavinimo trūkumą, neigiamą gyvenamąją socialinę aplinką, romų bendruomenė išlieka uždara, todėl trūksta socialinių įgūdžių. Romų socialiniai ryšiai dažniausiai apsiriboja švietimo ir socialines paslaugas teikiančių įstaigų, taip pat sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojais. 4) visuomenės tolerancijos romų atžvilgiu ugdymui. Romų bendruomenė diskriminuojama daugelyje sričių, tačiau, remiantis LGKT duomenimis, 2011 m. romai skundų dėl diskriminacijos nepateikė. Nepaisant to, žmonių, nenorinčių kaimynystėje gyventi su romais, skaičius nuolat didėja, „trečdalis Lietuvos gyventojų teigia, kad per pastaruosius 5 metus jų nuomonė apie romus labai pablogėjo arba greičiau pablogėjo nei pagerėjo“¹¹⁹.

Siekiant padėti romams aktyviau įsiliesti į visuomenę ir pagerinti viešąją nuomonę apie šią bendruomenę, labai svarbi organizacijų, dirbančių su romais veikla ir valstybės teikiamas finansavimas. Tokių organizacijų Lietuvoje yra aštuonios: Romų visuomenės centras, Lietuvos romų bendrija „Čigonų laužas“, Romų integracijos namai, Lietuvos sakaliukų sąjunga, Lietuvos vaikų fondas, Lietuvos žmogaus teisių centras, Nacionalinis socialinės integracijos institutas, Socialinio įdarbinimo agentūra „SOPA“¹²⁰. Organizacijos, atsižvelgdamos į pasirodančią neigiamą informaciją apie romus Lietuvoje, vienijasi, bendradarbiauja su valdžios institucijomis, taip pat rengia ir teikia Seimui ir Vyriausybei romų padėties vertinimą ir pastabas. Organizacijos, reaguodamos į parengtą „Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2012–2014 metų veiklos planą“, pateikė pasiūlymus ir išsakė pastabas. Kaip reikalaujantis didesnio dėmesio, išskirtas romų būsto klausimas, taip pat raginama skirti dėmesį ne tik Vilniaus Kirtimų gyvenvietai, bet siekti romų bendruomenės integracijos platesniu mastu¹²¹.

¹¹⁷ Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2012–2014 metų veiklos planas, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=420934&p_query=romai&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-19].

¹¹⁸ Ten pat.

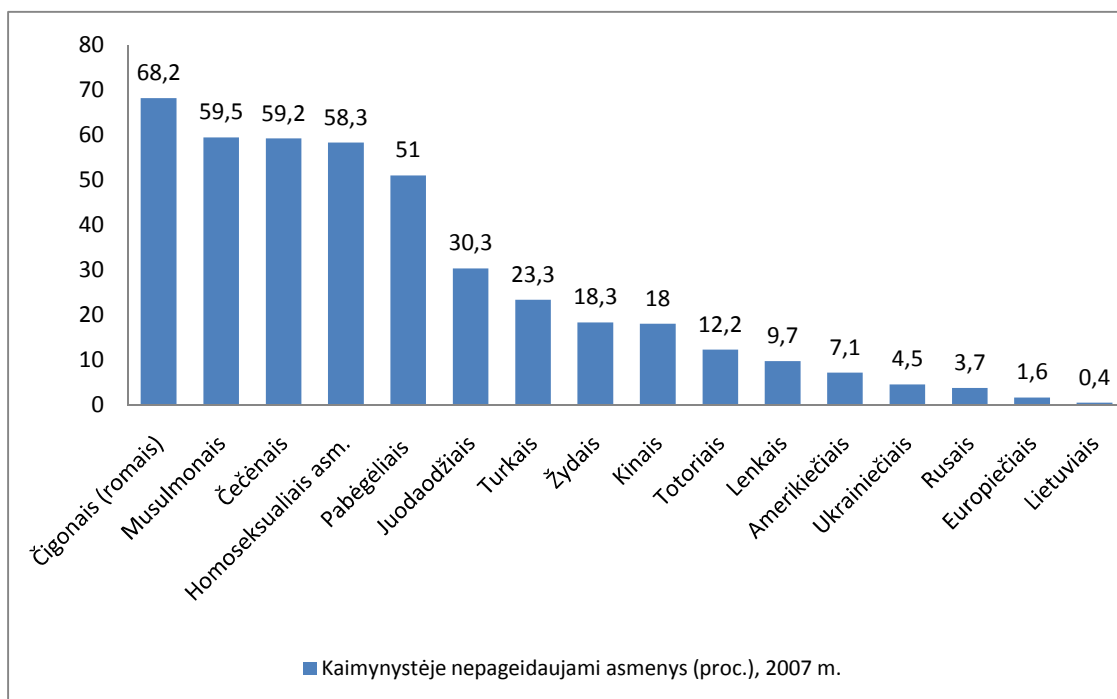
¹¹⁹ Ten pat.

¹²⁰ Straipsnis apie organizacijų, dirbančių su romais veiklą, <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2012-03-25-atejo-laikas-romu-integracijai/79371>> [žiūrėta 2013-02-20].

¹²¹ Ten pat.

Išnagrinėjus LR teisės aktus, apibrėžiančius tautinių mažumų teises ir rengiamas integracijos programas ir planus, skatinančius romų bendruomenės integraciją, svarbu atkreipti dėmesį į vyraujančią viešąją nuomonę. Nagrinėjant romų padėtį Lietuvoje, verta aptarti gyventojų nuomonių apklausų rezultatus, kuriuos nuo 2005 m. atlieka Etninių tyrimų centras. Atliekant apklausas, taikomas tiesioginio interviu metodas, o „apklausų rezultatų paklaida neviršija 3 proc.“¹²². Lyginant 2007 ir 2011 metų duomenis, reikia pažymėti, kad 2007 m. „buvo apklausti 1007 18–65 metų amžiaus nuolatiniai Lietuvos gyventojai. Apklausos rezultatų paklaida neviršija 3 proc.“¹²³. 2011 m. apklausti 1009 nuolatiniai Lietuvos gyventojai, kurių amžius buvo nuo 15 iki 74 metų. „Apklausos rezultatų paklaida neviršija 3,5 proc.“¹²⁴.

Pav.1. Kaimynystėje nepageidaujami asmenys, 2007 m.

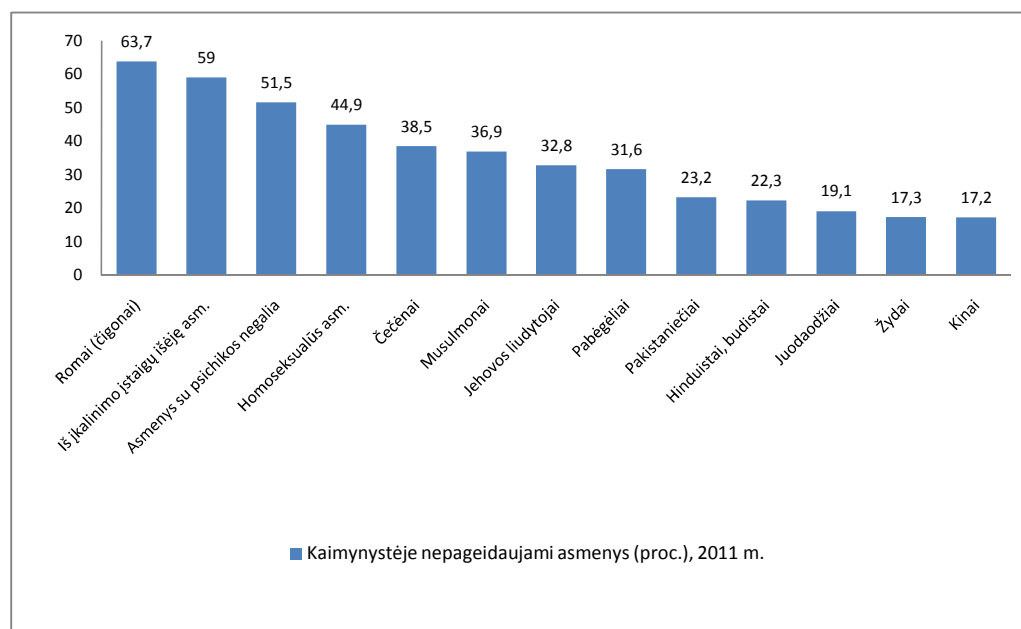
Šaltinis: Leončikas, T., „Lygios galimybės ir diskriminacija: rasės, tautybės, religijos aspektai“// Mackevičiūtė I., *Diskriminuoti draudžiama integruoti*. Vilnius: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2007.

¹²² Etninių tyrimų institutas, <<http://www.ces.lt/2011/12/su-kuriomis-is-isvardytu-zmoniu-grapiu-jus-nenoretumete-gyventi-kaimynysteje/>> [žiūrėta 2012-05-28].

¹²³ Etninių tyrimų institutas, Lietuvos socialinių tyrimo centro Etninių tyrimų instituto užsakymu atliktos visuomenės nuomonės apklausos rezultatų apžvalga, p. 1, <http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2010/02/ETI_apklausa_2010.pdf> [žiūrėta 2012-03-19].

¹²⁴ Pilinkaitė-Sotirovič, V., Žibas, K., *Etninės ir socialinės grupės Lietuvoje: visuomenės nuostatos ir jų kaita*, p. 136-137.

Pav.2. Kaimynystėje nepageidaujami asmenys, 2011 m.

Šaltinis: Pilinkaitė-Sotirovič, V., Žibas, K., *Etninės ir socialinės grupės Lietuvoje: visuomenės nuostatos ir jų kaita*.

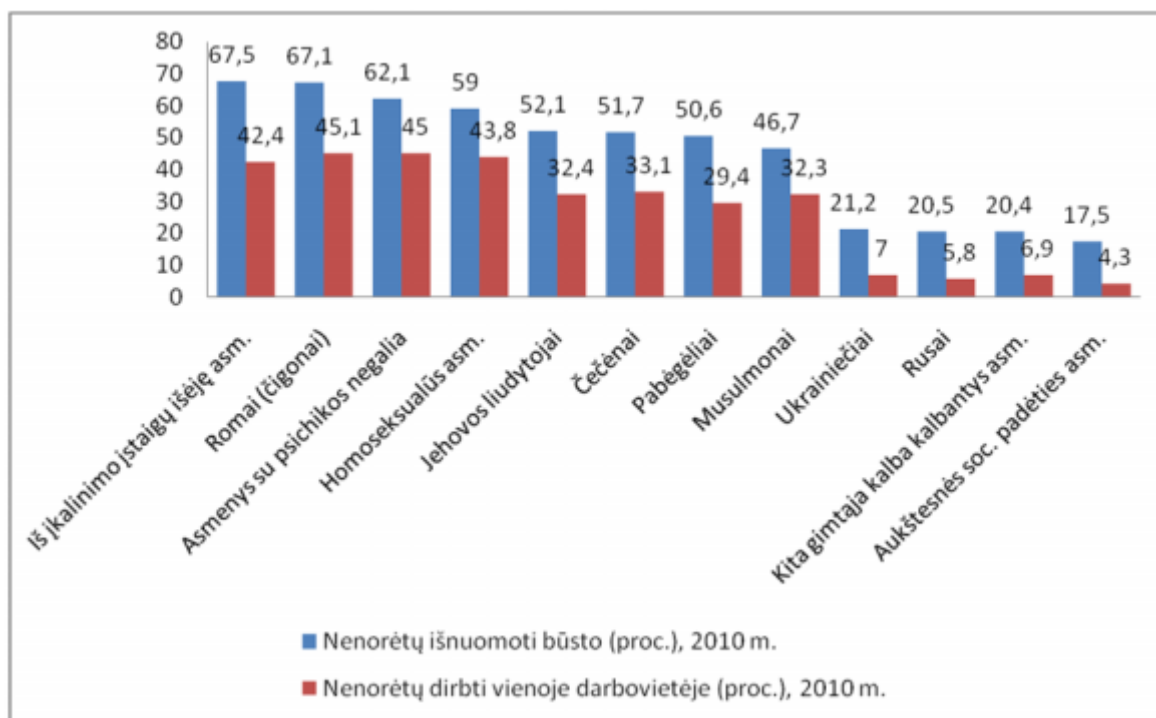
Apžvelgiant 2007 m. ir 2011 m. apklausos duomenis apie kaimynystėje nepageidaujamus asmenis (žr. 1–2 Pav.), galima daryti išvadą, jog labiausiai netoleruojama grupė išlieka romai (čigonai) (2007 m. duomenimis buvo 68,2 proc., o 2011 m. duomenimis – 63,7 proc.), musulmonai (2007 m. – 59,5 proc., 2011 m. – 36,9 proc.), čėčėnai (2007 m. – 59,2 proc., 2011 m. – 38,5 proc.). 2007 m. apklausos duomenimis iš labiausiai kaimynystėje nepageidaujamų asmenų yra įvardijami homoseksualūs asmenys (58,3 proc.), 2011 m. apklausos duomenimis – iš įkalinimo įstaigų išėję asmenys (59 proc.) ir asmenys su psichikos negalia (51,5 proc.). Daugiausiai toleruojamais asmenimis, Lietuvos gyventojų požiūriu, 2007 m. duomenimis laikytini rusai (3,7 proc.), europiečiai (1,6 proc.) ir lietuviai (0,4 proc.), o 2011 m. duomenimis – žydai (17,3 proc.) ir kinai (17,2 proc.).

Kalbant apie asmenis, kuriems Lietuvos gyventojai nenorėtų išnuomoti būsto, taip pat nenorėtų kartu dirbti vienoje darbovietėje, nuostatos dėl tautinių mažumų lieka nepakitusios (žr. 3–4 Pav.). Palyginus 2010 m. ir 2011 m. apklausų duomenis, kam Lietuvoje gyvenantys asmenys labiausiai nenorėtų išnuomoti būsto, išlieka pastovi tendencija – su romų (čigonų) tautybės asmenimis (2010 m. duomenimis buvo 67,1 proc., o 2011 m. – 64,6 proc.), čėčėnai (2010 m. – 51,7 proc., 2011 m. – 40,5 proc.), musulmonai (2010 m. – 46,7 proc., 2011 m. – 38,9 proc.). Kaip kitus nepageidaujamus asmenis, kuriems nenorėtų nuomoti būsto, respondentai nurodė iš įkalinimo įstaigų išėjusius asmenis (2010 m. – 67,5 proc., 2011 m. – 62,9 proc.), asmenis su psichikos negalia

(2010 m. – 62,1 proc., 2011 m. – 57,4 proc.), homoseksualūs asmenys (2010 m. – 59 proc., 2011 m. – 53,4 proc.). Labiausiai toleruojami asmenys 2010 m. yra kita gimtąja kalba kalbantys asmenys (20,4 proc.) ir aukštesnės socialinės padėties asmenys (17,5 proc.), o 2011 m. – žydai (19,6 proc.) ir kinai (22,1 proc.).

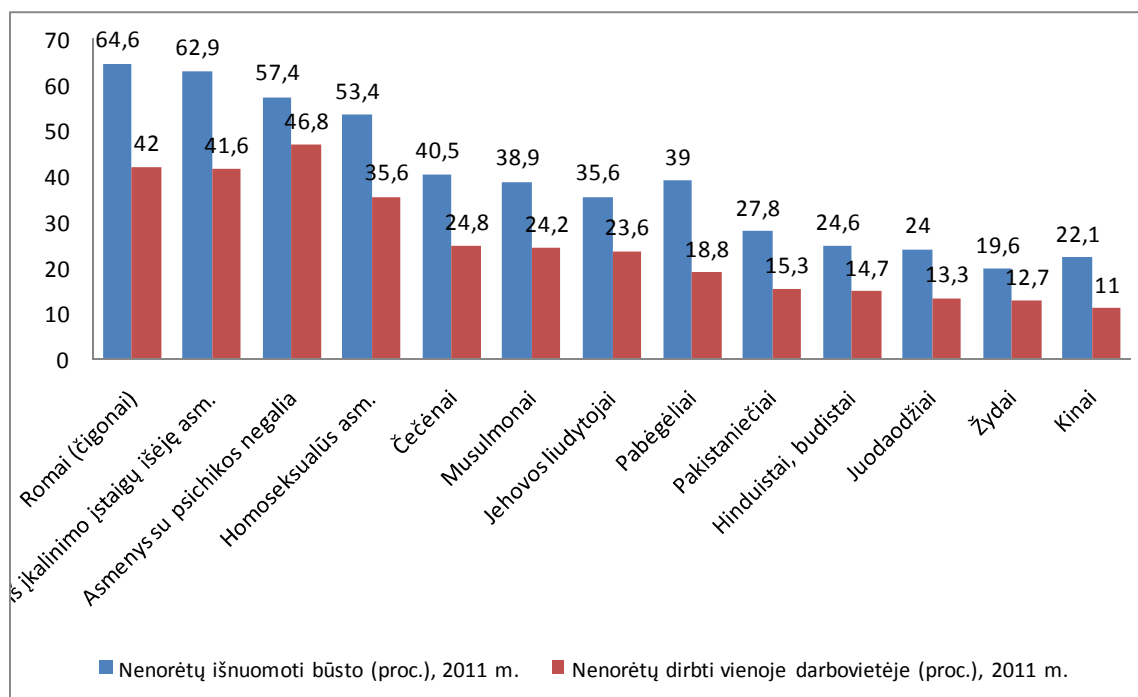
Analizuojant 2010 m. ir 2011 m. apklausos duomenis apie asmenis, su kuriais Lietuvos gyventojai nenorėtų dirbti vienoje darbovietėje, galima daryti išvadą, jog mažiausiai toleruojamomis etninėmis grupėmis taip pat išlieka romai (čigonai) (2010 m. duomenimis buvo 45,1 proc., o 2011 m. 42 proc.), čečėnai (2010 m. – 33,1 proc., 2011 m. – 24,8 proc.), musulmonai (2010 m. – 32,3 proc., 2011 m. – 24,2 proc.). Kaip kiti nepageidaujami asmenys taip pat įvardijamos tos pačios asmenų grupės, tai iš įkalinimo įstaigų išėję asmenys (2010 m. – 42,4 proc., 2011 m. – 41,6 proc.), asmenys su psichikos negalia (2010 m. – 45 proc., 2011 m. – 46,8 proc.), homoseksualūs asmenys (2010 m. – 43,8 proc., 2011 m. – 35,6 proc.). Labiausiai toleruojami asmenys darbovietėje 2010 m. yra kita gimtąja kalba kalbantys asmenys (6,9 proc.) ir aukštesnės socialinės padėties asmenys (4,3 proc.), tuo tarpu 2011 m. – žydai (12,7 proc.) ir kinai (11 proc.).

Pav.3. Nepageidaujami asmenys (būsto nuoma, darbovietė), 2010 m.

Etninių tyrimų institutas, Lietuvos socialinių tyrimo centro Etninių tyrimų instituto užsakymu atliktos visuomenės nuomonės apklausos rezultatų apžvalga, <http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2010/02/ETI_apklausa_2010.pdf> [žiūrėta 2012-03-19].

Pav.4. Nepageidaujami asmenys (būsto nuoma, darbovietė), 2011 m.

Šaltinis: Pilinkaitė-Sotirovič, V., Žibas, K., *Etninės ir socialinės grupės Lietuvoje: visuomenės nuostatos ir jų kaita*.

V. Pilinkaitės-Sotirovič ir K. Žibo teigimu, visuomenė vis dar atsargiai žiūri į atvykstančius imigrantus. To pasekmė „gali būti sietina su visuomenės daugumos ir imigrantų konkurencija dėl ekonominių ir kitokio pobūdžio išteklių, kita vertus – su daugumoje visuomenių (ypač imigracijos tikslo šalyse) paplitusiu mitu, jog imigrantai gali „atimti“ darbo vietas“¹²⁵. Tuo pačiu, kaip svarbų veiksni, nagrinėjant romų ir likusios visuomenės dalies santykius, ir neakcentuojant konkrečios socialinės srities, reikia įvardinti ir bendrą tolerancijos aplinką visuomenėje. Asmuo ne visada kontaktuoja su etninių mažumų atstovais, todėl ne visais atvejais gali turėti objektyvų neigiamą nusistatymą. Kaip teigia N. Kasatkina ir T. Leončikas, to pasekmė yra „antrinės refleksijos“ rezultatas, kada asmuo reaguoja į pateiktą informaciją, tačiau yra nežinoma, kaip žmonės priskiria individus tam tikroms kategorijoms. „Kai kuriais atvejais galima daryti prielaidą, jog įvaizdį, nuomonę arba jos kaitą svariai paveikia švietimas (pvz. AIDS) ir žiniasklaida (apie ekstremistus, jų sampratą ir t.t.)“¹²⁶.

Analizuojant visuomenės požiūrį į romų etninę bendruomenę, įdomu yra tai, jog skiriantis asmenų išsilavinimo lygiui, tolerancija romams nedidėja, ko nebūtų galima pasakyti kalbant apie kitas etnines mažumas, todėl galima teigti, jog yra išsigalėjęs visuotinai „racionalus“ romų

¹²⁵ Pilinkaitė-Sotirovič V., Žibas K., *Etninės ir socialinės grupės Lietuvoje: visuomenės nuostatos ir jų kaita*, p. 144.

¹²⁶ Kasatkina, N., Leončikas, T., *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 100.

vengimas¹²⁷. Dauguma gyventojų realybėje su romų bendruomenės nariais nepalaiko jokių ryšių, tačiau, nepaisant to, neigiamas požiūris į juos išlieka nepakitęs.

Taigi, iš apklausos duomenų rezultatų galima daryti išvadą, kad bėgant metams, Lietuvos visuomenės požiūris į kartu gyvenančius etninių mažumų atstovus išlieka beveik nepakitęs. Romų bendruomenė, nepaisant nuolatos rengiamų romų bendruomenės integracijos projektų, toliau lieka nuošalyje. Visuomenėje vis dar gyvi stereotipai šios bendruomenės atžvilgiu, todėl pokyčiai vyksta lėtai. Norint pagerinti nusistovėjusią padėtį, būtina skatinti visuomenę geriau pažinti romų bendruomenės kultūrą, skatinti bendradarbiauti tarpusavyje.

Vertinant romų bendruomenės nenorą keltis į siūlomus būstus, galima išskirti jų kultūrinius ypatumus. Nors laikui bėgant romų papročiai keitėsi ir adaptavosi, tačiau yra išlikusios nuo seno nusistovėjusios, būtent šioms bendruomenėms būdingos ypatybės, iš kurių viena yra „baimė susitepti ir iš jos kylantys tabu“¹²⁸. Kylanti nešvarumo baimė labai apsunkina būsto paieškas, nes nežinia kieno buvusios patalpos gali kelti pavojų susitepti. Kaip teigia A. Fraser, „tik būstą perėmus iš kito romo, būtinybė griebtis nuodugnaus valymo procedūrų saugumo vardan smarkiai sumažėja“¹²⁹.

Reikia pripažinti, jog romų bendruomenės kultūros ypatumai iš dalies lemia susiklosčiusią nepalankią situaciją. Įvardindama romų bendruomenės atsiskyrimo priežastis, ilgametė Romų visuomenės centro direktorė S. Novopolskaja teigia, jog „jie visada klajodavo ir, jeigu apsistodavo šalia miesto, tai darė todėl, kad pačiame mieste apsistoti nebuvo kur. Gyvenimas ne pačiame mieste, o šalia jo savaime suformuodavo atskirties zoną. Be to, poreikis bendrauti buvo ribojamas griežto miesto bendruomenės pasipriešinimo“¹³⁰.

Tačiau, nepaisant diskriminacijos, etninės mažumos, tuo pačiu ir romų bendruomenės, susiduria ir su kita problema, sunkinančia sklandesnį įsiliejimą į visuomenę. Ne visi romų bendruomenės nariai jaučia bendrą tapatumo jausmą, todėl pačios grupės viduje vyksta susiskaldymas. Nors romų grupės ir vienija besiskiriantys nuo likusios visuomenės antropologiniai bruožai, tačiau romų kaip vieningos grupės veikla labiau prisidėtų prie efektyvesnio bendradarbiavimo, „taip pat būtų lengviau suvokti, kas yra teisėti jos atstovai, kaip paskirstyti paramą, kaip organizuoti dalyvavimą politikoje“¹³¹.

Analizuojant temą, svarbu atkreipti dėmesį į spaudoje pasirodančius straipsnius apie romus. Pateikiama informacija atspindi diskriminacinį požiūrį šios bendruomenės atžvilgiu. Romai dažnai kriminalizuojami, vaizduojami kaip nusikaltėliai ir asocialūs asmenys. Nuo 1990 m. galima

¹²⁷ Ten pat, p. 99-100.

¹²⁸ Fraser, A., *Čigonai*, Vilnius: Tyto alba, 2001, p. 236.

¹²⁹ Ten pat, p. 239.

¹³⁰ Kaluginas, A., „Taboras“, *Aš ir psichologija*, 2010, p. 50.

¹³¹ Kasatkina, N., Leončikas, T., *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 28-29.

pastebėti tendenciją, jog apie romų etninę grupę pasirodančių straipsnių nuolat daugėja. Pasak V. Beresnevičiūtės, „per 1990–1998 m. trijuose pagrindiniuose Lietuvos dienraščiuose rasta vos 30 spaudos tekstų apie romus, tuo tarpu vėlesniais metais pranešimų apie romus skaičius ženkliai išaugo, stebimas pakankamai pastovus jų dažnis, pavyzdžiui, 2004–2005 m. priskaičiuota apie 100 straipsnių kasmet, 2006–2008 m. – apie 60 straipsnių kasmet, o per 2009 m. dešimt mėnesių – daugiau kaip 100 straipsnių apie romus“¹³².

Siekiant išanalizuoti romų įvaizdį žiniasklaidoje, buvo nagrinėjami tekstai, kuriuose minimi romai, publikuoti 2009–2013 m. laikotarpiu, Lietuvos dienraščiuose „Lietuvos rytas“ (toliau – Lrytas), „Respublika“ ir „Lietuvos žinios“ (toliau – LŽ) bei savaitraštyje „Atgimimas“ (toliau – AT) ir naujienų portale „15 min“. Straipsniai buvo atrinkti atsitiktinai, naudojant paieškos sistemą, įvedant žodžius **romai*, **čigonai*. Išnagrinėjus analitinio ir informacinio pobūdžio 34 pasirinktų leidinių interneto svetainėse¹³³ patalpintus straipsnius, 2009–2013 m. laikotarpyje, galima teigti, jog su romų bendruomene susijusių straipsnių tematika pasiskirsto taip:

1. Žurnalistinis tyrimas (1 straipsnis). Lryto svetainėje patalpintame straipsnyje aprašomas atliktas eksperimentas, kuriuo siekiama parodyti romų patiriamą diskriminaciją dėl priklausymo etninei grupei ir vyraujančių stereotipų. Atlikus žurnalistinį eksperimentą, straipsnyje „Esi romas ar musulmonas? Į naktinį klubą neįleisim!“ daroma išvada, jog jei asmuo yra kitos tautybės, jis į naktinius klubus nėra įleidžiamas. Komentuoti tokius atvejus atsakingi asmenys atsisako ir dažniausiai motyvuojami tuo, jog „čia yra mūsų klubas, mūsų privati erdvė ir mes pasirenkame, kurie žmonės gali pas mus lankytis. [...] Romai patys save įvardija vagimis, o kaip mes galim tokius įleisti?“¹³⁴ Galima teigti, jog tokį požiūrį įtakoja vyraujanti viešoji nuomonė, kuri skatina neapykantą romų bendruomenės atžvilgiu.

2. Komentarai / nuomonės (3 straipsniai). Du šiai temai priskirti straipsniai patalpinti Lryto interneto puslapyje ir vienas AT tinklapyje. Viena iš straipsnių kritikuojamas požiūris į romus ir jų atžvilgiu vykdomą politiką. Romų, kaip nepatikimos tautos įvaizdis, nulemia jų diskriminaciją užimtumo srityje. Darbdaviai piktnasi, jog romų reikalavimai dėl įvairių lengvatų yra nepagrįsti, nes „jie yra eiliniai piliečiai, kurie patys turi pasirūpinti savo gerove kaip ir visi kiti, bet to nedaro ir tik reikalauja“¹³⁵. Taip pat verta atkreipti dėmesį į neigiamą žodžio „čigonas“ reikšmę, kurios reiktų nevartoti, kalbant apie romų etninę mažumą, bet įvardinti juos kaip „romus“. Reikia pabrėžti, kad

¹³² Beresnevičiūtė, V., *Prievartos retorika prieš visuomenės nebyliusius: Lietuvos spaudos tekstų apie romus analizė*, p. 89, <http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2012/03/EtSt_Beresneviciute_2010.pdf> [žiūrėta 2013-03-13]. Tyrimo analizuoti trys dienraščiai: „Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Lietuvos žinios“.

¹³³ Leidinių interneto svetainės: <<http://www.lrytas.lt/>>, <<http://www.respublika.lt/>>, <<http://www.lzinios.lt/>>, <<http://www.atgimimas.lt/>>, <<http://www.15min.lt/>>.

¹³⁴ Talandytė, E., Kudžmaitė, J., Liutkevičiūtė, J., Steponavičiūtė, R., Esi romas ar musulmonas? Į naktinį klubą neįleisim!, <<http://bendraukime.lrytas.lt/isklausykite/esi-romas-ar-musulmonas-i-naktini-kluba-neileisim.htm?p=2>> [žiūrėta 2013-03-14].

¹³⁵ Vinokuras, A., Nemėgstu čigonų, bet gerbiu romus, <<http://www.lrytas.lt/-13291305891328931657-nem%C4%97gstu-%C4%8Digon%C5%B3-bet-gerbiu-romus.htm>> [žiūrėta 2013-03-14].

romų integracija turi rūpėti ne tik patiems romams. Šią problemą taip pat turi spręsti Vyriausybė ir likusi visuomenė. Integraciją paskatintų ir gerąją patirtį pateikiantys žurnalistai, nes turi galią parodyti, kaip gyvena žmonės¹³⁶. AT publikuotame straipsnyje kritikuojami kai kurių ES valstybių veiksmai romų atžvilgiu, akcentuojamas EK neveiklumas, taip pat pabrėžiama, jog „pasirinktas sprendimas – tiesiog „amputuoti“ diskriminuojamą grupę“ nėra atsakymas į su romų integracija susijusius klausimus¹³⁷.

3. Romų integracija / kultūra (6 straipsniai). Kalbant apie sėkmingą romų integraciją, labai svarbus veiksnys yra finansavimas. Tačiau „Respublikos“ straipsnyje, pristatančiame „romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2012–2014 metų veiklos planą“ teigiama, jog planas parengtas tik dėl būtinumo įgyvendinti EK komunikatą „Dėl Europos Sąjungos romų nacionalinių strategijų plano iki 2020 metų“, kur pinigai bus skiriami projektams, leidiniams ir kitai medžiagai, susijusiai su romų nediskriminavimu ir integracijos skatinimu¹³⁸. Kita svarbi tema yra išsilavinimas. LŽ straipsnyje pastebima, jog romų vaikų pasiekimai mokykloje beveik nesiskiria nuo kitų vaikų. Menką išsilavinimą daugiausiai lemia finansinės priežastys, o ne tėvų nusistatymas prieš mokyklas¹³⁹.

4. Nusikaltimai (9 straipsniai). Iš visų atrinktų straipsnių daugiausiai kriminaline tematika rašoma Lryte. Dažniausiai informuojama apie Kirtimuose gyvenančių romų padarytus nusikaltimus, prekybą narkotikais. Tokių straipsnių pavadinimuose beveik visada minimas žodis „čigonas(i)“, kas formuoja nuomonę, jog žodžiai „čigonas“ ir „nusikaltimas“ yra neatsiejami vienas nuo kito. Lryto interneto tinklapyje publikuojami straipsniai informuoja, jog teisėsauga dažnai imasi papildomų veiksmų, kurie užtikrina tvarką, nes romų nariai yra nedisciplinuoti, į teismo salę susirenka daug žmonių. Su romų bendruomene dažnai siejama prekyba narkotikais. Viename iš straipsnių pateikiama statistika, jog „čigonų tabore nuolat narkotikus perka apie 1300 asmenų. Kvaišalais prekiauja 15 namų“¹⁴⁰. Atsižvelgiant į tai, narkotikų vartotojų mirtys siejamos su Kirtimuose gyvenančia romų bendruomene. Nagrinėjant straipsnius apie romų nusikaltimus, dažnai informuojama apie romų sukčiavimo atvejus. Pastaruoju metu žiniasklaidoje akcentuojami pranešimai apie socialines pašalpas gaunančią romų tautybės moterį, Kauno centre įsigijusią

¹³⁶ Žmogaus teisių gynėja: „Vilniaus čigonai ne gyvena, o egzistuoja“, <<http://www.lrytas.lt/-13059078551305380069-%C5%BEmogaus-teisi%C5%B3-gyn%C4%97ja-vilniaus-%C4%8Digonai-ne-gyvena-o-egzistuoja.htm>> [žiūrėta 2013-03-14].

¹³⁷ Repečkaitė, D., Laisvė, lygybė... atsikratymas, <<http://www.atgimimas.lt/Komentarai/2010-metai-rugsejo/Laisve-lygybe-atsikratymas>> [žiūrėta 2013-03-14].

¹³⁸ Kniška, D., Milijonai – čigonams, <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/lietuvas_politika/milijonai__cigonams/> [žiūrėta 2013-03-14].

¹³⁹ Romų vaikai svajoja būti teisininkais ir policininkais, <<http://www.lzinios.lt/Lietuvoje/Romu-vaikai-svajoja-buti-teisininkais-ir-policininkais-foto>> [žiūrėta 2013-03-14].

¹⁴⁰ Dumalakas, A., Čigonai stengiasi kuo daugiau užsidirbti iš narkotikų, todėl pardavinėja nuodus, <<http://www.lrytas.lt/-13538525021353064551-%C4%8Digonai-stengiasi-kuo-daugiau-u%C5%BESidirbti-i%C5%A1-narkoman%C5%B3-tod%C4%97l-pardavin%C4%97ja-nuodus.htm>> [žiūrėta 2013-03-14].

prabangų būstą. Tačiau toks atvejis nėra vienintelis, daugelis romų yra kaltinami tuo, jog neteisėtai praturtėjo prekiaudami narkotikais¹⁴¹.

5. Romų padėtis ES (15 straipsnių). Atrinktuose straipsniuose analizuojama romų padėtis skirtingose ES valstybėse. „15 min“, LŽ ir Lryto straipsniuose nagrinėjama romų iškeldinimo tema Jungtinėje Karalystėje (toliau – JK), Prancūzijoje ir Rumunijoje. JK iškeldinimas paremtas neteisėtu žemių įsigijimu ir teigiama, kad taip siekiama „artimiausiu metu išlaisvinti nuo čigonų klajoklių 49 nelegaliai apgyvendintus plotus“¹⁴². Rumunija, kaip ir Prancūzija, siekia perkelti romus į kitą šalį – Moldovą. LŽ straipsnyje teigiama, jog Prancūzija ir Italija, sulaukiančios didelių romų migracijos srautų, siūlė ES projektą, kuris finansuotų romų grąžinimą į buvusias sovietines šalis¹⁴³. Nepaisant sudėtingos romų padėties, galima rasti ir sėkmingų romų integravimo pavyzdžių. Tokia šalis ES yra Ispanija. Kaip teigiama LŽ straipsnyje, Ispanijos romų bendruomenė sudaro apie 2 proc. visų gyventojų, kuriems kasmet skiriama beveik 36 milijonai eurų. Ypatingas dėmesys yra skiriamas romų švietimui, panaudojami Europos socialiniai fondai. LŽ straipsnyje taip pat pažymima, jog romų deportacija teigiamų rezultatų neatneša, tai yra laikina. Norint sumažinti romų emigraciją, būtina sudaryti palankias sąlygas jų kilmės šalyse¹⁴⁴.

Analizuojant Lietuvos dienraščių ir savaitraščių interneto portaluose pateiktus straipsnius 2009–2013 m. laikotarpyje galima teigti, jog Lietuvos romų situacija išlieka prasta, integracija vyksta lėtai, ją stabdo vyraujanti neigiama viešoji nuomonė, taip pat dažnai publikuojami straipsniai apie padarytus romų nusikaltimus. Didžiausia Lietuvos romų bendruomenė, gyvenanti Kirtimuose, Vilniuje, vis dar lieka visuomenės užribyje. Nagrinėjant straipsnius taip pat pastebima, kad daug dėmesio skiriama romų integracijai Lietuvoje ir kitose ES šalyse.

Išanalizavus romų bendruomenės integracijai skatinti rengiamas programas ir kitus dokumentus, galima daryti išvadą, jog norint pasiekti teigiamų rezultatų, būtina nuosekliai vykdyti užsibrėžtus tikslus ir užtikrinti tokių programų tęstinumą bei finansavimą. Ateityje ir toliau reikėtų daug dėmesio skirti jautriausioms romų bendruomenės integracijos sritims, kaip žemas išsilavinimo lygis / neraštingumas, didelis nedarbas, socialinio būsto klausimas. Svarbu atkreipti dėmesį į tokius veiksnius kaip visuomenės švietimas ir tolerancijos Lietuvoje gyvenančioms etninėms mažumoms, ypač Kirtimuose įsikūrusiai romų bendruomenei, ugdymas, siekiant išvengti nacionalistinio / rasistinio pobūdžio komentarų ir nuomonių šios bendruomenės atžvilgiu.

¹⁴¹ Trainys, V., Pareigūnų prie sienos priremtos čigonės šiaudas – vestuvės, <<http://www.lrytas.lt/lietuvos-diena/aktualijos/pareigunu-prie-sienos-priremtos-cigones-siaudas-vestuves.htm>> [žiūrėta 2013-03-14].

¹⁴² Didžiojoje Britanijoje, Esekse, iškeldinant klajoklius čigonus kilo riaušės, <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/didziojoje-britanijoje-esekse-iskeldinant-klajoklius-cigonus-kilo-riaušes-57-175573>> [žiūrėta 2013-03-14].

¹⁴³ Rumunija bando atsikratyti čigonais, <<http://www.lzinios.lt/Prie-kavos/Rumunija-bando-atsikratyti-cigonais>> [žiūrėta 2013-03-14].

¹⁴⁴ Ispanija myli savo čigonus, <<http://www.lzinios.lt/Pasaulis/Ispanija-myli-savo-cigonus>> [žiūrėta 2013-03-14].

2.1.2. Europos Sąjungos lygmeniu

ES, kurioje vadovaujamasi demokratijos, pagarbos žmogui, laisvės principais, įvairios diskriminacijos formos nėra toleruojamos. Siekiant įtvirtinti ir pagerinti įvairias kovos su diskriminacija strategijas, rengiamos programos, komunikatai, stiprinama ES teisinė bazė. Norint pasiekti kuo efektyvesnių rezultatų, kovojant su visų rūšių diskriminacija, keičiamasi gerąja patirtimi, dirbama su žmogaus teises ginančiomis organizacijomis.

Kalbant apie kovą prieš diskriminaciją dėl etninės ar rasinės kilmės ir nepakantumo, kaip vienu iš pagrindinių teisės aktų ES, galima įvardinti Rasių lygybės direktyvą 2000/43/EB, priimtą 2000 m., kuri įgyvendina „vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės“¹⁴⁵. Vienodo požiūrio principas direktyvoje apibrėžiamas kaip jokios tiesioginės ir netiesioginės diskriminacijos nebuvimas, taip pat valstybės narės gali taikyti ir vykdyti palankesnes nuostatas šio principo įgyvendinimui nei nustatyta direktyvoje ir, šiuo atveju, direktyva nėra pagrindas sumažinti jau taikomas antidiskriminacines priemones¹⁴⁶. Vienodo požiūrio principą taip pat įtvirtina Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityse bendruosius pagrindus. Direktyva „taikoma visiems asmenims tiek valstybiniame, tiek privačiame sektoriuje, įskaitant valstybines įstaigas“, kurioje siūloma skatinti dialogą tarp socialinių partnerių, bendradarbiauti su nevyriausybinėmis organizacijomis¹⁴⁷.

Siekiant stiprinti pagarbą žmogaus teisėms, kaip svarbiausiai vertybei ES, jos įtvirtintos „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje“¹⁴⁸, kuri tapo teisiškai privaloma, įsigaliojus Lisabonos sutarčiai. Chartija siekiama labiau stiprinti pagrindinių teisių apsaugą, akcentuojant bendras teises normas ir bendras vertybes. Analizuojant temą ir kalbant apie diskriminacijos ir nepakantumo problemas visuomenėje, svarbu paminėti, jog diskriminacijos draudimas pažymimas „Pagrindinių teisių chartijos“ 21 straipsnyje, kuris skelbia, jog „draudžiama bet kokia diskriminacija, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos“¹⁴⁹. Nors žmogaus teisės ES ir nacionaliniais lygmenimis yra apibrėžiamos daugelyje teisinių dokumentų, tačiau teisių apsauga yra nuolat skatinama ir stiprinama, siekiant efektyvesnio jų užtikrinimo.

¹⁴⁵ Rasių lygybės direktyva 2000/43/EB, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:lt:HTML>> [žiūrėta 2013-02-23].

¹⁴⁶ Ten pat.

¹⁴⁷ Užimtumo direktyva 2000/78/EB, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0078:lt:HTML>> [žiūrėta 2013-02-24].

¹⁴⁸ ES pagrindinių teisių chartija paskelbta 2000 m. gruodžio mėn.

¹⁴⁹ ES pagrindinių teisių chartija, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:0391:0407:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-02-24].

Tačiau, nepaisant nuolat akcentuojamo lygių galimybių visiems užtikrinimo, diskriminacija ir nepakantumas yra dažni reiškiniai šiuolaikinėse visuomenėse. Nors ES teisinė sistema yra labai pažangi ir nuveikta nemažai, tačiau „daug europiečių vis dar mano, kad diskriminacija yra plačiai įsigalėjusi: 15 % teigia pastaraisiais metais patyrę diskriminaciją asmeniškai, 29 % tvirtina buvę diskriminavimo liudininkai“¹⁵⁰. Siekiant užbaigti antidiskriminacinės teisinės sistemos kūrimą, EK priėmė Komisijos komunikatą EP, Tarybai, EESRK ir RK „Nediskriminavimas ir lygios galimybės: atnaujintas įsipareigojimas“, kuriame siūlomos veiksmų priemonės, užtikrinančios jau turimų ir specialių priemonių veiksmingumą, kaip pavyzdžiui, itin didelę diskriminaciją patiriančių romų socialinės įtraukties skatinimas. Vertinant romų bendruomenės socialinę įtrauktį, atkreipiamas dėmesys, kad didelė romų diskriminacija ir socialinė atskirtis patiriama tiek asmeniniu, tiek administraciniu lygmenimis, todėl tokia padėtis yra nepriimtina¹⁵¹. Gerinant romų bendruomenės padėtį, Komisija organizuoja aukščiausio lygio suvažiavimą romų klausimais, taip pat analizuoja, kaip tikslingiau išnaudoti priemones, romų ir institucijų tarpusavio bendradarbiavimui stiprinti¹⁵².

Siekiant veiksmingiau įgyvendinti žmogaus teisių apsaugą ir kovojant su nepakantumu ir diskriminacija ne tik mažumų, bet ir kiekvieno asmens atžvilgiu, būtina stebėti priimtų direktyvų įgyvendinimą nacionaliniuose lygmenyse, taip pat griežtinti tokios politikos valdymą. Reikia atkreipti dėmesį, kad skirtingos diskriminacijos apraiškos reikalauja atitinkamų sprendimo priemonių, todėl būtina dalintis gerąja patirtimi ir toliau tobulinti teisinę sistemą.

ES institucijos aktyviai dalyvauja sprendžiant ne tik etninių mažumų klausimus, bet ir su romų bendruomene susijusias problemas. Šiame poskyryje nagrinėjami 2010–2012 m. EK, EP, RK taip pat EESRK nuomonės dėl romų bendruomenės socialinės įtraukties ir jų integravimo į visuomenę skatinimas. Analizuojant ES dokumentus svarbu pažymėti, jog toliau nagrinėjamuose dokumentuose vartojama labai plati *romų* sąvoka. Kaip teigiama RK nuomonėje „Socialinė ir ekonominė romų integracija Europoje“, ši sąvoka „apima ir kitas gyventojų grupes (sinti, čigonai, klajokliai, Kalė, Camminanti, Ashkali, ir kt.), kurioms būdingi panašūs kultūriniai ypatumai ir kurias sieja bendra marginalizacijos ir socialinės atskirties Europos visuomenėje istorija“¹⁵³.

Vystant romų bendruomenės integravimo klausimą platesniu mastu, EK 2010 m. pasiūlė ES pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategiją „Europa 2020“. Siekiant skatinti darbo vietų kūrimą ir ekonomikos augimą, strategijoje išdėstytos septynios pavyzdinės strategijos: pažangus augimas (Europos skaitmeninė darbotvarkė, inovacijų sąjunga, judus jaunimas); tvarus augimas

¹⁵⁰ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „Nediskriminavimas ir lygios galimybės: atnaujintas įsipareigojimas“, p. 2, <http://eur-lex.europa.eu/Result.do?arg0=Nediskriminavimas+ir+lygios+galimyb%C4%97s%3A+atnaujintas+%C4%AFsipareigojimas&arg1=&arg2=&titre=titre&chlang=lt&RechType=RECH_mot&Submit=Ie%C5%A1koti> [žiūrėta 2013-02-24].

¹⁵¹ Ten pat, p. 9.

¹⁵² Ten pat, p. 10.

¹⁵³ Regionų komiteto nuomonė „Socialinė ir ekonominė romų integracija Europoje“, <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:042:0023:0027:LT:PDF>> [žiūrėta 2012-06-12].

(tausiai išteklius naudojanti Europa, globalizacijos erai pritaikyta pramonės politika); integracinis augimas (naujų įgūdžių ir darbo vietų kūrimo darbotvarkė, Europos kovos su skurdu planas)¹⁵⁴. Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi plane dėmesys skiriamas išsilavinimui, darbo vietų kūrimui, socialinei paramai ir kovai su diskriminacija. Siekiant įgyvendinti užsibrėžtus tikslus, strategijoje numatomi tokie pagrindiniai veiksmai: „geresnės galimybės gauti darbą, socialinę apsaugą, pagrindines paslaugas (sveikatos priežiūros, būsto ir kt.) ir įgyti išsilavinimą; geresnis ES lėšų naudojimas socialinei įtraukčiai remti ir kovoti su diskriminacija; socialinės inovacijos, kad po krizės Europoje būtų rasta pažangių problemų sprendimo būdų ir kad visų pirma būtų teikiama veiksminga socialinė parama; nauji viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės ryšiai“¹⁵⁵.

Remiantis minėta strategija, 2011 m. parengtas Komisijos komunikatas EP, Tarybai, EESRK ir RK „ES romų integracijos nacionalinių strategijų planas iki 2020 m.“ Kaip teigiama minėtame komunikate, „šiuo ES planu siekiama apčiuopiamai pakeisti romų gyvenimą. Tai ES atsakas į dabartinę padėtį – planu nepakeičiama valstybių narių pirminė atsakomybė šiuo klausimu. Šiuo ES planu Europos Komisija ragina, kad valstybės narės, atsižvelgdamos į gyventojų romų skaičių jų teritorijoje¹⁵⁶ ir esamą padėtį, taikytų arba toliau plėtotų nuoseklų požiūrį į romų integraciją ir pritartų toliau nurodytiems tikslams“¹⁵⁷.

Romų integracijos strategijoje ypač svarbu paminėti nustatytus integracijos tikslus, kurie apima keturias pagrindines sritis¹⁵⁸:

1) Galimybė mokytis. Norima atkreipti valstybių narių dėmesį ir užtikrinti, kad romų vaikai turėtų galimybę mokytis ir įgyti bent pradinį išsilavinimą. Čia taip pat svarbus gerosios patirties skleidimas, taip pat pageidautina, kad būtų didinamas darbuotojų skaičius, kontaktuojantis su šia bendruomene. ES lygmeniu, monitoringą, romų švietimo situacijai apžvelgti, pateikia Atviros visuomenės institutas¹⁵⁹. Tyrimas rodo, kad pradinę mokyklą baigia tik nedidelė dalis romų vaikų. Nacionaliniu lygmeniu į romų švietimo klausimus gilinasi T. Leončikas, kur kaip svarbiausios problemos švietimo srityje įvardinama prastas romų mokinių lankomumas ir mokyklos nebaigimas. Sprendžiant problemas, „pastangas reikia nukreipti ne tik į šiandieninius vyresniųjų klasių mokinius, bet į darbą su šeimomis – būsimųjų pradinukų tėvais“, taip pat akcentuoti individualius romų moksleivių poreikius¹⁶⁰.

¹⁵⁴ Apie strategiją „Europa 2020“ glaustai, <http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/flagship-initiatives/index_lt.htm> [žiūrėta 2013-02-23].

¹⁵⁵ Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi planas, <<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961&langId=lt>> [žiūrėta 2013-02-23].

¹⁵⁶ Žr. Europos Tarybos duomenis http://www.coe.int/t/dg3/romatravellers/default_EN.asp, kurie pateikti šio komunikato priede.

¹⁵⁷ ES romų integracijos nacionalinių strategijų planas iki 2020 m., 2011, p. 3.

¹⁵⁸ Ten pat, p. 4-7.

¹⁵⁹ International Comparative Data Set on Roma Education – 2008, <http://www.romadecade.org/files/downloads/Education%20Resources/table_2008.pdf> [žiūrėta 2012-05-04].

¹⁶⁰ Leončikas, T., Romų švietimo iššūkiai, *Etniškumo studijos = Ethnicity Studies*, Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 111-112.

2) Galimybė įsidarbinti. Siekiama mažinti užimtumo skirtumus tarp romų ir kitų gyventojų. Šis punktas glaudžiai susijęs su jau aptartu pirmuoju. Didesnės galimybės gauti geresnį išsilavinimą, smarkiai pagerintų įsidarbinimo galimybes. Šiuo atveju valstybės turėtų būti suinteresuotos skatinti romų bendruomenės darbingumą. Tai yra būsima darbo jėga, kuri valstybėje skatintų teigiamus ekonominius padarinius.

3) Galimybė naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis. Siekiama sulyginti sveikatos būklės skirtumus tarp romų bendruomenės ir likusios visuomenės dalies.

4) Galimybė gauti būstą ir būtiniausias paslaugas. Siekiama padidinti romų galimybes gauti būstą ir naudotis komunikacinėmis paslaugomis, taip sudarant geresnes sąlygas integravimuisi į visuomenę.

Atsižvelgiant į aptartą ES romų integracijos nacionalinį strategijų planą, valstybės narės taip pat raginamos imtis veiksmų. EK siūlo kurti nacionalines romų integracijos strategijas. Nacionalinės valstybių narių strategijos taip pat turi atsižvelgti į pagrindinius romų integracijos principus¹⁶¹: 1) konstruktyvi, pragmatiška ir nediskriminacinė politika; 2) aiškus, bet neišskirtinis dėmesys; 3) kultūrų įvairovę grindžiamas požiūris; 4) tikslas – integracija į visuomenę; 5) informavimas apie lyčių aspektą; 6) įrodymais pagrįstos politikos perdavimas; 7) ES priemonių naudojimas; 8) regionų ir vietos valdžios institucijų dalyvavimas; 9) pilietinės visuomenės dalyvavimas; 10) aktyvus romų dalyvavimas.

Nors romų padėčiai pagerinti rengiamos strategijos, rezoliucijos ir teisės aktai yra teigiamai vertinamas dalykas, tačiau, kaip pabrėžiama EESRK nuomonėje „dėl Romų tautybės piliečių socialinės padėties gerinimo ir integracijos Europoje (tiriamoji nuomonė)“, kai kuriais atvejais romų padėtis tik pablogėjo, taip pat kritikuojami Komisijos komunikate „ES romų integracijos nacionalinių strategijų planas iki 2020 m.“ pateikti pasiūlymai ir teigiama, jog strategija galėjo būti konkretesnė ir geriau struktūrizuota¹⁶². Atsižvelgiant į strategijoje apibrėžtas keturias pagrindines romų integracijos sritis (švietimas, užimtumas, sveikatos priežiūra ir aprūpinimas būstu), EESRK rekomenduoja derinti tris metodus, kurie įvardijami kaip „realios ir pagrįstos romų integracijos politikos ramsčiai“: a) visa apimanti, neutrali politika (etninės ir rasinės priklausomybės požiūriu), kuria sprendžiamos socialinės, skurdo mažinimo ir nepritekliaus problemos; b) romams, kurie save laiko bendruomenės nariais, didesnių galių suteikianti politika; c) kova su rasizmu ir bendrosios politikos kryptys¹⁶³. Norint, kad romų integracijos strategijos vyktų sėkmingai, programose turi būti

¹⁶¹ Romų integracijos principai pateikti Europos Komisijos brošiūroje „Darbas kartu siekiant integruoti romus – ES plano paaiškinimas“, <http://ec.europa.eu/justice/fdad/cms/stopdiscrimination/downloads/Roma_booklet/LT_Brochure_ROMA.pdf> [žiūrėta 2012-04-30].

¹⁶² Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „dėl Romų tautybės piliečių socialinės padėties gerinimo ir integracijos Europoje (tiriamoji nuomonė)“, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:248:0016:0021:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-02-24].

¹⁶³ Ten pat.

suderinamumas, nuoseklumas ir planavimas, institucijos turi veikti koordinuotai, kad būtų galima tinkamai įgyvendinti užsibrėžtus tikslus.

Įgyvendinant EK komunikatą „Dėl Europos Sąjungos romų integracijos nacionalinių strategijų plano iki 2020 m.“, bei atsižvelgiant į ECRI, JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto¹⁶⁴ (rekomendacijoje akcentuojamas ksenofobijos, rasizmo bei kitų nepakantumo apraiškų augimas Lietuvos visuomenėje, tad patariama skatinti gyventojų toleranciją ir kelti sąmoningumo lygį. JT komitetas taip pat pabrėžia romų klausimą ir pastebi, jog šioje srityje progresija vyksta lėtai, lieka neišspręsta daug klausimų.) bei ET tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos¹⁶⁵ Patariamojo komiteto rekomendacijas, Lietuva parengė „Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2012–2014 metų veiklos planą“¹⁶⁶ (už plano įgyvendinimo koordinavimą atsakinga LRKM), kuriame ypatingas dėmesys skiriamas romų švietimo, dalyvavimo darbo rinkoje, socialinių įgūdžių ugdymo ir visuomenės tolerancijos romų atžvilgiu ugdymo sritims (žr. 2.1.1. poskyryje).

Nors romų bendruomenės integracijai skatinti priimta įvairių priemonių, tačiau pagrindinė atsakomybė tenka valstybėms narėms. Atsižvelgiant į valstybių priimtas nacionalines romų integracijos strategijas, kurios dėl romų skaičiaus ir kitų ypatybių skiriasi, EK įsipareigojo vertinti pateiktas strategijas ir teikti ataskaitas, kuriose analizuojama, „koks valstybių narių požiūris į keturias pagrindines sritis: švietimą, užimtumą, sveikatos priežiūrą ir būstą, kaip jos vykdo struktūrinius reikalavimus (bendradarbiavimas su pilietine visuomene, regioninėmis ir vietinėmis institucijomis, stebėjimas, kova su diskriminacija ir nacionalinio informacijos centro steigimas) ir sprendžia finansavimo klausimą“¹⁶⁷. Vertinant švietimo srityje valstybių narių numatytus įsipareigojimus, pažymima, jog ES tikslas yra bent pradinio išsilavinimo užtikrinimas romų vaikams. Valstybės narės akcentuoja švietimo svarbą ir pagal nacionalinius įstatymus, mokyklos lankymas ES visiems mokyklinio amžiaus vaikams yra privalomas. Kad padidintų lankančių mokyklą romų vaikų skaičių, valstybės numatė taikyti skirtingas strategijas, kaip: pradinio išsilavinimo užtikrinimas (taikomas Vokietijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Latvijoje, Vengrijoje ir kt.); vidurinio išsilavinimo nebaigusių asmenų skaičiaus mažinimas (taikomas Čekijoje, Austrijoje, Lenkijoje, Ispanijoje ir kt.); aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų skaičiaus didinimas (taikomas Vengrijoje, Portugalijoje, Suomijoje, Čekijoje, Ispanijoje ir Italijoje); paramos priemonių didinimas (taikomas Lietuvoje, Austrijoje, Ispanijoje, Vengrijoje ir kt.) ir kitos strategijos¹⁶⁸. Atsižvelgiant į

¹⁶⁴ JT rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto rekomendacijos Lietuvai, <<http://www2.ohchr.org/tbr/cerd/CERD-C-LTU-CO-5.pdf>> [žiūrėta 2012-05-04].

¹⁶⁵ LR tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją pasirašyta 1995 m. vasario 1 d., ratifikuota 2000 m. kovo 23 d.

¹⁶⁶ Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2012–2014 m. veiklos planas, <http://www.lrkmlt.lt/go.php/lit/Del_romu_integracijos_i_Lietuvos_visuome/472/0/459> [žiūrėta 2012-05-04].

¹⁶⁷ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „Romų integracijos nacionalinės strategijos: ES plano vykdymo pradžia“, p. 4. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0226:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-02-25].

¹⁶⁸ Ten pat, p. 4-5.

pateiktas priemonės, romų švietimo srityje, EK rekomenduoja valstybėms narėms užtikrinti privalomą mokslą, atsižvelgti į specialius mokymo poreikius ir gerinti mokytojų rengimą. Taip pat svarbu, jog tėvai suvoktų švietimo svarbą¹⁶⁹.

Kita svarbi romų integracijos sritis – užimtumas, kur būtina mažinti užimtumo skirtumus tarp romų ir ne romų gyventojų. Šiuo atveju, Komisijos komunikate „Romų integracijos nacionalinės strategijos: ES plano vykdymo pradžia“ pabrėžiama, jog svarbu turėti tikslus kiekybinius duomenis, kad būtų galima daryti išvadas ir stebėti pažangą. Atsižvelgiant į romų skaičių valstybėse ir jų geografinį pasiskirstymą, nacionalinėse romų integracijos strategijose turi būti pasirinktos atitinkamos priemonės, romų užimtumui skatinti (įtraukimas į veiklą žemės ūkyje, tarpininkavimo paslaugų teikimas, profesinio mokymo kursų rengimas ir kt.)¹⁷⁰. Gerinant romų situaciją užimtumo srityje, EK siūlo teikti įdarbinimo paslaugas, remti mokymą darbo vietoje, verslumą, taip pat šalinti diskriminaciją, ypač romų moterų atžvilgiu, siekiant padėti romams patekti / grįžti į darbo rinką¹⁷¹.

Dar viena sritis, kurioje siekiama mažinti skirtumus tarp romų ir kitų gyventojų, yra sveikatos priežiūra. Nors teisę į sveikatos priežiūros paslaugas turi visi, tačiau, palyginus su kitais gyventojais, romai ne visada gali jomis naudotis. Kad sumažintų sveikatos būklės skirtumus tarp romų ir likusių gyventojų, daugelis valstybių narių pasitelkia socialinius darbuotojus, dirbančius vietoje, kitos valstybės numato įvairius prevencinius veiksmus. Kaip pažymima komunikate, siekiant didesnės integracijos sveikatos priežiūros sektoriuje, būtina koordinuoti veiksmus ir kitose srityse. Laikantis integruoto požiūrio, valstybės narės turėtų teikti informaciją apie reguliarių sveikatos tikrinimą, skiepus, šeimos planavimą, plėtoti sveikatos priežiūros paslaugas, taip pat gerinti gyvenimo sąlygas¹⁷². Svarbu paminėti, jog romų bendruomenei, dėl kultūrinių ypatybių, reikia skirti daugiau dėmesio, todėl sveikatos priežiūros srityje dirbantys specialistai turėtų būti informuojami, kaip dirbti su šia grupe, taip pat siekti užkirsti išankstinio nusistatymo romų asmenų atžvilgiu tikimybę.

Romų bendruomenės diskriminavimo mažinimas ir integracijos skatinimas labai aktualus būsto srityje. Daugelio romų gyvenimo sąlygos prastos, todėl visos valstybės narės sutinka, jog padėti būsto srityje reikia gerinti. Tačiau, neapimant jau minėtų švietimo, užimtumo ir sveikatos priežiūros sričių, ilgalaikių rezultatų pasiekti neįmanoma. Nagrinėjant valstybių narių numatytas priemones šioje srityje, svarbu paminėti, jog Lietuva vienintelė nepritaria ES plane nustatytoms priemonėms bendram tikslui pasiekti ir vienintelė iš visų šalių netaiko konkrečių priemonių, mažinančių skirtumus galimybei gauti būstą ir viešąsias paslaugas¹⁷³. Kaip pažymi EK, romų

¹⁶⁹ Ten pat, p. 6.

¹⁷⁰ Ten pat, p. 6-7.

¹⁷¹ Ten pat, p. 8.

¹⁷² Ten pat, p. 8-9.

¹⁷³ Ten pat, p. 10.

dalyvavimas, sprendžiant būsto klausimą, yra būtinas, taip pat valstybės narės turėtų didinti būsto pasiūlą, kokybę, šalinti segregaciją, skirti dėmesį viešosioms paslaugoms.

Apibendrinant galima teigti, jog valstybėms narėms, kurios yra atsakingos už sėkmingą romų bendruomenių integraciją, svarbu koordinuoti veiksmus visose išskirtose srityse, tik tuomet bus galima pasiekti teigiamų rezultatų. Valstybės narės turėtų vykdyti įsipareigojimus, nustatyti aiškius tikslus ir konkretesnes priemones tikslui pasiekti. Kaip dar vieną svarbų veiksnį galima paminėti visuomenės informavimą, ypač asmenų, kontaktuojančių su romų bendruomene, taip siekiant išvengti nepakantumo ir diskriminacijos apraiškų šios bendruomenės atžvilgiu.

Analizuojant pavyzdines strategijas, daroma prielaida, jog ne visada galima remtis sukaupta patirtimi ir politinių intervencijų veiksmingumu. Kaip pastebima Komisijos komunikate Tarybai, EP, EESRK ir RK „Socialinė ir ekonominė romų integracija“, turimos žinios yra nesusistemos, tad visuomeninės politikos formuotojai negali jomis pasinaudoti iš karto. Komunikate pabrėžiama, kad visose 27-iose ES šalyse romų bendruomenės negalima apibrėžti kaip vienalytės grupės, todėl vienodos strategijos taikymas yra nepriimtinas. Atsižvelgiant į tai, EK pateikia keturis romų bendruomenės tipus: 1) prasčiausiuose, tankiai apgyvendintuose miestų rajonuose gyvenančios romų bendruomenės; 2) prasčiausiose kaimų ir miestelių vietovėse gyvenančios romų bendruomenės; 3) mobilios romų bendruomenės; 4) mišrios (sėslios ir mobilios) romų bendruomenės, turinčios pabėgėlių statusą, arba yra be pilietybės¹⁷⁴.

Kadangi dauguma romų bendruomenių nėra labai organizuotos, svarbu, jog būtų skatinamas jų dalyvavimas organizuojamuose projektuose ir kaip pažymi Komisija, valstybės narės turėtų skatinti tokį partnerystės principą, kad romai dalyvautų procese nuo programos projekto iki vertinimo¹⁷⁵. ES dokumentuose nuolat pabrėžiama romų bendruomenės dalyvavimo projektų įgyvendinime svarba. Kaip viena iš priemonių, padedanti įgyvendinti šį tikslą, Komisijos komunikate minimas romų studijų tinklas EURoma, kuris skirtas duomenų bazės gerinimui ir stipresnio ryšio su politika palaikymui bei ES romų įtrauktiems forumas, kuris, remiantis RK nuomone, veiktų daug efektyviau, „jei koordinavimo mechanizmui būtų suteiktas oficialus statusas“¹⁷⁶.

Remiantis Komisijos komunikatu „Socialinė ir ekonominė romų integracija“, RK parengtoje nuomonėje „Socialinė ir ekonominė romų integracija Europoje“ taip pat akcentuojamas jau minėta romų bendruomenės nepakankamai aktyvaus dalyvavimo projektuose problema, kuri įvardijama kaip vienas iš trukdžių sėkmingam Europos fondų (Europos regioninės plėtros fondas, Europos

¹⁷⁴ Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „Socialinė ir ekonominė romų integracija“, <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0133:lt:NOT>> [žiūrėta 2012-05-04].

¹⁷⁵ Ten pat.

¹⁷⁶ Regionų komiteto nuomonė „Socialinė ir ekonominė romų integracija Europoje“, <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:042:0023:0027:LT:PDF>> [žiūrėta 2012-06-12].

socialinis fondas, Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai) panaudojimui, siekiant geresnės romų integracijos. RK taip pat pritaria EK nuomonei, kad įtrauki visuomenė yra prioritetas tikslas.

Analizuojant romų bendruomenės integracijos klausimą, paminėtina 2010 m. kovo 25 d. „EP rezoliucija dėl antrojo Europos aukščiausiojo lygio susitikimo romų klausimais“¹⁷⁷, kuri atsižvelgia į anksčiau teiktas rezoliucijas ir direktyvas¹⁷⁸, teikianti pastabas ir pasiūlymus dėl efektyvesnių veiksmų, gerinant romų bendruomenės integravimosi procesą. Dokumente pažymima, kad ne visos šalys narės tinkamai įgyvendina direktyvas, todėl romų bendruomenių padėtis skirtingose šalyse skiriasi. Švietimo, darbo, sveikatos priežiūros ir būsto srityse padaryta pažanga valstybėse lėta ir nevienoda, be to, rezoliucijoje pažymima, jog „labai padaugėjo priešiško čigonams kai kurių ES valstybių žiniasklaidoje ir politiniame diskurse, taip pat padaugėjo smurto prieš romus dėl rasinių priežasčių atvejų“¹⁷⁹. EP smerkia tokius veiksmus ir pabrėžia, jog būtina koordinuoti atitinkamas šalis ir priversti jas vykdyti savo priimtus įsipareigojimus. Skatinant romų bendruomenės įtrauktį ir kovojant su diskriminacija, rekomenduojama atsižvelgti į priemones, kurios atitiktų europinį standartą, taip pat pažymi, jog tuo pačiu „labai svarbu pripažinti jų savarankiško tvarkymosi finansiniu, akademiniu ir žmoniškųjų išteklių požiūriu politinį nepriklausomumą ir galimybes“¹⁸⁰.

Analizuojant temą, reikia pažymėti, kad koordinuojant Bendrijos teisę, yra siekiama plėsti institucijas, dirbančias žmogaus teisių apsaugos srityje. Norint užtikrinti platesnio masto informuotumą pagrindinių teisių klausimais ir pagalbą valstybėms narėms įgyvendinant ES teisę, veikia ES pagrindinių teisių agentūra (toliau – FRA)¹⁸¹. Pagrindinės agentūros užduotys yra informacijos, susijusios su pagrindinių teisių padėtimi ES, apdorojimas; šios srities mokslinių tyrimų ir studijų skatinimas ir vykdymas; išvadų ir nuomonių skelbimas; visuomenės informavimas pagrindinių teisių klausimais¹⁸².

Siekiant įgyvendinti nediskriminavimo standartus nacionaliniu lygmeniu ir informuoti teisės srityje dirbančius asmenis apie nediskriminavimo principus ir jų veiksmingą taikymą praktikoje, FRA, bendradarbiaudama su Europos Žmogaus Teisių Teismu, parengė „Europos nediskriminavimo teisės vadovą“, kuriame taip pat pateikiami teismo praktikos pavyzdžiai. Kaip teigiama vadove, „nediskriminavimo teisės tikslas – užtikrinti visiems asmenims vienodą ir

¹⁷⁷ Pirmasis Europos aukščiausiojo lygio susitikimas romų klausimais vyko 2008 m. rugsėjo 16 d. Briuselyje, antrasis Europos aukščiausiojo lygio susitikimas romų klausimais įvyko 2010 m. balandžio 8 d. Kordoboje (Ispanija).

¹⁷⁸ Remiamasi rezoliucija dėl romų padėties ES, rezoliucija dėl romų moterų padėties ES, rezoliucija dėl Direktyvos 2004/38/EB dėl ES piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje taikymo, rezoliucija dėl Europos strategijos romų klausimais, rezoliucija dėl romų surašymo Italijoje remiantis etnine kilmę, rezoliucija dėl romų socialinės padėties ir galimybių jiems patekti į ES darbo rinką gerinimo. Direktyvos: 2000/43/EB, 2000/78/EB, 2008/913/TVR, 2004/38/EB.

¹⁷⁹ Europos Parlamento rezoliucija dėl antrojo Europos aukščiausiojo lygio susitikimo romų klausimais, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:004E:0007:0011:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-02-24].

¹⁸⁰ Ten pat.

¹⁸¹ Pagrindinių teisių agentūra įkurta 2007 m., buvusio Europos rasizmo ir ksenofobijos kontrolės centro pagrindu.

¹⁸² Europos Sąjungos agentūros – FRA,

<http://europa.eu/agencies/regulatory_agencies_bodies/policy_agencies/fra/index_lt.htm> [žiūrėta 2013-02-26].

sąžiningą perspektyvą naudotis visuomenėje esančiomis galimybėmis¹⁸³. Vadovas parengtas atsižvelgiant į ES ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (toliau – EŽTK) teisių nustatytas apsaugos priemonės. Šiuo atveju, apsaugos subjektai skiriasi, nes „pagal EŽTK apsauga užtikrinama visiems valstybės narės jurisdikcijoje esantiems asmenims, neatsižvelgiant į tai, ar jie piliečiai, ar ne, ir ne tik šalies teritorijoje, bet ir teritorijose, kurias faktiškai kontroliuoja ta valstybė“¹⁸⁴. Tuo tarpu ES teisės taikymo sritis yra ribota.

Nagrinėjant temą, svarbu atkreipti dėmesį į draudžiamų diskriminacijos pagrindų sąrašą, į kurį įtrauktas rasinės ir etninės kilmės aspektas. Reikia pažymėti, kad odos spalvos, rasės, etninės priklausomybės ir priklausymo tautinei mažumai pagrindų apibrėžtis EŽTK ir ES teisėje skiriasi. Rasinės lygybės direktyvoje neišskiriama nei priklausomybė tautinei mažumai, nei odos spalva, tuo tarpu pagal EŽTK, odos spalva, kilmė ir pilietybė ir kiti aspektai yra įtraukti į pagrindo taikymo sritį dėl rasės ar etninės priklausomybės¹⁸⁵. Taigi, galima daryti išvadą, jog ES teisėje diskriminacijos pagrindo taikymo sritis turi būti konkretizuojama, siekiant efektyvesnio taikymo praktikoje.

Analizuojant diskriminaciją mažumų atžvilgiu, svarbu paminėti, jog FRA teikia ataskaitas, kuriose nagrinėjamos nepakantumo ir diskriminacijos apraiškos ir jų mastas ES. Ataskaitose remiamasi EU-MIDIS apklausomis apie mažumas ir diskriminaciją ES. EU-MIDIS duomenys apima visas 27-ias ES šalis nares, kas leidžia neabejoti duomenų išsamumu. EU-MIDIS ataskaitose „Data in Focus“ aptariami apklausų rezultatai ir svarbiausi faktai. Atsižvelgiant į diskriminacijos tendencijas mažumų atžvilgiu, pirmoji ataskaita „Data in Focus 1: The Roma“ skirta romų etninei mažumai, kurie yra viena labiausiai diskriminuojamų etninių grupių ES.

EU-MIDIS ataskaitoje „Data in Focus 1: The Roma“ pateikiami duomenys, apimantys 7 šalis: Bulgariją, Čekiją, Graikiją, Vengriją, Lenkiją, Rumuniją ir Slovakiją. Pateikta apklausa atlikta 2008 m. gegužės–liepos mėn., apklausta po 500 romų kiekvienoje atrinktoje šalyje ir pateikiami apklausos rezultatai, atsižvelgiant į apklaustų respondentų patirtį per paskutinius 12 mėn. Apklausos tikslas – ištirti, kaip dažnai romų tautybės asmenys patiria diskriminaciją šalyse, kuriose gyvena; kaip dažnai jie tampa nusikaltimų aukomis ir ar kreipiasi pagalvos.

Iš pateiktų apklausos rezultatų matyti, jog, atsižvelgiant į tyrimui parinktas šalis, daugiausiai su diskriminacija susijusių įvykių per paskutinius 12 mėn., romų tautybės asmenų atžvilgiu, užfiksuota Čekijoje. Apibendrinus duomenis galima teigti, kad vidutiniškai kas antras romas patyrė diskriminaciją bent kartą per paskutinius 12 mėn. Vidutiniškai 66 proc.–92 proc. romų, patyrusių diskriminaciją jų atžvilgiu, per paskutinius 12 mėn. nepranešė apie tokį įvykį, motyvuodami tuo, kad niekas nebūtų pasikeitę, taip pat apie 86 proc. romų negalėjo įvardinti jokio organizacijos, į

¹⁸³ Europos nediskriminavimo teisės vadovas, p. 21, <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/F5B61BF9-63E5-41E0-8F6D-F94EB04BDA1F/0/LIT_FRA_CASE_LAW_HANDBOOK.pdf> [žiūrėta 2013-03-04].

¹⁸⁴ Ten pat, p. 58.

¹⁸⁵ Ten pat, p. 116.

kurią galėtų kreiptis patyrus diskriminaciją. Kalbant apie rasinius nusikaltimus, 1 iš 5 romų yra tapę tokio nusikaltimo aukomis bent kartą per paskutinius 12 mėn. Romai dažnai susiduria su policija. Pasak ataskaitoje pateiktų duomenų, 1 iš 3 romų buvo sustabdytas policijos per paskutinius 12 mėn. Kaip mano respondentai, jie buvo sustabdyti tik dėl to, kad yra romai¹⁸⁶.

Nagrinėjamoje ataskaitoje atkreipiamas dėmesys į respondentų, patyrusių diskriminaciją, nenoras kalbėti apie kylančias problemas. Daugiausiai asmenų, nesikreipiančių pagalbos ir nešnekančių apie patirtą diskriminaciją, yra Bulgarijoje (92 proc.), Graikijoje (90 proc.) ir Vengrijoje (82 proc.). Ataskaitoje teigiama, jog iš maždaug 3 500 apklaustų respondentų iš 7 šalių, 1 641 asmuo patyrė diskriminaciją per paskutinius 12 mėn., iš jų 1 282 asmenys nepranešė ir niekur nesikreipė pagalbos. Tyrimas parodė, jog diskriminacija etniniu / imigraciniu pagrindu yra labai dažna: taip teigia 90 proc. respondentų Vengrijoje, 83 proc. Čekijoje, 81 proc. Slovakijoje, 78 proc. Graikijoje, 76 proc. Lenkijoje, 42 proc. Rumunijoje ir 36 proc. Bulgarijoje¹⁸⁷.

Apibendrinant apklausos rezultatus teigiama, jog romai Bulgarijoje ir mažesniu mastu Rumunijoje patiria mažiau diskriminacijos jų atžvilgiu. Tai įtakoja jų gyvenimo būdas, kur ši mažuma lieka atsiskyrusi ir retai kontaktuoja su likusia visuomene. Tokio kontakto nebūvimas apsaugo romų bendruomenę Bulgarijoje nuo diskriminacijos. EU-MIDIS atlikta apklausa parodė, jog romų bendruomenės padėtis vis dar yra prasta. Dauguma jų yra neraštingi ar turi žemą išsilavinimą, taip pat patiria didelę diskriminaciją užimtumo srityje¹⁸⁸. Daugumai romų trūksta socialinių įgūdžių, jie gyvena atsiskyrę, bendrauja tik savo bendruomenėje. Tačiau tuo pačiu taip jie apsisaugo nuo neigiamų nusistatymų jų atžvilgiu, susidūrimų su policija ir galimos diskriminacijos.

Nagrinėjant temą, svarbu atkreipti dėmesį į mažumų ir policijos santykius. Demokratinėse valstybėse, siekiant užtikrinti lygių galimybių ir nediskriminavimo principus, policija vaidina svarbų vaidmenį. Vykstant nuolatinei migracijai tarp valstybių, policija bendradarbiauja su įvairiomis mažumų grupėmis, todėl svarbu įgyti tarpusavio pasitikėjimą, kad būtų sėkmingai sprendžiamos iškylančios problemos. Taip pat svarbu paminėti tai, jog tokių tyrimų nėra daug, todėl svarbu ištirti teisėsaugos ir mažumų grupių santykius ir pasekmes. Nagrinėtoje EU-MIDIS ataskaitoje apie romų bendruomenes, atkreiptas dėmesys, kad mažumų grupės nepasitiki policija ir nesikreipia į ją patyrus diskriminaciją. Siekiant plačiau išnagrinėti temą, poskyryje bus nagrinėjama EU-MIDIS ataskaita „Data in Focus 4: Policijos sustabdymai ir mažumos“, kurioje taip pat atkreipiamas dėmesys į romų bendruomenę. Ataskaitoje pateikti apklausos, atliktos 2008 m. gegužės–lapkričio mėn. visose ES valstybėse narėse, rezultatai. Vykdam apklausą, atrinktos tautinių / etninių mažumų ir imigrantų grupės (apklausta 500–1500 respondentų kiekvienoje valstybėje).

¹⁸⁶ Data in Focus 1: The Roma, p. 3-4, <http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/413-EU-MIDIS_ROMA_EN.pdf> [žiūrėta 2013-03-07].

¹⁸⁷ Ten pat, p. 5-7.

¹⁸⁸ Ten pat, p. 12-14.

Parengtoje ataskaitoje siekta išsiaiškinti apie respondentų patirtą diskriminaciją ir ar buvo apie ją pranešta, taip pat, ar respondentai mano, jog tapo aukomis dėl priklausymo mažumai. Siekta išanalizuoti, ar respondentai pasitiki policija, ar buvo dažniau sustabdyti dėl savo kilmės ir kaip su jais buvo elgiamasi. Apklausą taip pat siekta palyginti rezultatus daugumos grupės atžvilgiu.

Analizuojant temą, svarbu paminėti, jog ataskaitoje „Data in Focus 4: Policijos sustabdymai ir mažumos“ ypatingas dėmesys atkreipiamas į Graikijos romus, kurie dažnai susiduria su policija. Pagal gautus rezultatus ataskaitoje teigiama, jog 56 proc. respondentų per pastaruosius 12 mėn. buvo sustabdyti policijos, iš kurių 39 proc. Graikijos romų teigė, jog tai įtakojo jų etninę kilmę ir tik 17 proc. teigė, kad buvo sustabdyti dėl kitų priežasčių¹⁸⁹. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į mažumų ir daugumos grupių skirtumus, kaip dažnai jie buvo stabdomi policijos. Apklausą parodė, jog mažumų grupėms priklausančys respondentai per paskutinius 12 mėn. buvo stabdomi dažniau. Kalbant apie romų bendruomenę, ataskaitoje, kaip didžiausi šių grupių skirtumai, susiję su policijos stabdymais, įvardijami dviejose valstybėse: Graikijoje ir Vengrijoje. Kaip teigiama ataskaitoje, per paskutinius 12 mėn. Vengrijoje policija sustabdė 41 proc. romų respondentų ir 15 proc. apklaustų gyventojų daugumos ir Graikijoje atitinkamai 56 proc. ir 23 proc. respondentų¹⁹⁰. Pagal pateiktus duomenis romų bendruomenė yra viena dažniausiai policijos stabdomų mažumų grupių, kada yra tikrinami dėl neleistinų medžiagų vartojimo, užduodami klausimai, skiriamos baudos, vežama į policijos skyrių, tikrinami tapatybės dokumentai ir kt.

Iš pateiktų apklausos rezultatų galima daryti išvadą, jog mažumų grupės, palyginus su daugumos grupe, yra dažniau stabdomos ir tikrinamos policijos. Dauguma respondentų teigia, kad tai įtakoja jų etninę kilmę ir skirtingai nei daugumos grupės respondentai mano, jog policija ne visada elgiasi su jais pagarbiai. Dėl neigiamos patirties mažumų atstovai nesikreipia pagalbos, todėl tokie nusikaltimai nėra fiksuojami, dėl ko sunku susidaryti nuomonę apie realią padėtį valstybėje.

Siekiant užtikrinti pagrindinių teisių laikymąsi valstybėse narėse ir renkant duomenis apie įvairius žmogaus teisių pažeidimus, reikia paminėti ir kitų ES institucijų veiklą. Nagrinėjant temą, reikia atkreipti dėmesį į ECRI rengiamas ataskaitas apie padėtį ES šalyse, rasizmo, ksenofobijos bei netolerancijos klausimais. ECRI – Europos Tarybos įkurta nepriklausoma institucija, kurios paskirtis yra žmogaus teisių stebėseną ir klausimų, susijusių su rasizmu ir netolerancija, sprendimas. Ji sudaryta iš nešališkų ir nepriklausomų narių, kurių moralinė kompetencija ir patirtis, kovojant su ksenofobija, rasizmu bei netolerancija, yra neabejotina. Šalies tyrimo laikotarpis trunka penkerius metus, sukaupiti dideli kiekiai informacijos ir liudininkų parodymai leidžia tiksliai nustatyti esamą situaciją šalyje ir efektyviai spręsti su rasizmu bei netolerancija susijusius klausimus.

¹⁸⁹ Data in Focus 4: Policijos sustabdymai ir mažumos, p. 6, <http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1132-EU-MIDIS-police_LT.pdf> [žiūrėta 2013-03-10].

¹⁹⁰ Ten pat, p. 8.

Analizuojant temą, buvo pasirinkta ECRI parengta ataskaita Lietuvai. Svarbu paminėti, kad tai yra ketvirta ECRI ataskaita, kuri skirta įgyvendinimui ir įvertinimui aptarti. Dokumentas priimtas 2011 m. birželio 22 d., paskelbtas 2011 m. rugsėjo 13 d. Ataskaitoje aptariama padėtis iki 2011 m. kovo 25 d. Ketvirto etapo ataskaitos apžvelgia ankstesnėse ataskaitose pateiktas rekomendacijos, taip pat vertina priimtas priemones bei naujus pasiekimus vertinamoje šalyje. Nagrinėjamoje ketvirtoje ataskaitoje yra pateiktos rekomendacijos, kurias siūloma įgyvendinti pirmiausia. Nagrinėjant bet kurios rūšies diskriminaciją, pasirinktas dokumentas svarbus tuo, kad aiškiai nurodo konkrečios šalies (šiuo atveju Lietuvos) situaciją, t. y. kas jau yra nuveikta, sprendžiant šią aktualią problemą ir kokias tolimesnes pataisas reiktų įgyvendinti, kad šis diskriminacijos procesas būtų ir toliau sėkmingai stabdomas.

Nagrinėjant ataskaitas, buvo pasirinkti tie skyriai, kurie yra tiesiogiai skirti romų padėčiai apžvelgti. Dokumente pažymima, kad romai yra labai pažeidžiama grupė visuomenėje, patirianti diskriminaciją daugelyje sričių, tokių kaip švietimas, užimtumas, būstas, sveikatos apsauga. ECRI pastebi, jog pažanga šiose srityse nepasiekta, išskyrus švietimą, kur skiriami tam tikri finansiniai ištekliai. Tačiau norint efektyviau spręsti problemas, būtina koordinuoti visas sritis, nes tik darnus ir tolygus jų vystymas padės pasiekti pageidautinų rezultatų.

Be to, ECRI pažymi, kad Kultūros ministerija, kuri šiuo metu formaliai yra atsakinga už su romų integracija susijusius klausimus, nėra tam tinkama institucija. „ECRI rekomenduoja įsteigti tarpinstitucinę organizaciją romų klausimais, kuri koordinuotų tų institucijų veiksmus, kurios yra atsakingos už Romų integracijos programų įgyvendinimą. Turėtų ir toliau ypač stiprėti koordinavimas su Vilniaus savivaldybe. ECRI taip pat rekomenduoja, kad valdžios institucijos užtikrintų pakankamą finansavimą Romų integracijos programai“¹⁹¹.

Kitas svarbus veiksnys, įtakojantis netoleranciją romų bendruomenei, įvardijamas kaip visuomenės neigiamas nusistatymas. Kaip vienintelę iniciatyvą, skatinti gyventojų toleranciją, ECRI ataskaitoje nurodomas tinklapis apie romus atidarymas¹⁹², kuriame visuomenei visiškai nepateikiama informacija apie šios bendruomenės istoriją bei kultūrą, todėl „ECRI pakartoja savo rekomendaciją, kad reikia imtis ryžtingų veiksmų siekiant didinti ne romų bendruomenės jautrumą kovoje su visuomenės nusistatymu romų atžvilgiu bei kovoti su diskriminacija šios visuomenės narių atžvilgiu“¹⁹³.

Kaip pavyzdžiai, iliustruojantys visuomenės išankstinį neigiamą nusistatymą, pateikiami straipsniai spaudoje ir internetinėje erdvėje, informuojantys apie romų padėtį Lietuvoje ir Europoje. Tiksliai situaciją apibūdinanti vieno straipsnio „Europa rado bendrą atpirkimo ožį“¹⁹⁴ antraštė

¹⁹¹ Europos Komisijos (ECRI) ataskaita apie Lietuvą (ketvirtoji ataskaita), p. 30.

¹⁹² Romų visuomenės centro tinklapis, <www.roma.lt>.

¹⁹³ Europos Komisijos (ECRI) ataskaita apie Lietuvą (ketvirtoji ataskaita), p. 31.

¹⁹⁴ Straipsnis patalpintas savaitraščio „Atgimimas“ internetiniame puslapyje <<http://www.atgimimas.lt>>.

parodo esamą romų bendruomenės socialinę atskirtį Rytų Europoje ir vyriausybių pasyvumą sprendžiant šį aktualų klausimą. Kaip teigia straipsnio autorė R. Naujokaitytė romai „tūno pačiame visuomenės dugne, neturi jokių galimybių sukurti lobistines grupes bei yra politiškai neorganizuoti“¹⁹⁵. Visuomenės antipatiją, kaip vieną iš veiksnių, stabdančių spartesnę etninės romų bendruomenės integraciją, pažymi ir ECRI darbe nagrinėjamoje ketvirtojoje ataskaitoje. Čia akcentuojamas Lietuvos iniciatyvos stygius, bendradarbiaujant ir konsultuojantis su romų bendruomene, rengiant romų integracijos projektus¹⁹⁶.

Dar viena aktuali problema yra romų bendruomenės švietimo klausimas, kuriam spręsti skiriama daug dėmesio. Prastas romų išsilavinimas dažnai yra priežastis, užkertanti kelią į pastovų darbą, o tai įtakoja mažas pajamas ir žemą pragyvenimo lygį. Ši problema taip pat akcentuojama ir nacionaliniu lygmeniu, švietimo klausimai yra įtraukiami į veiklos planus, kurie darbe bus nagrinėjami plačiau.

ECRI ataskaitoje vienas iš prioritetinių punktų yra būsto klausimas. Konstatuojama, kad didelė dalis pastatų yra nelegalūs, todėl romų bendruomenė praranda teisę gauti viešąsias paslaugas. Šis veiksnys lemia nehygieniškas gyvenimo sąlygas ir tai įtakoja visas kitas gyvenimo sritis, tokias kaip sveikata, užimtumas, švietimas¹⁹⁷. Todėl „ECRI skatina valdžios institucijas prioritetine tvarka spręsti būsto klausimą. Galima pasiūlyti ir aptarti su romų bendruomene keletą įgyvendinamų būsto alternatyvų, tokių kaip socialinis būstas, pašalpos būsto nuomai. Jei per dvejus metus nebus surastas alternatyvus būsto sprendimas, pastatų legalizavimas turi būti numatytas kaip paskutinė išeitis, tačiau laikina, kol nebus išnagrinėtos kitos alternatyvos“¹⁹⁸.

Romų būsto klausimas paskutiniu metu tapo plačiai diskutuojamas Lietuvos internetinėje erdvėje. Internetiniuose portaluose pasirodę straipsniai¹⁹⁹ informuoja apie Vilniaus miesto savivaldybės veiksmus, vykdančius teismo nutartį, nugriauti nelegalius statinius Vilniaus miesto Kirtimų tabore. Pasak dabartinio Vilniaus mero Artūro Zuoko, „viena iš didžiausių problemų – nelegalios statybos Tabore. Čia tiesiog neįmanoma legaliai gyventi, nes tai pramoninė teritorija. Prekyba narkotikais, nelegalūs statiniai, nusikaltimai ir nuolatinė baimė, gyvenimo neužtikrintumas“²⁰⁰. Romų bendruomenės integraciją taip pat apsunkina jų kategoriškas atsisakymas palikti dabartinę gyvenamąją vietą. Kaip alternatyvą taborui pateikiamas Vilniaus

¹⁹⁵ Naujokaitytė, R. Europa rado bendrą atpirkimo ožį. <<http://www.atgimimas.lt/Pasaulyje/2011-metai-spaliu/Europa-rado-bendra-atpirkimo-ozį>> [žiūrėta 2012-04-30].

¹⁹⁶ Europos Komisijos (ECRI) ataskaita apie Lietuvą (ketvirtoji ataskaita), p. 31.

¹⁹⁷ Ten pat, p. 34.

¹⁹⁸ Ten pat, p. 34.

¹⁹⁹ Straipsniai, informuojantys apie nelegalių pastatų griovimą romų tabore, <<http://www.diena.lt/naujienos/miestas/a-zuokas-taboras-i-vilniaus-zemelapio-i-nyks-408076#axzz1tiTAa2zj>> [žiūrėta 2012-05-02]; <<http://www.15min.lt/naujiena/miestas/vilnius/arturo-zuoko-siusti-darbininkai-pradedo-griauti-pirmus-tris-nelegalius-cigonu-taboro-pastatus-41-195749>> [žiūrėta 2012-05-02].

²⁰⁰ A. Zuoko internetinė svetainė, <<http://www.zuokas.lt/2010/09/27/romu-taboras-%E2%80%93-istatymai-mazai-ka-reiskia/>> [žiūrėta 2012-05-02].

savivaldybės pasiūlymas dėl romams skirtų socialinių būstų buvo griežtai atmetamas pačios romų bendruomenės, motyvuojant tuo, jog socialiniuose būstuose prekiaujama narkotikais²⁰¹.

Galima teigti, jog romų bendruomenės integravimo į visuomenę klausimas vis dar lieka atviras bei labai aktualus. Apibendrinant ECRI pastabas Lietuvai, pabrėžiamas romų bendruomenės integravimo bei koordinavimo funkcijas atliekančios tarpinstitucinės organizacijos nebuvimas, taip pat nepakankamas finansavimo užtikrinimas, kas labai apsunkina integravimo proceso eigą. Taipogi labai svarbiu veiksniu, siekiant mažinti netolerancijos lygį, išlieka kova prieš visuomenės neigiamą nusistatymą romų bendruomenės atžvilgiu. ECRI rekomenduoja skatinti aktyvesnę vyriausybės bendradarbiavimą su romų bendruomenės organizacijomis, taip siekiant efektyvesnio romų bendruomenės integracijos projektų įgyvendinimo.

2.2. Romų bendruomenės padėties Europos Sąjungos šalyse lyginamoji analizė

ECRI, vertindama su netolerancija ir diskriminacija susijusius klausimus, periodiškai vertina ir kitas ES šalis. Šiame poskyryje analizuojamos ES šalių narių ataskaitos, kuriose atkreipiamas dėmesys į ten gyvenančias romų bendruomenes. Darbe nagrinėjama ketvirtoji parengtų ataskaitų serija²⁰². Atsižvelgiant į šiuos kriterijus ir siekiant palyginti šalis, kuriose romų bendruomenės padėtis yra vertinama kaip pakankamai teigiama ir valstybės, kuriose romų padėtį reikia gerinti, bus vertinamos ECRI parengtos ataskaitos Austrijai, Čekijai, Estijai, Italijai, JK, Latvijai, Liuksemburgui, Slovakijai ir Vokietijai.

Skirtingose ES valstybėse, etninės romų mažumos padėtis skiriasi. Tai priklauso nuo bendruomenės dydžio, galiojančių vietos įstatymų, visuomenėje vyraujančių nuostatų ir kitų faktorių. Išanalizavus ECRI parengtas ataskaitas, galima daryti išvadą, jog tokiose ES šalyse, kaip Austrija, Liuksemburgas ir Vokietija romų bendruomenės padėties vertinimas yra gana teigiamas. Vengrijoje, Čekijoje, JK ir Italijoje ECRI pažymi daugiau pažeidimų.

Vokietijoje, ES turinčiai daugiausiai gyventojų, išskiriamos keturios mažumų grupės, t. y. danai, fryzai, sorbai ir Vokietijos sinti ir romai²⁰³. Kaip pažymima ketvirtojoje ECRI ataskaitoje Vokietijai²⁰⁴, sinti ir romai yra viena iš keturių tautinių mažumų, pripažintų Vokietijoje ir turinčių

²⁰¹ Želnienė, L., Čigonai nenori kraustyti į socialinį būstą, nes „ten prekiaujama narkotikais“. <<http://www.15min.lt/naujiena/miestas/vilnius/cigonai-nenori-kraustyti-i-socialini-busta-nes-ten-prekiaujama-narkotikais-41-207273>> [žiūrėta 2012-05-15].

²⁰² Europos Komisijos kovai su rasizmu ir netolerancija ataskaitos, <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/library/publications_en.asp#P22_272> [žiūrėta 2013-02-08].

²⁰³ Straipsnis apie imigraciją ir integraciją Vokietijoje, <<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/lt/visuomene/main-content-08/imigracija-ir-integracija.html>> [žiūrėta 2013-02-12].

²⁰⁴ Ketvirtoji ECRI ataskaita Vokietijai priimta 2008 m. rugsėjo 19 d., paskelbta 2009 m. gegužės 26 d.

vyriausybės palaikymą²⁰⁵. Vokietijos romų bendruomenė, vienijanti apie 70 000 asmenų, yra aktyvi bendruomenė, turinti jiems skirtus centrus bei gaunanti vyriausybės paramą (remiantis vyriausybės pateiktais duomenimis, 2013-ųjų metų finansavimas yra apie 1,3 mln. eurų)²⁰⁶. Tačiau bendruomenė vis tik susiduria su diskriminacija būsto gavimo ir švietimo srityse, taip pat akcentuojama vis daugėjantis neigiamų nuomonių ir nusistatymo prieš romus skaičius internete. ECRI ataskaitoje rekomenduoja ir toliau siekti, kad romų ir sinti padėtis būtų ir toliau gerinama²⁰⁷.

Kaip palankią aplinką romų bendruomenei, ECRI įvardina Austriją. Ketvirtąjoje ECRI ataskaitoje Austrijai²⁰⁸ pažymima, jog situacija Austrijoje per pastaruosius metus yra pagerėjusi (dokumente aptariama padėtis iki 2009 m. liepos mėn.), tačiau pripažįstama, jog romai jaučia socialinę ir ekonominę nelygybę, lyginant su likusia visuomenės dalimi, taip pat susiduria su problemomis švietimo, užimtumo, darbo rinkos srityse, kurį iš dalies lemia viešas neigiamas nusistatymas prieš romų tautybės asmenis²⁰⁹. ECRI rekomenduoja, kad ir toliau būtų dedamos pastangos kovai su rasizmu ir diskriminacija, atkreipiant dėmesį į švietimo, saugumo ir bendruomenės atstovavimo sritis²¹⁰.

Nagrinėjant ataskaitas pastebima, jog įvairiose šalyse romų bendruomenė dažniausiai susiduria su problemomis švietimo, būsto srityse, tačiau ECRI ataskaitoje Liuksemburgui²¹¹ akcentuojama, jog šalyje romai dažniausiai susiduria su nelegalaus elgetavimo problema²¹². Verta paminėti, jog Liuksemburge elgetavimas yra uždraustas, todėl romų bendruomenė, kuriai išmaldos prašymas yra jų kultūros dalis, yra nuolatos dėl to sulaikoma. ECRI taip pat akcentuoja neigiamą viešąją nuomonę romų mažumos atžvilgiu, kuri skatina nepakantumą.

Tačiau, nagrinėjant temą, reikia įvertinti ne tik šalis, kuriose romų mažumos padėtis vertinama kaip teigiama, bet būtina išskirti ir tokias ES valstybes, kuriose romų bendruomenės patiria diskriminaciją ir atskirtį daugelį gyvenimo sričių. Kaip viena aktualiausių sričių yra

²⁰⁵ ECRI report on Germany (fourth monitoring cycle), p. 35, <http://hudoc.ecri.coe.int/XMLEcri/ENGLISH/Cycle_04/04_CbC_eng/DEU-CbC-IV-2009-019-ENG.pdf> [žiūrėta 2013-02-12].

²⁰⁶ Informacija paskelbta Vokietijos Federacinės Respublikos Vyriausybės svetainėje, <http://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Bundesregierung/BeauftragterfuerKulturundMedien/kultur/kunstKulturforderung/foerderbereiche/unterstuetzung/_node.html> [žiūrėta 2013-02-12].

²⁰⁷ ECRI report on Germany (fourth monitoring cycle), p. 35, <http://hudoc.ecri.coe.int/XMLEcri/ENGLISH/Cycle_04/04_CbC_eng/DEU-CbC-IV-2009-019-ENG.pdf> [žiūrėta 2013-02-12].

²⁰⁸ Ketvirtąjį ECRI ataskaita Austrijai priimta 2009 m. rugsėjo 15 d., paskelbta 2010 m. kovo 2 d.

²⁰⁹ ECRI report on Austria (fourth monitoring cycle), p. 31, <http://hudoc.ecri.coe.int/XMLEcri/ENGLISH/Cycle_04/04_CbC_eng/AUT-CbC-IV-2010-002-ENG.pdf> [žiūrėta 2013-02-12].

²¹⁰ Ten pat, p. 31.

²¹¹ Ketvirtąjį ECRI ataskaita Liuksemburgui priimta 2011 m. rugsėjo 8 d., paskelbta 2012 m. vasario 21 d.

²¹² ECRI report on Luxembourg (fourth monitoring cycle), p. 28, <<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Luxembourg/LUX-CbC-IV-2012-004-ENG.pdf>> [žiūrėta 2013-02-12].

įvardijamas švietimas, kuriam didelis dėmesys skiriamas ECRI ataskaitose Estijai ir Latvijai²¹³. Pagal ECRI ataskaitos Latvijai pateiktus duomenis, 2009 m. Latvijoje užregistruoti 8582 romai, tačiau realus asmenų skaičius gali siekti 15000–20000. Tokių statistinių duomenų neatitikimus lemia tai, jog daugelis romų bijo / vengia identifikuoti save romais, todėl nustatyti tikslų jų skaičių praktiškai neįmanoma. Kalbant apie romų vaikų švietimą, skaičiai taip pat skiriasi. Nors 2011 m. užregistruoti 1182 romų moksleiviai, tačiau realybėje skaičius yra gerokai mažesnis²¹⁴. ECRI pažymi, jog prastą romų vaikų lankomumą ir tuo pačiu žemą išsilavinimą lemia keletas priežasčių: tėvų sezoninė migracija, ankstyvos mergaičių vedybos ir kita. Atsižvelgiant į šias priežastis, ECRI rekomenduoja dalintis gerąja patirtimi švietimo srityje, skatinti tėvų informavimą apie švietimo naudą. Taip pat rekomenduojama naikinti specialias klases, skirtas romų vaikams ir integruoti juos į bendras mokyklas²¹⁵.

Aktualios problemos švietimo srityje taip pat akcentuojamos Estijoje. Šioje valstybėje romai susiduria su daugybe nusistatymų jų atžvilgiu, apie jų kultūrą ir gyvenimą visuomenė beveik nėra informuojama. Tikslų romų mokinių skaičių mokyklose, kaip ir Latvijos atveju, nustatyti sunku, etninė kilmė yra slepiama. Kaip teigiama ketvirtojoje ECRI ataskaitoje Estijai, romai reiškia susirūpinimą šia situacija ir siekia, kad valdžios institucijos imtųsi spręsti šiuos klausimus: 1) suteikti romams tautinės mažumos statusą; 2) leisti romų tautybės asmeniui dirbti valdžios institucijose ir spręsti romų problemas; 3) gauti prieigą prie Europos fondų, skirtų romams; 4) kad valdžios institucijos parengtų veiksmų planą, skirtą pagerinti romų padėtį²¹⁶. Atsižvelgiant į kylančias problemas, ECRI rekomenduoja kovoti su stereotipais ir diskriminacija romų atžvilgiu, imtis iniciatyvos supažindinti visuomenę su romų kultūra ir gyvenimu, taip pat būtina atsižvelgti į romų vaikų, nelankančių mokyklos, skaičių, integruoti juos į bendrąsias, o ne specialiąsias švietimo įstaigas.

Siekiant integruoti romų bendruomenes į visuomenę, būtina įgyvendinti naujus metodus ir analizuoti iškylančias problemas, su kuriomis susiduria daugelis romų bendruomenės narių. Gerinant romų padėtį rengiami planai ir strategijos, aiškiai įvardinantys problemas ir teikiantys galimus sprendimus. Tokie sprendimo būdai pateikiami ECRI ataskaitoje Slovakijai²¹⁷, kurioje, kaip atsakas į ECRI pastabas, pateikiamos rengiamos strategijos, kurios apima žmogaus teisių, švietimo, užimtumo, socialinių problemų, sveikatos priežiūros, būsto sritis ir yra orientuotos į romų

²¹³ Ketvirtoji ECRI ataskaita Latvijai priimta 2011 m. gruodžio 9 d., paskelbta 2012 m. vasario 21 d.; ketvirtoji ECRI ataskaita Estijai priimta 2009 m. gruodžio 15 d., paskelbta 2010 m. kovo 2 d.

²¹⁴ ECRI report on Latvia (fourth monitoring cycle), p. 29-30, <<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Latvia/LVA-CbC-IV-2012-003-ENG.pdf>> [žiūrėta 2013-03-16].

²¹⁵ Ten pat, p. 30-31.

²¹⁶ ECRI report on Estonia (fourth monitoring cycle), p. 36, <http://hudoc.ecri.coe.int/XML/ECRI/ENGLISH/Cycle_04/04_CbC_eng/EST-CbC-IV-2010-003-ENG.pdf> [žiūrėta 2013-03-16].

²¹⁷ Ketvirtoji ECRI ataskaita Slovakijai priimta 2008 m. gruodžio 19 d., paskelbta 2009 m. gegužės 26 d.

integraciją. Tačiau ECRI pastebi, jog Slovakijos valdžios parengtos programos yra kritikuojamos dėl nekonkretumo, finansavimo neapibrėžtumo ir neaiškių vertinimo kriterijų. ECRI rekomenduoja ryžtingai priimti visas programas, vykdyti monitoringą, turėtų būti įgyvendinamas programų tęstinumas, įtraukiama pilietinė visuomenė²¹⁸.

Kita aktuali problema, su kuria susiduria romų bendruomenė ES šalyse, yra priverstinė romų moterų sterilizacija. Kaip pažymima ketvirtose ECRI ataskaitose Slovakijai ir Čekijai²¹⁹, tokios procedūros daromos moterims nežinant, atliekamos netinkamai ir sukelia komplikacijas. Kaip pažymima ECRI ataskaitoje Čekijai, siekiant išspręsti šią problemą nėra padaryta jokios pažangos, nukentėjusios moterys negauna jokios kompensacijos²²⁰. Dokumente taip pat neigiamai vertinama romų vaikų atžvilgiu vykdoma politika. Romų vaikų, atskirtų nuo šeimų, skaičius yra neproporcingai didelis. Motyvuojama tuo, jog šeima neturi pastovios gyvenamosios vietos, ekonominė ir socialinė padėtis yra prasta. Reikia pažymėti, jog tokie veiksmai neskatina integracijos, priešingai, tėvai ne visada turi galimybių lankyti savo vaikus ir taip praranda savo kaip tėvų teises²²¹. Tai įtakoja didelį skaičių vaikų, augančių globos įstaigose. Įvertinus padėtį galima teigti, jog būtina daugiau dėmesio skirti socialinei ir ekonominei romų padėčiai gerinti, tokiu būdu bus užtikrinta reikiama vaikų priežiūra.

Daug pastabų romų bendruomenių integracijos klausimais ECRI taip pat išsako ataskaitose JK ir Italijai²²². Ataskaitose didžiausias dėmesys skiriamas būsto, švietimo, sveikatos apsaugos problemoms. Kaip pažymima ketvirtojoje ECRI ataskaitoje JK, dauguma romų gyvena nameliuose ant ratų, kurie pastatyti ant teisėtai jiems nepriklausančios žemės ir neturint leidimų. ECRI taip pat pažymi, jog, atsižvelgiant į tai, būtina užtikrinti pakankamą aikštelių, pritaikytų romų poreikiams, skaičių, taip užkertant kelią nelegalioms statyboms²²³.

Su panašia problema susiduriama ir Italijoje. Atsižvelgiant į trečiojoje ECRI ataskaitoje Italijai teiktas pastabas, narinėjamoje ketvirtojoje ataskaitoje pabrėžiama, jog būsto srityje per paskutinius metus nepadaryta jokia pažanga, priešingai, situacija tik blogėja. Romų bendruomenė gyvena atokiose vietovėse, mažuose būstuose. Kaip teigiama ataskaitoje, romų bendruomenės gyvenimo sąlygos yra antisanitarinės, yra nuolat priversti keltis iš vienos vietos į kitą, kur gyvenimo

²¹⁸ ECRI report on Slovakia (fourth monitoring cycle), p. 29-30, http://hudoc.ecri.coe.int/XML/Ecri/ENGLISH/Cycle_04/04_CbC_eng/SVK-CbC-IV-2009-020-ENG.pdf [žiūrėta 2013-03-16].

²¹⁹ Ketvirtoji ECRI ataskaita Čekijai priimta 2009 m. balandžio 2 d., paskelbta 2009 m. rugsėjo 15 d.

²²⁰ ECRI report on Czech Republic (fourth monitoring cycle), p. 39, http://hudoc.ecri.coe.int/XML/Ecri/ENGLISH/Cycle_04/04_CbC_eng/CZE-CbC-IV-2009-030-ENG.pdf [žiūrėta 2013-03-16].

²²¹ Ten pat, p. 40.

²²² Ketvirtoji ECRI ataskaita JK priimta 2009 m. gruodžio 17 d., paskelbta 2010 m. kovo 2 d.; ketvirtoji ECRI ataskaita Italijai priimta 2011 m. gruodžio 6 d., paskelbta 2012 m. vasario 21 d.

²²³ ECRI report on United Kingdom (fourth monitoring cycle), p. 43-44, http://hudoc.ecri.coe.int/XML/Ecri/ENGLISH/Cycle_04/04_CbC_eng/GBR-CbC-IV-2010-004-ENG.pdf [žiūrėta 2013-03-16].

sąlygos gali būti dar prastesnės. Nepaisant prastų gyvenimo sąlygų, pažymima, jog Italijos valdžios institucijos nevykdo integracinės politikos būsto srityje, motyvuojant tuo, jog romų ir sinti bendruomenės yra klajokliai²²⁴. Galima teigti, jog tokią padėtį įtakoja tai, jog Italijoje romų mažuma nėra pripažinta valstybės, todėl nėra ginama įstatymų, jos padėtis yra blogesnė, palyginus su kitomis mažumomis. Dauguma Italijos romų neturi jokio aiškaus teisinio statuso ir dokumentų, nors, kaip teigiama ataskaitoje, šalyje yra išgyvenę daugiau nei trisdešimt metų. Tokiu būdu padidėja tikimybė būti deportuotiems iš šalies. Atsižvelgiant į tai, ECRI rekomenduoja romų tautybės asmenims sudaryti sąlygas gauti asmens tapatybės dokumentus, tuo pačiu įgyjant bent jau asmenų be pilietybės teises²²⁵.

Kaip ir prieš tai nagrinėtose ECRI ataskaitose, JK ir Italija taip pat susiduria su romų švietimo problemomis. Romų vaikų, lankančių mokyklas, skaičius yra nedidelis, duomenys apie tokius vaikus nėra tikslūs. Kaip teigiama ketvirtojoje ECRI ataskaitoje JK, vaikų, nelankančių vidurinės mokyklos, skaičius gali siekti daugiau kaip 12000. Tam įtaką daro nenoras priskirti save tam tikrai etninei grupei, taip pat neigiama atmosfera mokyklose. Ataskaitoje pažymima, jog siekiant išspręsti šią problemą, JK įdiegta nuotolinio mokymosi sistema, kuri, nepaisant klajokliško romų gyvenimo būdo, suteikia galimybę neprarasti kontakto su mokymo įstaiga ir skatina lengvesnę reintegraciją į mokyklą²²⁶.

Išnagrinėjus ir palyginus ketvirtąją ECRI ataskaitų seriją Austrijai, Čekijai, Estijai, Italijai, JK, Latvijai, Liuksemburgui, Slovakijai ir Vokietijai galima daryti išvadą, jog daugiausiai problemų keliančios sritys yra švietimas, būstas ir užimtumas. Atsižvelgiant į klajoklišką romų gyvenimo būdą ir sunkią socialinę ir ekonominę padėtį, daugelyje ES šalių romų gyvenimo sąlygos yra prastos. Didelė dalis romų vaikų nelanko mokyklos, įgytas išsilavinimas yra žemas, todėl tai sukelia problemų įsidarbinant, tad dauguma romų patiria didelę diskriminaciją užimtumo srityje.

Romų etninės mažumos padėtis ES yra sudėtinga. Nors yra vykdoma daugybė iniciatyvų, siekiant pagerinti romų bendruomenių socialinę ir ekonominę padėtį bei palengvinti integracinius procesus, realybėje šios mažumos padėtis beveik negerėja. Vidutiniškai kas antras romas per paskutinius 12 mėn. yra patiręs diskriminaciją, 66 proc.–92 proc. romų apie patirtą diskriminaciją neinformuoja teisėsaugos institucijų ir nesikreipia pagalbos, nes jų nuomone, niekas nepasikeistų. Dėl savo etninės kilmės romai yra dažniau nei kiti stabdomi policijos ir tikrinami, su jais ne visada elgiamasi pagarbiai.

²²⁴ ECRI report on Italy (fourth monitoring cycle), p. 31-32, <<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Italy/ITA-CbC-IV-2012-002-ENG.pdf>> [žiūrėta 2013-03-16].

²²⁵ Ten pat, p. 29-30.

²²⁶ ECRI report on United Kingdom (fourth monitoring cycle), p. 44-45, <http://hudoc.ecri.coe.int/XMLEcri/ENGLISH/Cycle_04/04_CbC_eng/GBR-CbC-IV-2010-004-ENG.pdf> [žiūrėta 2013-03-16].

IŠVADOS

Magistro darbe, apibrėžus etninį nepakantumą kaip reiškinį, nustačius etninio nepakantumo kaip reiškinio formavimosi priežastis, išanalizavus vykdomas politikas etninių mažumų atžvilgiu ir išnagrinėjus ir palyginus romų etninės mažumos padėtį Lietuvoje ir ES, pateikiamos šios išvados:

1. Etniškumo samprata yra daugiaprasmiška. Nėra vieningo sutarimo, kaip ši samprata turi būti apibrėžiama. Pagal reikšmę sąvoka gali būti apibūdinama kaip: 1. Priklausomybės etninei grupei jausmas; 2. Savybių visuma, charakterizuojanti etninę grupę; 3. Kolektyvinė tapatybė. Romai, kaip etninė grupė, gali būti charakterizuojama visomis išvardintomis reikšmėmis. Kaip ir etniškumo sampratos atveju, nėra vieningos ir etniškumą aiškinančios teorijos ar koncepcijos. Dabartinis teorinis diskursas remiasi primordialistiniu, etnosimbolistiniu, instrumentalistiniu, ekologiniu ir sociologiniais požiūriais ir etniškumo teorijomis. Nagrinėjant romų padėtį Lietuvoje, galima remtis sociobiologine etniškumą aiškinančia teorija, pagal kurią etniškumas suvokiamas kaip bendras kilmės jausmas.

2. Didėjant migracijos srautams, daugybė žmonių susiduria su diskriminacija, nepakantumu ir neigiama visuomenės reakcija jų atžvilgiu. Etninio nepakantumo kaip reiškinio formavimosi priežastys gali būti sąlygojamos keleto veiksnių: 1. Visuomenėje vyrauja neigiamos nuostatos ir tam tikrų vertybių akcentavimas; 2. Dėl kitokios kultūros, kalbos ar išvaizdos asmenys tampa labiau atpažįstami ir tuo pačiu lengviau pažeidžiami. Kitokie nei daugumos bruožai skatina diskriminaciją ir nepakantumą, dėl tokių skirtumų asmenys visuomenėje yra laikomi „svetimais“ ir jaučiasi nesaugiai; 3. Nesusidurdami su visuomenės užribyje esančiais asmenimis, žmonės priima žiniasklaidos teikiamą informaciją ir jos formuojamą viešąją nuomonę ir įsisavina kuriamus stereotipus. Išryškindama tarp daugumos ir mažumos etninių grupių vyraujančius skirtumus ir socialinę atskirtį, žiniasklaida mažina galimybę visuomenės užribyje esančioms grupėms sėkmingai integruotis į visuomenę; 4. Vyriausybės vykdomos politikos, reguliuojančios etninius santykius, siekiant suvienodinti ar išsaugoti etninių grupių tapatumą.

3. Valstybės vykdoma politika etninių grupių atžvilgiu priklauso nuo skirtingų faktorių, kaip etninių grupių skaičiaus, valstybės tarptautinė padėtis, politinės santvarkos ir pan. Yra skiriamos dvi konfliktų reguliavimo strategijos: 1. Etninių grupių šalinimo strategija, kai yra taikomi įvairūs draudimai: šventės, etninių grupių kalba. Įgyvendinant šią strategiją skiriami penki sprendimo būdai: genocidas, etninis valymas (deportacija), asimiliacija ir suliejimas, integracija (akultūracija) ir atsiskyrimas (padalijimas); 2. Etninių skirtumų valdymo strategija, kai sudaromos mišrios gyvenvietės, mišrios santuokos tarp skirtingų etninių grupių asmenų. Įgyvendinant šią strategiją galimi keturi sprendimo būdai: prievartinė kontrolė, funkcinė autonomija, teritorinė autonomija ir konsocializmas (galių pasidalijimas). Norint sušvelninti tam tikrų grupių konfrontaciją, dažnai

taikomos mišrios strategijos. Nustatytiems tikslams pasiekti naudojami skirtingi strategijų sprendimo būdai: nuo genocido ar atskyrimo iki mažiau drastiško – integracijos (akultūracijos) būdo. Lietuvoje, romų atžvilgiu, yra taikoma etninių skirtumų šalinimo strategija ir tokie būdai, kaip akultūracija, kuri pamažu pereina į marginalizaciją, asimiliaciją ir separatizmą.

4. Išnagrinėjus Lietuvos dokumentus, susijusius su romų bendruomene, galima teigti, jog teisinis reglamentavimas, tautinių mažumų atžvilgiu Lietuvoje, iš dalies, vertinamas teigiamai, nes:

1. Tautinėms mažumoms yra užtikrinama teisė į tikėjimą, religiją, žodžio laisvę, pripažintos mažumų kalbos; 2. Nėra nustatytų apribojimų dėl pilietybės įgijimo / netekimo / atsisakymo / išsaugojimo; 3. Yra apibrėžtos diskriminacijos ribos; 4. Yra patikslintas tautinių (etninių) mažumų sąvokos apibrėžimas. Išnagrinėjus Lietuvos institucijų darbą, galima teigti, jog, nepaisant teigiamai vertinamos Žmogaus teisių stebėjimo instituto, Seimo kontrolierių ir Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybų veiklos, kurie vykdo romų programų monitoringą, teikia pastabas ir pasiūlymus, Lietuvos valdžios institucijų darbas, įgyvendinant numatytus integracijos tikslus, iš dalies, yra vertinamas neigiamai, nes: 1. Nėra užtikrinamas pakankamas romų integracijos programų finansavimas; 2. Nevykdomas romams skirtų programų monitoringas; 3. Trūksta politinės valios, todėl integraciniai procesai vyksta per lėtai; 4. Nėra užtikrinamas romams pritaikytų mokymo programų vykdymas, romų bendruomenės neaktyvios, programų lankomumas yra žemas. Išnagrinėjus ES dokumentus dėl romų padėties Lietuvoje, galima teigti, kad ES institucijos romų etninės mažumos padėtį Lietuvoje, išskyrus keletą teigiamų iniciatyvų švietimo srityje, kaip, pavyzdžiui, padidintas su romų vaikais dirbančių socialinių pedagogų skaičius, iš dalies, vertina neigiamai, nes: 1. Romų išsilavinimo lygis išlieka žemas – tik 17,3 proc. romų moksleivių yra baigę 9 ir daugiau klasių; 2. 83,2 proc. suaugusių romų neturi specialybės; 3. Dėl trūkstamos kvalifikacijos, galimybės darbo rinkoje labai ribotos – 56,7 proc. suaugusiųjų nedirba jokio darbo; 4. Dėl menko išsilavinimo, uždaro gyvenimo būdo ir neigiamo visuomenės nusistatymo, romų bendruomenei trūksta socialinių įgūdžių; 5. Siekiant užkirsti kelią diskriminacijai būsto, sveikatos apsaugos, užimtumo srityse nepadaryta jokia pažanga.

5. Romų bendruomenių padėtis ES valstybėse narėse vertinama skirtingai. Romų bendruomenių padėtis Austrijoje, Liuksemburge ir Vokietijoje vertinama teigiamai, nes: 1. Vokietijoje romų ir sinti mažumos pripažintos valstybės; 2. Bendruomenėms skiriamas finansavimas; 3. Pripažįstamas ir pažymimas nacių vykdytas genocidas romų atžvilgiu. Tačiau romų etninių grupių padėtis Vengrijoje, Čekijoje, Jungtinėje Karalystėje, Italijoje, Slovakijoje, Latvijoje, Estijoje ir Lietuvoje vertinama neigiamai, nes: 1. Fiksuojamas didelis romų nedarbas; 2. Turi žemą išsilavinimo lygį, statistiniai vaikai, nelankančių mokyklos, duomenys neatitinka tikrovės, kadangi romai vengia priskirti save šiai mažumai; 3. Formuojamos atskiros romų vaikų klasės, kas dar labiau sunkina integraciją; 4. Visuomenė apie romų kultūrą ir gyvenimą neinformuojama; 5.

Romų integracijos planai / programos nekonkretūs, nevykdomas monitoringas; 6. Daugelis romų yra asmenys be pilietybės; 7. Gyvena miestų užribiuose antisanitarinėmis sąlygomis, dėl to gyvenimo trukmė, palyginus su likusia visuomene, sutrumpėja; 8. Romai yra priversti nuolat keisti gyvenamąją vietą. Atsižvelgiant į ES valstybėse narėse esančius romų integracijos skirtumus, ES ir nacionalinės valstybių valdžios institucijos turi aiškiau apibrėžti tautinių mažumų sampratą teisiniuose dokumentuose, pagerinti romų bendruomenės padėtį jų kilmės valstybėse, sumažinant deportacijos galimybes ir emigracijos srautus į kitas valstybes bei rengti strategijas, kurios leistų romų tautybės žmonėms integruotis į įvairias socialines sritis.

6. Magistro darbe iškelti ginamieji (hipotetiniai) teiginiai pasitvirtino, nes: 1. Romų etninė mažuma yra atskirta nuo visuomenės, nes daugiausia gyvena izoliuotose teritorijose, pavyzdžiui, Vilniuje, Kirtimuose; daugiausiai bendrauja tik savo bendruomenėje, su romų tautybės asmenimis; dėl socialinių įgūdžių trūkumo į vietines institucijas kreipiasi retai, apsiriboja tik švietimo, sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas teikiančiomis įstaigomis. 2. Nors Lietuva rengia romų integracijos į Lietuvos visuomenę planus, antidiskriminacines programas ir strategijas, tačiau Lietuvos žiniasklaidoje romai dažniausiai vaizduojami kriminaliniame kontekste ir kaip asocialūs asmenys, susiję su prekyba narkotikais ir kita nusikalstama veika, kaip viešosios tvarkos pažeidimai; sukčiavimas / neteisėtas praturtėjimas; smurtiniai nusikaltimai; svetimo turto pasisavinimas. Atsižvelgiant į tai, Lietuvoje romai išlieka labiausiai netoleruojama etninė grupė daugelyje socialinių sričių. Tai rodo ir gyventojų apklausos: tarp nepageidaujamų asmenų kaimynystėje 63,7 proc. respondentų nurodo romus, tarp nepageidaujamų asmenų darbovietėje romus nurodo 42 proc. respondentų, o 64,6 proc. respondentų atsisakytų nuomoti būstą romų tautybės asmenims.

REKOMENDACIJOS

Rekomendacija dėl tolimesnių tyrimų. Siūloma toliau tirti romų bendruomenę istoriniu ir kultūriniu aspektais bei atlikti tyrimus, susijusius su Lietuvos vykdoma integracijos politika romų bendruomenės atžvilgiu.

Praktinė rekomendacija. Reikėtų įsteigti instituciją, kuri padėtų įgyvendinti Vyriausybės-ministerijų-savivaldybių romų integracijos programas vietos lygmeniu.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Šaltiniai

ES dokumentai

1. Data in Focus 1: The Roma, <http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/413-EU-MIDIS_ROMA_EN.pdf> [žiūrėta 2013-03-07].
2. Data in Focus 4: Policijos sustabdymai ir mažumos, <http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1132-EU-MIDIS-police_LT.pdf> [žiūrėta 2013-03-10].
3. ECRI report on Austria (fourth monitoring cycle), 2010, <http://hudoc.ecri.coe.int/XMLEcri/ENGLISH/Cycle_04/04_CbC_eng/AUT-CbC-IV-2010-002-ENG.pdf> [žiūrėta 2013-02-12].
4. ECRI report on Czech Republic (fourth monitoring cycle), 2009, <http://hudoc.ecri.coe.int/XMLEcri/ENGLISH/Cycle_04/04_CbC_eng/CZE-CbC-IV-2009-030-ENG.pdf> [žiūrėta 2013-03-16].
5. ECRI report on Estonia (fourth monitoring cycle), 2010, <http://hudoc.ecri.coe.int/XMLEcri/ENGLISH/Cycle_04/04_CbC_eng/EST-CbC-IV-2010-003-ENG.pdf> [žiūrėta 2013-03-16].
6. ECRI report on Germany (fourth monitoring cycle), 2009, <http://hudoc.ecri.coe.int/XMLEcri/ENGLISH/Cycle_04/04_CbC_eng/DEU-CbC-IV-2009-019-ENG.pdf> [žiūrėta 2013-02-12].
7. ECRI report on Italy (fourth monitoring cycle), 2012, <<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Italy/ITA-CbC-IV-2012-002-ENG.pdf>> [žiūrėta 2013-03-16].
8. ECRI report on Latvia (fourth monitoring cycle), 2012, <<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Latvia/LVA-CbC-IV-2012-003-ENG.pdf>> [žiūrėta 2013-03-16].
9. ECRI report on Luxembourg (fourth monitoring cycle), 2012, <<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Luxembourg/LUX-CbC-IV-2012-004-ENG.pdf>> [žiūrėta 2013-02-12].
10. ECRI report on Slovakia (fourth monitoring cycle), 2009, <http://hudoc.ecri.coe.int/XMLEcri/ENGLISH/Cycle_04/04_CbC_eng/SVK-CbC-IV-2009-020-ENG.pdf> [žiūrėta 2013-03-16].

11. ECRI report on United Kingdom (fourth monitoring cycle), 2010,
<http://hudoc.ecri.coe.int/XMLEcri/ENGLISH/Cycle_04/04_CbC_eng/GBR-CbC-IV-2010-004-ENG.pdf> [žiūrėta 2013-03-16].
12. ES pagrindinių teisių chartija, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:0391:0407:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-02-24].
13. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Romų tautybės piliečių socialinės padėties gerinimo ir integracijos Europoje (tiriamoji nuomonė), Briuselis, 2011.6.16, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:248:0016:0021:LT:PDF>> [žiūrėta 2012-06-12].
14. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „dėl Romų tautybės piliečių socialinės padėties gerinimo ir integracijos Europoje (tiriamoji nuomonė)“, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:248:0016:0021:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-02-24].
15. Europos Komisija. Ataskaita apie Lietuvą, 2011,
<<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Lithuania/LTU-CbC-IV-2011-038-LTU.pdf>> [žiūrėta 2012-01-18].
16. Europos Komisija. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, ES romų integracijos nacionalinių strategijų planas iki 2020 m., Briuselis, 2011.4.5, KOM(2011) 173 galutinis,
<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0173:lt:NOT>> [žiūrėta 2012-04-30].
17. Europos Komisija. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „Nediskriminavimas ir lygios galimybės: atnaujintas įsipareigojimas“, <http://eur-lex.europa.eu/Result.do?arg0=Nediskriminavimas+ir+lygios+galimyb%C4%97s%3A+atnaujintas+%C4%AFsipareigojimas&arg1=&arg2=&titre=titre&chlang=lt&RechType=RECH_mot&Submit=Ie%C5%A1koti> [žiūrėta 2013-02-24].
18. Europos Komisija. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „Romų integracijos nacionalinės strategijos: ES plano vykdymo pradžia“, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0226:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-02-25].
19. Europos Komisija. Darbas kartu siekiant integruoti romus – ES plano paaiškinimas,

- <http://ec.europa.eu/justice/fdad/cms/stopdiscrimination/downloads/Roma_booklet/LT_Brochure_ROMA.pdf> [žiūrėta 2012-04-30].
20. Europos Komisija. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui – Socialinė ir ekonominė romų integracija, Briuselis, 2010.4.14, KOM(2010) 133 galutinis, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0133:lt:NOT>> [žiūrėta 2012-05-04].
21. Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi planas, <<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961&langId=lt>> [žiūrėta 2013-02-23].
22. Europos nediskriminavimo teisės vadovas, <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/F5B61BF9-63E5-41E0-8F6D-F94EB04BDA1F/0/LIT_FRA_CASE_LAW_HANDBOOK.pdf> [žiūrėta 2013-03-04].
23. Europos Parlamentas. Europos Parlamento rezoliucija dėl antrojo Europos aukščiausiojo lygio susitikimo romų klausimais, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:004E:0007:0011:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-02-24].
24. Europos Taryba. Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija, 2000, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=96635&p_query=&p_tr2=>> [žiūrėta 2012-05-26].
25. International Comparative Data Set on Roma Education – 2008, <http://www.romadecade.org/files/downloads/Education%20Resources/table_2008.pdf> [žiūrėta 2012-05-04].
26. Rasių lygybės direktyva 2000/43/EB, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:lt:HTML>> [žiūrėta 2013-02-23].
27. Regionų komitetas. Regionų komiteto nuomonė „Socialinė ir ekonominė romų integracija Europoje“, Briuselis, 2010.12.1, COM(2010) 133 galutinis, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:042:0023:0027:LT:PDF>> [žiūrėta 2012-06-12].
28. Užimtumo direktyva 2000/78/EB, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0078:lt:HTML>> [žiūrėta 2013-02-24].

29. Antrasis ir trečiasis periodinis pranešimas pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo,
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=232571&p_query=tautin%EB%20ma%FEuma&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-16].
30. Ketvirtasis ir penktasis periodinis pranešimas pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo,
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=324965&p_query=tautin%EB%20ma%FEuma&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-16].
31. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=111555> [žiūrėta 2013-02-17].
32. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas,
<<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=162435&Condition2=>> [žiūrėta 2013-02-17].
33. Lietuvos Respublikos Seimas. Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992,
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=274999> [žiūrėta 2012-05-02].
34. Lietuvos Respublikos Seimas. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas, 2003,
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=222522&p_query=&p_tr2=> [žiūrėta 2013-02-16].
35. Lietuvos Respublikos Seimas. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991,
<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=441204> [žiūrėta 2013-02-16].
36. Lietuvos Respublikos Seimas. Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymo pakeitimo įstatymas, 2002,
<<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=167703&Condition2=>> [žiūrėta 2013-02-17].
37. Lietuvos Respublikos Seimas. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XP-518(2)“,
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=305123&p_query=tautin%EB%20ma%FEuma&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-17].
38. Lietuvos Respublikos Seimas. Nutarimas dėl Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir lietuvių grįžimo į tėvynę informacijos centro reorganizavimo, Vilnius, 2009,
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=361105> [žiūrėta 2013-02-15].
39. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, 2006,
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=280580&p_query=&p_tr2=> [žiūrėta 2013-02-16].

40. Lietuvos Respublikos Seimas. Tautinių bendrijų tarybos nuostatai, Vilnius, 2012,
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=435518&p_query=tautin%EB%20ma%FEuma&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-15].
41. Nacionalinė antidiskriminacinė 2009–2011 metų programa,
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=342654&p_query=ANTIDISKRIMINACIJOS%20PROGRAMA&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-19].
42. Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2000–2004 metų programa,
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=104285&p_query=romai&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-16].
43. Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2012–2014 metų veiklos planas,
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=420934&p_query=romai&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-19].
44. Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategija,
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=307551&p_query=tautin%EB%20ma%FEuma&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-02-16].

Kiti dokumentai

45. Etninių tyrimų institutas, Lietuvos socialinių tyrimo centro Etninių tyrimų instituto užsakymu atliktos visuomenės nuomonės apklausos rezultatų apžvalga,
<http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2010/02/ETI_apklausa_2010.pdf> [žiūrėta 2012-03-19].
46. Jungtinių Tautų konvencija dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį,
<<http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=745CCF99-DBB1-4AEA-B7F2-F41231DF836D>> [žiūrėta 2012-12-03].
47. JT rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto rekomendacijos Lietuvai,
<<http://www2.ohchr.org/tbru/cerd/CERD-C-LTU-CO-5.pdf>> [žiūrėta 2012-05-04].
48. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2011 m. ataskaita.
49. Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo,
<<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?a=64266&b=>> [žiūrėta 2013-02-16].
50. *Žmogaus teisių apsauga: romų teisės*, Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga, 2009, Nr. 23 (38).
51. *Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2009-2010*, Vilnius: Eugrimas, 2011.

Tyrinėjimai

52. Beresnevičiūtė, V., *Prievartos retorika prieš visuomenės nebyliusius: Lietuvos spaudos tekstų apie romus analizė*, p. 89, <http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2012/03/EtSt_Beresneviute_2010.pdf> [žiūrėta 2013-03-13].
53. Berry, J. W., Immigration, Acculturation, and Adaptation, *Applied Psychology: An International Review*, 1997, 46 (1), p.7-9.
54. Bielinis, L., *Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė*, Vilnius: Eugrimas, 2005.
55. Donskis, L., *Nepopuliarios įžvalgos: politikos komentarai ir esė*, Vilnius: Versus aureus, 2009.
56. *Etniškumo studijos 2009/1*, Vilnius: Eugrimas, 2009.
57. *Etniškumo studijos: teoriniai samprotavimai ir empiriniai tyrimai: straipsnių rinkinys*, Vilnius: Eugrimas, 2000.
58. Fraser, A., *Čigonai*, Vilnius: Tyto alba, 2001.
59. Frėjūtė-Rakauskienė, M., Etninis nepakantumas Lietuvos spaudoje, *Etniškumo studijos* 2009/1, Vilnius: Eugrimas, 2009, p. 37.
60. Kaluginas, A., „Taboras“, *Aš ir psichologija*, 2010, nr. 9, p. 50.
61. Kasatkina, N., Kuzmickaitė, L., *Etniškumo studijos: teoriniai samprotavimai ir empiriniai tyrimai: straipsnių rinkinys*, Vilnius: Eugrimas, 2000.
62. Kasatkina N., Leončikas T., *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: Eugrimas, 2003.
63. Kolisova, V., Apie turkų imigrantų potyrius Lietuvoje, *Atgimimas*, 2011, nr. 40.
64. Leončikas, T., „Lygios galimybės ir diskriminacija: rasės, tautybės, religijos aspektai“// Mackevičiūtė, I. *Diskriminuoti draudžiama integruoti*, Vilnius: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2007, p. 36.
65. Leončikas, T., Nepakantumo hierarchija ir socialinė distancija visuomenės mažumų atžvilgiu, *Dabartinės Lietuvos kultūros raidos tendencijos: vertybiniai virsmai*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2007, p. 89-90.
66. Leončikas, T., Romų švietimo iššūkiai, *Etniškumo studijos = Ethnicity Studies*, Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 111-112.
67. Naujokaitytė, R., Europa rado bendrą atpirkimo ožį, *Atgimimas*, 2011, nr. 35.
68. Pilinkaitė-Sotirovič V., Žibas K., *Etninės ir socialinės grupės Lietuvoje: visuomenės nuostatos ir jų kaita*, p. 136-137.
69. Plečkaitis, R., *Tolerancija*, Vilnius: Pradai, 1998.
70. Statkus, N., *Ar galima etniškumo ir nacionalizmo teorijų sintezė*, p. 178.

71. Statkus, N., *Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti*, Vilnius: Versus aureus, 2004.
72. Straipsnis apie imigraciją ir integraciją Vokietijoje, <<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/lt/visuomene/main-content-08/imigracija-ir-integracija.html>> [žiūrėta 2013-02-12].
73. Tautinių bendrijų namų tinklapyje paskelbtas straipsnis „Diskusija Lietuvos Respublikos Seime“, <http://www.tbn.lt/enews/id-2013_metu_naujienos-news-diskusija_lietuvos_respublikos_seime.html> [žiūrėta 2013-02-15].
74. Terminų žodynas, <<http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/K/ksenofobija>> [žiūrėta 2012-05-28].
75. Toleikis, V., „Lietuvos čigonų ugdymas: nuo būtinybės suvokimo iki adekvačios vizijos“// Toleikis, V., *Lietuvos čigonai: tarp praeities ir dabarties*. Vilnius: Garnelis, 2001, p. 39.
76. Žilevičius, V., „Keletas pastabų apie Lietuvos čigonų praeitį ir dabartį“// Toleikis, V., *Lietuvos čigonai: tarp praeities ir dabarties*. Vilnius: Garnelis, 2001, p. 9-12.

Straipsniai internetiniuose portaluose

77. A. Zuokas: Taboras iš Vilniaus žemėlapiu išnyks, <<http://www.diena.lt/naujienos/miestas/a-zuokas-taboras-i-vilniaus-zemelapio-i-nyks-408076#axzz1tiTAa2zj>> [žiūrėta 2012-05-02].
78. Didžiojoje Britanijoje, Esekse, iškeldinant klajoklius čigonus kilo riaušės, <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/didziojoje-britanijoje-esekse-iskeldinant-klajoklius-cigonus-kilo-riauses-57-175573>> [žiūrėta 2013-03-14].
79. Dumalakas, A., Čigonai stengiasi kuo daugiau užsidirbti iš narkotikų, todėl pardavinėja nuodus, <<http://www.lrytas.lt/-13538525021353064551-%C4%8Digonai-stengiasi-kuo-daugiau-u%C5%BESidirbti-i%C5%A1-narkoman%C5%B3-tod%C4%97I-pardavin%C4%97ja-nuodus.htm>> [žiūrėta 2013-03-14].
80. Ispanija myli savo čigonus, <<http://www.lzinios.lt/Pasaulis/Ispanija-myli-savo-cigonus>> [žiūrėta 2013-03-14].
81. Kniška, D., Milijonai – čigonams, <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/lietuvos_politika/milijonai__cigonams/> [žiūrėta 2013-03-14].
82. Repečkaitė, D., Laisvė, lygybė... atsikratymas, <<http://www.atgimimas.lt/Komentarai/2010-metai-rugsejo/Laisve-lygybe-atsikratymas>> [žiūrėta 2013-03-14].

83. Romų vaikai svajoja būti teisininkais ir policininkais,
<<http://www.lzinios.lt/Lietuvoje/Romu-vaikai-svajoja-buti-teisininkais-ir-policininkais-foto>> [žiūrėta 2013-03-14].
84. Rumunija bando atsikratyti čigonais, <<http://www.lzinios.lt/Prie-kavos/Rumunija-bando-atsikratyti-cigonais>> [žiūrėta 2013-03-14].
85. Su romais dirbančios organizacijos: „Atėjo laikas romų integracijai“,
<<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2012-03-25-atejo-laikas-romu-integracijai/79371>>
[žiūrėta 2013-02-20].
86. Talandytė, E., Kudžmaitė, J., Liutkevičiūtė, J., Steponavičiūtė, R., Esi romas ar musulmonas? Į naktinį klubą neįleisim!, <<http://bendraukime.lrytas.lt/isklauskite/esi-romas-ar-musulmonas-i-naktini-kluba-neileisim.htm?p=2>> [žiūrėta 2013-03-14].
87. Trainys, V., Pareigūnų prie sienos priremtos čigonės šiaudas – vestuvės,
<<http://www.lrytas.lt/lietuvos-diena/aktualijos/pareigunu-prie-sienos-priremtos-cigones-siaudas-vestuves.htm>> [žiūrėta 2013-03-14].
88. Vinokuras, A., Nemėgstu čigonų, bet gerbiu romus, <<http://www.lrytas.lt/-13291305891328931657-nem%C4%97gstu-%C4%8Digon%C5%B3-bet-gerbiu-romus.htm>> [žiūrėta 2013-03-14].
89. Vireliūnaitė, L., Trys nugriauti pastatai romų tabore – tik pradžia pareikalauta nugriauti dar 12 statinių, <<http://www.15min.lt/naujiena/miestas/vilnius/arturo-zuoko-siusti-darbininkai-pradedo-griauti-pirmus-tris-nelegalius-cigonu-taboro-pastatus-41-195749>> [žiūrėta 2012-05-02].
90. Želnienė, L., Čigonai nenori kraustyti į socialinį būstą, nes „ten prekiaujama narkotikais“,
<<http://www.15min.lt/naujiena/miestas/vilnius/cigonai-nenori-kraustyti-i-socialini-bustanes-ten-prekiaujama-narkotikais-41-207273>> [žiūrėta 2012-05-15].
91. Žmogaus teisių gynėja: „Vilniaus čigonai ne gyvena, o egzistuoja“, <<http://www.lrytas.lt/-13059078551305380069-%C5%BEmogaus-teisi%C5%B3-gyn%C4%97ja-vilniaus-%C4%8Digonai-ne-gyvena-o-egzistuoja.htm>> [žiūrėta 2013-03-14].

Internetiniai šaltiniai

92. A. Zuoko internetinė svetainė, <<http://www.zuokas.lt/>> [žiūrėta 2012-05-02].
93. Dienraščio „Lietuvos rytas“ internetinė svetainė, <<http://www.lrytas.lt/>> [žiūrėta 2013-03-14].
94. Dienraščio „Lietuvos žinios“ internetinė svetainė, <<http://www.lzinios.lt/>> [žiūrėta 2013-03-14].

95. Dienraščio „Respublika“ internetinė svetainė, <<http://www.respublika.lt/>> [žiūrėta 2013-03-14].
96. Etninių tyrimų instituto svetainė, <www.ces.lt> [žiūrėta 2012-01-18].
97. Europos Komisijos internetinė svetainė, <<http://ec.europa.eu>> [žiūrėta 2012-01-18].
98. Europos Tarybos internetinė svetainė, <<http://hub.coe.int/web/coe-portal>> [žiūrėta 2013-02-08].
99. Interneto dienraščio „Bernardinai.lt“ internetinė svetainė, <<http://www.bernardinai.lt/>> [žiūrėta 2013-02-20].
100. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos svetainė, <www.lrkmlt.lt> [žiūrėta 2012-05-02].
101. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos svetainė, <<http://www.lrski.lt/>> [žiūrėta 2013-02-16].
102. Lietuvos žmogaus teisių centro svetainė, <www.lchr.lt> [žiūrėta 2012-01-18].
103. Portalo „Diena.lt“ internetinė svetainė, <<http://www.diena.lt/>> [žiūrėta 2012-05-02].
104. Savaitraščio „15 min“ internetinė svetainė, <<http://www.15min.lt/>> [žiūrėta 2012-05-02].
105. Savaitraščio „Atgimimas“ internetinė svetainė, <www.atgimimas.lt> [žiūrėta 2012-04-30].
106. Tautinių bendrijų namų svetainė, <<http://www.tbn.lt>> [žiūrėta 2013-02-15].
107. Vokietijos Federacinės Respublikos Vyriausybės svetainė, <www.bundesregierung.de> [žiūrėta 2013-02-12].
108. Žmogaus teisių stebėjimo instituto svetainė, <www.hrmi.lt> [žiūrėta 2013-02-16].

SANTRAUKA

Galimybė laisvai judėti ES erdvėje sąlygoja didėjančius imigracijos srautus, todėl vis daugiau žmonių, dėl kitokios tautybės ar etninės / rasinės priklausomybės, patiria neigiamą visuomenės reakciją jų atžvilgiu, diskriminaciją ir nepakantumą. Analizuojant temą, ypatingas dėmesys skiriamas romų etninei mažumai, kuri, vienijanti daugiau nei 10 milijonų narių, patiria didelę atskirtį ir daugelyje visuomenių yra marginalizuojama. Lietuvoje oficialiai gyvenantys romai, kurių suskaičiuojama apie 3 tūkstančius, yra mažiausiai toleruojama etninė grupė, kuri gyvena atskirtyje ir lieka visuomenės užribyje. Atsižvelgiant į sudėtingą romų bendruomenių padėtį LR ir ES, būtina išnagrinėti susidariusios padėties priežastis ir įvardinti priemones, palengvinančias integracijos procesus.

Magistro darbo tikslas – ištirti romų etninės mažumos padėtį Lietuvos ir ES lygmenimis, atliekant lyginamąją analizę bei atskleisti, kokios yra etninio nepakantumo kaip reiškinių formavimosi priežastys ir nustatyti, kokios yra vykdomos politikos etninių mažumų atžvilgiu. Įgyvendinant tikslą, apibrėžiama etninio nepakantumo samprata ir nepakantumo kaip reiškinių formavimosi priežastys, nagrinėjamos etninių mažumų atžvilgiu vykdomos politikos taip pat analizuojami dokumentai nacionaliniu ir ES lygmenimis ir vertinama romų bendruomenių padėtis LR ir ES. Apibendrinus rezultatus galima teigti, jog romų bendruomenių padėtis LR ir ES, iš dalies, vertinama neigiamai. Ypatinga atskirtis jaučiama švietimo srityje, kur didelė dalis mokyklinio amžiaus vaikų nelanko mokymo įstaigų arba lankomumas yra prastas, todėl įgyjamas žemas išsilavinimas. Išsilavinimo trūkumas taip pat įtakoja mažesnes įsidarbinimo galimybes, prastesnes ekonomines ir socialines sąlygas. Daugelis romų šeimų gyvena antisanitarinėmis sąlygomis, kas įtakoja didesnę nei daugumos mirštamumą.

DIE ZUSAMMENFASSUNG

Die Möglichkeit des freien Personenverkehrs innerhalb der EU bedingt zunehmende Einwanderungsflut, dadurch erleben viele Menschen, wegen anderer Nationalität oder ethnischer / rasischer Angehörigkeit, negative Reaktion, Diskrimination und Intoleranz der Gesellschaft. In der Arbeit wird besonderes Augenmerk auf die ethnische Minderheit der Roma, die mehr als 10 Millionen Mitglieder vereint, gerichtet, die eine große Stigmatisierung erleben und wird in vielen Gesellschaften marginalisiert. Die offiziell in Litauen lebende Roma, die bis zu dreitausend Mitglieder vereinigen, werden von allen ethnischen Gruppen zum mindesten toleriert, auch leben in marginalisierte Gelände und bleiben im Rand der Gesellschaft. Unter Rücksichtnahme auf die komplizierte Situation der Roma-Gemeinschaften in Litauen und der EU, ist es notwendig, die Ursache gestalteter Situation bearbeiten und die Maßnahme, um die Integrationsprozesse erleichtern zu können, untersuchen.

Ziel der Magisterarbeit ist die Ursache der Bildung ethnischer Intoleranz zu bestimmen, die betreibende Politik für ethnische Minderheiten zu analysieren und die Situation der Roma-Minderheiten in Litauen, auf Grund der Analyse des Inhalts- und Dokumenten, zu bestimmen und die Position der Roma in der EU-Mitgliedstaaten zu vergleichen. Um das Arbeitsziel zu erreichen, wird der Begriff ethnischer Intoleranz und die Ursachen der Bildung ethnischer Intoleranz definiert auch die betreibende Politik für ethnische Minderheiten analysiert und die Situation der Roma-Gemeinschaften in der Republik Litauen und der EU, auf Grund der Analyse der Dokumente auf nationaler und EU-Ebene, bewertet. Bei der Verallgemeinerung der Ergebnisse muss behauptet werden, dass die Situation der Roma-Gemeinschaften in der Republik Litauen und der EU zum Teil negativ beurteilt wird. Besonders große Isolierung erleben die Roma im Bereich der Bildung, wo ein großer Teil der Kinder im schulpflichtige Alter nicht in der Schule geht oder geht selten, deshalb erlangen sie niedriges Bildungsniveau. Der Mangel der Bildung beeinflusst mindere Zugang zur Beschäftigung, schlechtere wirtschaftliche und soziale Bedingungen. Viele Roma-Familien leben in schlechten Lebensbedingungen, die Lebensdauer der Roma verkürzen.

Staškūnaitė T. Romų etninės mažumos Lietuvos Respublikoje analizė / Europos Sąjungos politikos ir administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. Audronė Janužytė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2013.

ANOTACIJA

Baigiamajame magistro darbe apibrėžiama etninio nepakantumo samprata, identifikuojamos etninio nepakantumo kaip reiškinio formavimosi priežastys ir analizuojama politika etninių mažumų atžvilgiu. Antroje darbo dalyje nagrinėjama ir lyginama romų etninės mažumos padėtis Lietuvoje ir Europos Sąjungos šalyse, analizuojami Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos dokumentai dėl romų bendruomenės socialinės įtraukties bei vertinamas visuomenės požiūris ir publikuojamų straipsnių įtaka, formuojant nusistatymą prieš romų tautybės asmenis.

Prasminiai žodžiai: etninis nepakantumas, etninė mažuma, romai, integracija, etniškumas, diskriminacija, nepakantumas, etninių skirtumų šalinimo strategija, etninių skirtumų valdymo strategija.

Staškūnaitė T. Analyse der ethnische Minderheit der Roma in Litauen / Magisterarbeit im Bereich der Politik und Verwaltung der Europäischen Union. Leiterin: Assoc. Dr. Audronė Janužytė. – Vilnius: Mykolas-Romer-Universität, Fakultät für Politik und Management, 2013.

DAS ABSTRACT

In der Magisterabschlussarbeit wurde der Begriff der ethnische Intoleranz definiert, auch wurden die Ursachen der Bildung der ethnische Intoleranz identifiziert und die betreibende Politik für ethnische Minderheiten analysiert. Im zweiten Teil der Magisterabschlussarbeit ist die Situation der Roma-Minderheit auf der Ebene des Litauens und der Europäischen Union vergleicht, die Dokumente der Europäischen Union und der Republik Litauen über die soziale Integration der Roma analysiert und der Aspekt der Gesellschaft und der Einfluss der Artikel, die negative Stellung wegen der Roma-Minderheit bilden, beurteilt.

Schlüsselwörter: ethnische Intoleranz, ethnische Minderheit, Roma, Integration, Ethnizität, Diskrimination, Intoleranz, Strategie der Beseitigung ethnischer Unterschiede, Strategie der Führung ethnischer Unterschiede.